Voorzitter

Nadat mevrouw Smilde door de griffier is binnengeleid, legt zij in handen van de voorzitter de bij de wet voorgeschreven eden af.

De **voorzitter**: Het is mij een genoegen, u als eerste te mogen feliciteren met uw benoeming. Ik verzoek u, de presentielijst te tekenen en in ons midden plaats te nemen. Na de regeling van werkzaamheden schors ik de vergadering zodat iedereen u kan feliciteren.

Regeling van werkzaamheden

De **voorzitter**: Op verzoek van de fractie van GroenLinks deel ik mee dat zij geacht wenst te worden tegen het amendement-Aptroot (30661, nr. 9) te hebben gestemd. Het betreft een amendement dat gisteren in stemming is gebracht.

Op verzoek van de CDA-fractie benoem ik in de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken het lid Haverkamp tot plaatsvervangend lid in de bestaande vacature.

Op verzoek van de PVV-fractie benoem ik in de algemene commissie voor Jeugd en Gezin het lid Bosma tot plaatsvervangend lid in plaats van het lid Fritsma.

Ik stel voor, toestemming te verlenen tot het houden van wetgevings- c.q. notaoverleg met stenografisch verslag op:
- maandag 11 februari 2008 van 15.00 uur tot 17.30 uur van de vaste commissie voor Europese Zaken over het Wetgevings- en werkprogramma 2008 van de Europese Commissie;
- maandag 3 maart 2008 van 11.15 uur tot 16.00 uur van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit over de beleidsnota Biologische landbouwketen 2008-2011 (29842, nr. 15).

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Kamp.

De heer **Kamp** (VVD): Voorzitter. Ik heb vernomen dat staatssecretaris Albayrak gisteren is geïnformeerd over enkele personen van wie wordt vermoed dat zij erin zijn geslaagd om subsidiegelden achterover te drukken die bestemd waren voor de huisvesting van asielzoekers. Ik wil weten wat er is gebeurd, hoe dit kon gebeuren en of dit mogelijk ook op andere plekken in het land is gebeurd. Graag zou ik een brief van de staatssecretaris ontvangen waarin zij ons die informatie doet toekomen.

De **voorzitter**: Ik stel voor, het stenogram van dit gedeelte van de vergadering door te geleiden naar het kabinet.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Ik schors nu graag de vergadering zodat iedereen het nieuwe lid mevrouw Smilde kan feliciteren.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

Aan de orde is het **debat** over **het rapport Lang zullen we leven** van de themacommissie Ouderenbeleid.

De **voorzitter**: Ik vind het bijzonder goed en mooi dat de voorzitter van de themacommissie, Niny van Oerle, deze vergadering bijwoont. Ik heet haar van harte welkom. Wij zullen proberen, er in haar geest een goed debat van te maken.

Ik heet natuurlijk ook de bewindslieden van harte welkom. Ik zie de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en de minister voor Wonen, Wijken en Integratie. In een flits heb ik ook de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gezien. Ik neem aan dat hij naar binnen komt. Verder heb ik een bericht van verhindering ontvangen van de minister van Financiën. Hij heeft mij zojuist laten weten dat hij dit debat niet zal bijwonen.

Mevrouw **Kant** (SP): Voorzitter. Dat lijkt mij dus een groot probleem. Sterker nog: ik denk dat wij het debat beter niet door kunnen laten gaan. Wij spreken over het toekomstig beleid inzake ouderenzorg. Het gaat om ouderen in de brede zin van het woord. De AOW, de vergrijzingsproblematiek en de betaalbaarheid daarvan komen dus ook aan de orde. Dat kan niet zonder de minister van Financiën. De Kamer heeft nadrukkelijk om zijn aanwezigheid gevraagd. Daarom stel ik voor, het debat te schorsen totdat de minister van Financiën bereid is om ook aan dit debat deel te nemen.

De heer **Blok** (VVD): De VVD-fractie steunt de SP-fractie. Mijn fractie heeft steeds gezegd dat financiën een heel belangrijk onderdeel van het vergrijzingsvraagstuk zijn. Wat haar betreft, kan dit dus ook niet zonder minister van Financiën.

Mevrouw **Agema** (PVV): De PVV-fractie sluit zich volledig aan bij de woorden van de fracties van de SP en de VVD. Geen debat over het ouderenbeleid zonder de minister van Financiën.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Ook de fractie van D66 sluit zich aan bij de vorige sprekers. Geen debat zonder de minister van Financiën.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Voorzitter. De fractie van GroenLinks heeft de minister van Financiën er ook graag bij, met name met het oog op de toekomstige inrichting van de AOW en het meebetalen van rijkere AOW'ers aan de vergrijzing.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Voorzitter. Wat mijn fractie betreft, wordt het echt een debat op hoofdlijnen over het ouderen-beleid. De aanwezigheid van de minister van Financiën daarbij lijkt ons niet cruciaal.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter. De Kamer heeft weliswaar de mogelijkheid om te zeggen welke vertegenwoordiging van het kabinet zij wenst, maar om nu het debat stil te leggen, te schorsen, gaat mij voor deze termijn te ver. Mijn voorstel is om de eerste termijn te houden. Ik ga ervan uit dat alle relevante vragen door de wel aanwezige bewindslieden kunnen worden beantwoord. Mocht na afloop van de eerste termijn

blijken dat dit niet het geval is geweest, dan kunnen wij voor de tweede termijn verder zien.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Voorzitter. Het gaat hier vandaag om de hoofdlijnen van het integrale beleid voor ouderen. Wat ons betreft, kan in ieder geval het eerste deel van de vergadering doorgaan. Wij wisten overigens wie er aanwezig zouden zijn.

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Voorzitter. De PvdA-fractie stelt voor om het voorstel van de heer Van der Vlies te steunen. Dat lijkt haar in deze situatie uiteindelijk een goede oplossing.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Voorzitter. Mag ik een tussenvoorstel doen om iedereen tegemoet te komen? Ik ben er wel voor dat de minister van Financiën tijdens de termijn van het kabinet van aanstaande donderdag aanwezig is. Dan kunnen de aanwezige bewindslieden hem informeren.

Mevrouw **Kant** (SP): Voorzitter. Ik houd vast aan mijn verzoek om dit debat niet te beginnen zonder de minister van Financiën, precies om de reden die ik net heb genoemd: het gaat om hoofdlijnen. Ik geloof dat wij hier jarenlang gehoord hebben dat de vergrijzing vooral een financieel probleem wordt in de toekomst. Dat daar anders over gedacht wordt, mag zo zijn, maar dit debat is niet mogelijk zonder de minister van Financiën. Ik houd dus vast aan mijn voorstel om het debat niet te beginnen zonder de minister van Financiën.

De heer Van der Vlies heeft wel gelijk dat wij het kunnen vragen en vriendelijk verzoeken, maar dat de minister van Financiën twee minuten voor aanvang van het debat ondanks het verzoek van de Kamer laat weten dat hij toch maar niet komt, omdat hij geen medeondertekenaar is, vind ik los van de inhoud nog onfatsoenlijk ook.

Mevrouw **Agema** (PVV): Nadat wij alle argumenten hebben afgewogen, sluiten wij ons aan bij het standpunt van de SP-fractie, namelijk geen debat voeren als de minister van Financiën er niet bij is.

De **voorzitter**: Het voorstel van mevrouw Van Gent biedt de mogelijkheid om een start te maken. Ik stel voor om te beginnen met de eerste termijn van de Kamer. De minister van Financiën heeft toegezegd dat hij vragen van de Kamer schriftelijk beantwoordt of dat de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid dat doet. Ik zal de minister van Financiën opnieuw uitnodigen om bij de tweede termijn aanwezig te zijn.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik vind het nogal onbehoorlijk wat er gebeurt. De Kamer heeft ook het fatsoen om naar de minister te luisteren op het moment dat hij het woord voert. Hij dient dus ook het fatsoen te hebben om naar de Kamer te luisteren en niet indirect te vernemen wat er is gezegd. Ik protesteer tegen deze gang van zaken.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Wij staan voor een fait accompli en kunnen dus niets doen. Ik ben het met mevrouw Kant eens dat het kabinet de Kamer serieus moet nemen. Het omgekeerde geldt immers ook. Het geeft geen pas dat de minister van Financiën vandaag niet bij het debat aanwezig is.

Minister **Donner**: Ik wijs erop dat de Kamer overleg voert met het kabinet. Het gaat over het geïntegreerde beleid van het kabinet. Het heeft dit punt besproken en aangegeven dat drie bewindspersonen het kabinet zullen vertegenwoordigen, namelijk de personen die er nu zijn. Het is in dit geval dus niet een discussie met afzonderlijke bewindslieden, maar met degenen die het kabinet op dit moment vertegenwoordigen.

De **voorzitter**: Het lijkt mij niet goed om over dit punt nogmaals een discussie te voeren. Wij hebben de minister van Financiën uitgenodigd. Hij heeft op een laat moment en op een niet hoffelijke manier aangegeven dat hij dit debat niet zal bijwonen. Ik stel vast dat er geen Kamermeerderheid is om de minister te dwingen, aanwezig te zijn. Ik stel voor om dit staatsrechtelijke debat te beëindigen en de minister opnieuw uit te nodigen om de tweede termijn bij te wonen. Wij weten hoe de zaak in elkaar zit en ook dat de Kamer met het voltallige kabinet spreekt. De Kamer heeft tijdig aangegeven dat zij met vier bewindslieden wil spreken en zij heeft dat goed beargumenteerd. De Kamer waardeert het dan ook niet dat de minister van Financiën nu niet aanwezig is.

Mevrouw **Kant** (SP): Uit de interruptie van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid blijkt dat het kabinet niet voornemens is om de minister van Financiën te vragen, bij de tweede termijn wel aanwezig te zijn. Dat is een nieuw feit. Ik vraag de PvdA-fractie daarom of wij de tweede termijn deze week al dan niet zonder de minister van Financiën afronden. Als de minister van Financiën in tweede termijn niet aanwezig zal zijn, stel ik voor dat wij wachten tot het moment waarop hij het gehele debat kan bijwonen.

De **voorzitter**: Dat lijkt mij geen goed idee. Ik stel voor, het stenogram van dit gedeelte van de vergadering door te geleiden naar het kabinet.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Ik ga ervan uit dat dit signaal van de Kamer goed doordringt tot het kabinet. Ik ga er met de Kamer van uit dat de minister van Financiën aanwezig is bij de tweede termijn. Daarmee sluit ik deze discussie.

Wij beginnen nu met het debat waarop wij volgens mij een jaar lang hebben gewacht, het debat over het ouderenbeleid.

□

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Voorzitter. Georges Prêtres, Frans dirigent en 83 jaar, dirigeert op 1 januari 2008 het nieuwjaarsconcert in Wenen. Nelson Mandela, 89 jaar, werft in de afgelopen kerstperiode voor de Nederlandse televisie donateurs voor het naar hem vernoemde kinderfonds. Hella Haase, 89 jaar, is nog volop actief en één van de meest gelezen Nederlandse schrijvers in het buitenland. Foppe de Haan, 64 jaar, gaat als trainer van Jong Oranje, in 2008 naar de Olympische Spelen in Beijing. What is in the age? Ik zie een toekomst voor mij van een samenleving waarin senioren vanzelfsprekend een integraal en onmisbaar onderdeel zijn van de samenleving. Ik zie een toekomst voor mij van een samenleving waarin senioren niet worden ingedeeld en

beoordeeld naar hun leeftijd, maar naar hun positieve bijdrage aan de samenleving, in welke vorm dan ook.

De CDA-fractie spreekt haar grote waardering uit voor het werk van de themacommissie Ouderenbeleid. In relatief kort tijdsbestek zijn vier deelterreinen voor ouderenbeleid onderzocht, is er veel veldwerk verricht en ligt er een stevig rapport met 33 aanbevelingen. Chapeau! Ook delen wij een compliment uit aan de voorzitter van de commissie, Niny van Oerle. Zij heeft de commissie vakkundig door de materie heen geloodst en zo mede uitvoering gegeven aan de motie-Vietsch die de basis was voor het instellen van de themacommissie. Een samenleving die te maken krijgt met een flinke groei aan senioren en tegelijkertijd een daling van het aantal jongeren en bovendien een bevolkingskrimp die nu al zichtbaar is in een aantal provincies, zal zich terdege bewust moeten zijn van de mogelijkheden, de uitdagingen, maar ook de knelpunten die dat voor de samenleving in petto heeft.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Voorzitter. Ik sta geboeid te luisteren naar de woordvoerder van het CDA. Zij geeft aan: what is in the age! Is het CDA nu een pleitbezorger voor langer doorwerken?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ik kom daar straks over te spreken bij de paragraaf Arbeid.

De groep burgers die volgens de huidige begrippen onder het ouderenbeleid valt, omvat globaal een halve eeuw in leeftijd, van 55 tot ruim 100-plus. Dat is zo'n 50 jaar. Familiefoto's van vier opeenvolgende generaties zijn allang geen zeldzaamheid meer. Goed en rijk ouder worden in de breedste zin van het woord begint op jonge leeftijd. De themacommissie wijst er terecht op dat ouderenbeleid dat zich alleen richt op senioren, ''te laat beleid'' is. De opbouw van een goede gezondheid, een goed pensioen, voldoende bagage qua waarden en normen, voldoende netwerkcontacten en voldoende kennis begint in je jeugd. Mensen die een leven lang kennis en ervaring hebben opgedaan, kunnen tot op hoge leeftijd actief zijn in de samenleving. In het kader van wederkerigheid worden daar zowel de samenleving als de senioren rijker van.

De algemene visie op de positie van de seniore burger hangt samen met het mensbeeld van het CDA. De visie van het CDA op de mens wordt geïnspireerd door een rijk scala aan Bijbelse bronnen en joods-christelijke tradities. Een van de centrale waarden daarin is de waardigheid van mensen. Wij zijn geschapen naar Gods beeld en gelijkenis. Wij worden opgeroepen om onze talenten te ontwikkelen en in te zetten. Wij staan geschreven in de palm van Gods hand. In Gods ogen zijn wij belangrijk. Wij zijn zijn werkers in het veld.

Solidariteit is een van de uitgangspunten van het CDA. Ook in dit debat is solidariteit leidend voor het CDA.

Ouderdom heeft een intrinsieke waarde, een waarde in zichzelf. Senioren vormen de verbinding tussen de generaties die er niet meer zijn en de generaties van nu en later. Elke generatie is een verbindingsschakel in de tijd. Senioren vormen het historisch geheugen van de samenleving. Zij spelen een rol in de overdracht van verhalen over familie, buurt en land, maar ook in de overdracht van waarden en normen. Door de opgedane levenservaring hebben zij aan onderscheidend vermogen gewonnen en kunnen zij doorgaans beter herkennen welke waarden er werkelijk toe doen.

Veel mensen beseffen op het moment dat hun eigen ouders sterven, wat het betekent om geen generaties meer boven zich te hebben. Pas dan wordt vaak duidelijk wat een luxe het is om niet de oudste generatie te zijn.

De samenleving heeft ouderen nodig en ouderen de samenleving. Op tal van terreinen leveren senioren een vitale bijdrage. Senioren zijn van belang voor de economie. Hun inkomen zal de komende decennia stijgen, en daarmee hun bestedingen. Voor een deel verrichten zij betaalde arbeid en voor een deel zorgen zij via oppastaken ervoor dat hun kinderen kunnen deelnemen aan het arbeidsproces. Ook beschikken velen over fysiek en mentaal kapitaal. Zij kunnen energie en levenservaring inzetten. Senioren vertegenwoordigen ook een aanzienlijk sociaal kapitaal. Zij zijn actief in allerlei netwerken: familie, vrienden en verenigingen en verstevigen daarmee de sociale cohesie van de samenleving.

Senioren hebben op hun eigen wijze en met hun eigen inzet en talenten een aandeel geleverd aan de samenleving en dat doen zij nog steeds. Als vader, moeder, partner, alleengaande, werkgever, werknemer, buurtbewoner of bestuurslid. Eenmaal ouder geworden, wachten hen nieuwe rollen en uitdagingen, andere verantwoordelijkheden, andere taken en andere netwerken. Deze uitdagingen zijn voor iedere senior anders: man of vrouw, 60 of 80 jaar, allochtoon of autochtoon, arm of rijk. Voor iedere senior geldt echter de opdracht om ook verantwoordelijkheid te dragen, talenten op een of andere manier dienstbaar te maken, onderdeel van de samenleving te zijn, zelfbewust te zijn. Senioren hebben net als alle andere burgers rechten, maar ook plichten.

Een deel van de ouderen verkeert in een kwetsbare positie. Hoewel de duur van een leven met beperkingen zich steeds gunstiger ontwikkelt, kunnen wij ziekte en dood niet uitbannen. Die horen gewoon bij het leven!

Er is een groep kwetsbare senioren die recht heeft op kwalitatief voldoende en veilige zorg. Wanneer de eigen ouders kwetsbaar worden, ontdekken jonge mensen vaak hoe belangrijk het is dat er voldoende en kwalitatief goede zorg aanwezig is.

Het CDA vindt levensloopexpertise een belangrijk kennisinstrument bij de beleidsvoorbereiding. Dit brengt niet alleen de relatie met de beoogde doelgroep in het vizier, maar ook de samenhang met andere leeftijdscategorieën. Deelt het kabinet de mening van het CDA dat in adviesorganen voldoende levensloopexpertise aanwezig moet zijn en dat die zichtbaar in de adviezen moet worden verwerkt?

Vandaag, ruim twee jaar na het verschijnen, behandelen wij de kabinetsnotitie ''Ouderenbeleid in perspectief van vergrijzing'' en het rapport Lang zullen we leven van de themacommissie. Dat is veel te laat en dat is jammer, want delen van de informatie zijn inmiddels gedateerd en bepaalde onderdelen zijn achterhaald. In het coalitieakkoord, bij de begrotingsbehandeling en bij de behandeling van kabinetsbrieven zijn zaken opgepakt, al geregeld of staan in de steigers. De integraliteit waar de themacommissie zo op hamerde, is nog nauwelijks opgepakt. Veel tijd is daardoor verloren gegaan; dat zijn gemiste kansen. Wat schetst onze verbazing? De Kamer krijgt een kabinetsreactie op het rapport van de themacommissie, met daarin alleen VWS-zaken. Waar is het commitment van de andere departementen om zaken interdepartementaal aan te pakken? Een goede aanzet daartoe is de onlangs verschenen nota van de minister

voor WWI en de staatssecretaris van VWS ''Beter (t)huis in de buurt''.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): U houdt een ietwat filosofische beschouwing. Dat is op zich best interessant. U maakt echter de overstap naar de wat hardere werkelijkheid. U zegt dat de CDA-fractie vindt dat voldoende noodzakelijke kwalitatieve zorg voor de oudere medemens in Nederland verplicht aanwezig moet zijn; ik vind die verplichting terecht. Hoe stelt u zich dat concreet voor? U blijft een beetje vaag en filosofisch. Ik denk dat onze ouderen er recht op hebben dat u glashelder en concreet aangeeft wat u bedoelt met die voldoende noodzakelijke kwalitatieve zorg en welke opdracht u het kabinet meegeeft om dat in te vullen.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): De CDA-fractie vindt dat de senior op het moment dat het nodig is, de zorg moet krijgen waar hij op dat moment behoefte aan heeft. Daarbij doet het er niet toe of hij thuis of intramuraal woont. Ik kom daar direct bij het onderdeel ''intra- en extramuraal wonen'' nog op terug.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Moet ik uw antwoord zodanig interpreteren dat u vindt dat die noodzakelijke zorg op dit moment onvoldoende gegarandeerd is? U vraagt er natuurlijk niet voor niets zo indringend om. Als u dat vindt, zou ik dat graag wat concreter van u horen.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): U weet dat in de brief ''Zorg voor ouderen'' de staatssecretaris van VWS daarover het een en ander geschreven heeft. Deze brief maakt geen onderdeel uit van dit debat, dus daar komen wij in een later stadium nog op terug. De staatssecretaris zal ongetwijfeld daarop preluderen. In die brief staat echter nauwkeurig wat zij op enige termijn zal doen aan deze materie. Ik kan op dit moment natuurlijk niet zeggen wat er van kabinetszijde op dat terrein zal gebeuren. De CDA-fractie vraagt uitdrukkelijk om voldoende goede zorg op het moment dat het nodig is.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik vraag dit niet om u te pesten, maar om helder te krijgen wat de inzet van de CDA-fractie is en hoe uw fractie het kabinet c.q. de staatssecretaris misschien nog wat extra kan ondersteunen. U zegt het zo uitgebreid, maar u noemt eigenlijk geen concrete verbeterpunten. Ik kan wel een paar dingen noemen, maar laat u het zelf maar zeggen. Dat hoeft toch niet later in dit debat? Dat kan nu toch ook?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Dan zou ik mijn tekst nu al naar voren halen. Ik kom er direct op terug bij het onderdeel ''intramurale zorg en extramurale zorg''.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik zal u in de gaten houden.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Dat is uitstekend.

Voor het CDA moet het beleid voor de seniore burger integraal zijn. Die integrale aanpak kan in vijf kernpunten worden samengevat: algemeen waar het kan; specifiek waar nodig; inclusief (alle onderdelen binnen het departement); integraal (tussen de departementen); internationaal, zowel in Europees verband als daarbuiten. Wij vragen uitdrukkelijk één verantwoordelijk bewindspersoon, die op basis van een helder en concreet plan de totale coördinatie van het beleid voor de seniore burger stevig aanpakt en daarop aanspreekbaar is voor zowel de Kamer als de samenleving. Dit ontslaat natuurlijk niet de overige bewindspersonen van hun verantwoordelijkheid om hun aandeel in de integraliteit te leveren. Coördineren betekent niet anderen vrijwaren. Integendeel, de Kamer spreekt iedere bewindspersoon aan op de inhoud. Hoe kan het kabinet vorm en inhoud geven aan een integrale aanpak? Hoe wordt het commitment van de verschillende departementen hierin meegenomen? Op welk moment kan de Kamer hier een plan van aanpak voor verwachten?

Een punt dat tot nu toe veel te weinig aandacht heeft gekregen, zowel politiek als maatschappelijk, is de Europese context van zaken die ouderen betreffen. Een groot deel van onze wetgeving loopt via Brussel. Dit is gewoon de werkelijkheid van alledag, ook al willen wij daar op zijn tijd paal en perk aan stellen. Wetgeving inzake discriminatie op de arbeidsmarkt op basis van leeftijd, de open coördinatiemethode voor zorg en pensioenen, recht op zorg en pensioen bij verblijf in het buitenland, het zijn allemaal zaken waar ouderen mee te maken hebben. In de Lissabonagenda wordt de deelnemers gevraagd om de arbeidsparticipatie van 55- tot 65-jarigen op een niveau van 50% te brengen in 2010. Dankzij de hervormingen en de inspanningen van het kabinet-Balkenende zijn wij flink op weg. Wij zitten nu op 45,3%. Dat is mooi, maar wij dienen te beseffen dat ieder procent dat binnengehaald moet worden, zwaarder moet worden bevochten. Wat heeft het kabinet, samen met het maatschappelijk middenveld, in petto om in 2010 die eindspurt te halen?

De heer **Blok** (VVD): Ik ben altijd benieuwd wat het kabinet in petto heeft. De VVD-fractie deelt de zorg van mevrouw Willemse-van der Ploeg over de arbeidsdeelname van 55-plussers. Daarom heb ik een concreet voorstel hierover gedaan tijdens de behandeling van de begroting van Sociale Zaken. Dit behelsde het afschaffen van de WW-premie voor werknemers vanaf 55 jaar, zodat de loonkosten dalen. Daardoor worden deze werknemers aantrekkelijker voor werkgevers. Vervolgens moet de WW-premie voor werknemers jonger dan 55 jaar iets worden verhoogd. Voor hen is de arbeidsmarkt momenteel vrij krap, dus dat heeft geen negatieve effecten. Op deze manier wordt precies de groep bereikt die mevrouw Willemse-van der Ploeg voor ogen heeft. Wat vindt zij van dit voorstel?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ik neem aan dat dit voorstel bij de begroting is behandeld. Wij gaan nu niet de discussie overdoen die bij de begrotingsbehandeling is gevoerd, en waarover de CDA-fractie toen een uitgesproken mening heeft gegeven. Wij hebben zelf een voorstel aan het kabinet. Dit zal de heer Blok straks zien. Wij stellen voor om alles op de rails te zetten en de mogelijkheden te bekijken die er op dit terrein bestaan voor senioren van 55 tot 65 en voor senioren boven de 65. Dit zouden natuurlijk straks concurrerende leeftijdscategorieën kunnen worden. Er dient één aaneengesloten reeks van maatregelen te komen die leidt tot meer senioren vanaf 55 tot en met 65-plus op de arbeidsmarkt

en niet tot concurrentie tussen leeftijdgenoten onder en boven de 65.

De heer **Blok** (VVD): Ik begrijp dat een uitgesproken standpunt van de CDA-fractie veel gevraagd is. Daar vraag ik dus niet om. Ik constateer dat mevrouw Willemse-van der Ploeg een uitgesproken standpunt heeft over de arbeidsmarktproblemen van 55-plussers. De VVD-fractie heeft dit ook. Wij doen daar een voorstel voor. Wij zitten namelijk in de politiek om problemen op te lossen. Ik vraag mevrouw Willemse-van der Ploeg simpelweg om een reactie op een voorstel voor een groep waarover zij zegt zich zorgen te maken.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ik stel voor om alle voorstellen die er zijn aan het kabinet mee te geven. Ik vind het prima dat het kabinet het voorstel van de heer Blok meeweegt als het een goed voorstel is. Er zijn in de afgelopen periode veel meer voorstellen gedaan. Zij moeten die ook meewegen in een evenwichtig pakket om een flinke stap te zetten in verbeteringen voor deze leeftijdscategorie.

In 2002 zijn de Nederlandse regering, een uitgebreide delegatie ambtenaren en vertegenwoordigers van veel maatschappelijke organisaties naar Madrid geweest voor de Tweede VN-Assemblee over vergrijzing. Het daar vastgestelde actieplan is door de Nederlandse regering ondertekend. Welke concrete punten uit dit actieplan zijn er inmiddels uitgevoerd en welke staan er nog op de agenda? Op welke wijze heeft het kabinet ervoor gezorgd dat ouderen en hun organisaties bij deze Europese zaken betrokken zijn?

Het uitgangspunt voor de CDA-fractie in het kader van wonen, zorg en welzijn is dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig moeten kunnen wonen in een veilige woonomgeving met toegankelijke voorzieningen en voldoende beschikbare en kwalitatieve zorg, zowel formeel als informeel. Als dat niet meer haalbaar of wenselijk is, moeten er een voldoende, kwalitatief en divers aanbod zijn van intramurale voorzieningen. Voor de senioren moeten deze voorzieningen een thuis zijn en voor de medewerkers een fijne werkplek.

Als wij kijken naar de wensen en de behoeften van het rijk geschakeerde gezelschap seniore burgers, gezien onder meer leeftijd, inkomen, culturele achtergrond, leefstijlen, seksuele voorkeuren, die zelfstandig wonen, dan ligt daar een uitdaging voor overheden, woningcorporaties, projectontwikkelaars en investeerders om er iets moois van te maken. Je zou denken dat hun handen moeten jeuken om aan de slag te gaan. Maar wat blijkt? Er zijn veel te weinig woningen voor senioren. Een meerderheid van de gemeenten kan niet eens zeggen hoe groot hun bestand is.

Naast zelfstandig wonen in een eigen woning of appartement zijn er al en komen er steeds meer innovatieve vormen van zelfstandig wonen: de generatiewoning, de tandemwoning, de kangoeroewoning, de mantelzorgwoning, groepswonen voor ouderen, thuishuizen tot aan een woonplaats voor de rustende boer of boerin op het erf. Dit zijn allemaal variaties waar de toekomstige seniore burger op basis van zijn eigen wensen en mogelijkheden een keuze uit kan maken. Flexibiliteit in de woningvoorraad en flexibel proactief bouwen maakt het bovendien mogelijk dat wij niet bij de eerste omslag in wensen en behoeften weer van voor af aan moeten beginnen.

In het rapport van de themacommissie wordt gesproken over een fors tekort aan voor ouderen geschikte woningen. Men heeft het over 255.000 woningen die gebouwd zouden moeten worden tot 2009 of daarvoor geschikt gemaakt zouden moeten worden. In een recent onderzoek van de ouderenorganisaties lezen wij dat in 2002 86% van de gemeenten een tekort aan ouderenwoningen had en in 2007 82%. Dat is in vijf jaar dus maar 4% gedaald. In de nota van VWS en VROM, die inmiddels voor ons ligt, wordt gesproken over een aantal van 406.000 nultredenwoningen – die zijn weliswaar voor een bredere doelgroep – in de periode 2006-2015. Nu zijn papier en cijfers geduldig. Wij zouden daarom graag van het kabinet willen horen welke cijfers hard zijn en op welk moment er voor ouderen wordt gebouwd en in welke aantallen. Het gaat om extra woningen. Maar gaat het om nieuwbouw of gaat het om het opplussen van het bestaande bestand?

Mevrouw **Kant** (SP): Ik begrijp in ieder geval dat het alleen om verwachtingen gaat. Daar zit wat mij betreft een probleem. U schetst terecht een grote uitdaging voor de toekomst. De verwachting is dat er 455.000 nultredenwoningen nodig zijn. Dat is een voorspelling. Ik zie echter niet dat het kabinet initiatieven neemt om ervoor te zorgen dat er ook voldoende woningen komen. Vindt u ook niet dat er actief vanuit de landelijke overheid duidelijke afspraken moeten worden gemaakt over de productie en het aantal ouderenwoningen dat er moet komen? Als er niet enige vorm van sturing is, komt het waarschijnlijk niet goed.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ik ga ervan uit dat wij dat in het antwoord van het kabinet concreet zullen horen. De vorige keer ging het om 250.000 woningen en nu om ruim 400.000, die dan wel voor een bredere doelgroep zijn bestemd. De ouderen, maar ook de mensen met een beperking willen gewoon concreet horen op welk moment er voor welke doelgroep wat wordt gebouwd en waar. Ik verwacht morgen een concreet antwoord van de staatssecretaris. Anders komen wij daarop terug.

Mevrouw **Kant** (SP): Dat is heel mooi. Maar u wilt dat, wij willen dat en misschien het kabinet dat ook wel, maar het probleem is dat het kabinet daar niet over gaat. Er zullen instrumenten moeten zijn of worden gecreëerd om productieafspraken of verbouwafspraken te kunnen maken met corporaties. Vooralsnog hebben die het namelijk voor het zeggen. Wij moeten anders maar afwachten wat zij gaan doen. U vindt dus ook dat het kabinet daar zelf bindende afspraken over moet gaan maken?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Er moet sprake zijn van een stimulerende inzet van de overheid en de VNG. U heeft gelijk dat er op lokaal niveau wordt gebouwd. Het moet dan ook gebeuren met de gemeenten, de corporaties, de projectontwikkelaars en de investeerders. In de nota Beter thuis in de buurt wordt dat ook gezegd. Wij gaan er daarom van uit dat er afspraken worden gemaakt om dat te realiseren.

Bij de voorbereiding van deze bijdrage heb ik mij regelmatig afgevraagd hoe wij de zorg en de bereidheid tot helpen van mensen beter kunnen activeren. Ik ben er namelijk van overtuigd dat mensen veel vaker bereid zijn

te zorgen en te helpen dan wij denken, maar dat het ons ontbreekt aan de juiste instrumenten en de voorwaarden om dat aan te boren. Zoals Vincent Depaul, die in de zeventiende eeuw in de sloppenwijken van Parijs werkte, al zei: ''er is liefde genoeg, alleen slecht georganiseerd''. Om het door te trekken naar een eigentijds voorbeeld noem ik het programma ''Heel Holland helpt''. Mensen krijgen een bescheiden bedrag van € 1000 om iemand in de buurt te helpen. Zij gaan aan de gang om bedrijven en organisaties te enthousiasmeren om veel meer geld bijeen te brengen om goede dingen te doen. Dus die bereidheid is er.

Ik noem in dit verband het project met zorgbuddy's. Hoe kunnen wij dat beter benutten en uitbreiden? Kunnen wij met het internationale project ''Adopt a Granny'' ook in Nederland iets? Is een variant van de au pair-formule mogelijk voor ouderen in Nederland? Biedt de maatschappelijke stage mogelijkheden voor nieuwe intergenerationele zorg? Kunnen wij het netwerkwonen beter activeren? Het is gemakkelijker om voor de buurvrouw onder, boven of opzij een pannetje soep te maken of de was te doen dan voor iemand uit het dorp verderop. Ik noem ook de klussendienst, de burenhulpcentrale. Er zijn activiteiten genoeg in het land. Hoe kunnen wij ervoor zorgen dat al deze activiteiten een plaats krijgen? Ook moet er ruimte zijn voor nieuwe initiatieven. Het CDA vindt de initiatieven uit de samenleving van groot belang. Is het mogelijk om ouderen in te zetten als begeleider of coördinator van de maatschappelijke stage? Heeft het kabinet ideeën om de zorgbereidheid die er in de samenleving is, samen met het maatschappelijk middenveld en het bedrijfsleven nog meer te benutten?

In dit verband vroeg ik mij af of en hoe wij maximaal de woonruimte beter kunnen benutten en daar de zorgbereidheid aan kunnen koppelen. Zijn er mogelijkheden om de bestaande en de nieuwe woningvoorraad zodanig aan te passen dat daarmee de informele zorgcapaciteit kan worden vergroot? Ik verwijs naar de motie-Noorman-den Uyl/Van Oerle. Ook verwijs ik naar de uitstekende brochure van de Sociale Verzekeringsbank ''Samenwonen... of niet?''. In deze brochure worden op toegankelijke wijze alle manieren genoemd die een combinatie van wonen en zorg mogelijk maken in relatie tot de AOW en de nabestaandenuitkering. Ziet het kabinet meer mogelijkheden om deze combinatie te vergroten? Zijn er belemmeringen in de wet- en regelgeving voor het scheppen van planologische en bouwtechnische voorwaarden om meer hoofdverblijven onder één dak te creëren, bijvoorbeeld een aanbouw aan het huis als mantelzorgwoning of het bouwen van een mantelzorgwoning in de achtertuin? Wordt de brochure van de SVB nu standaard aan alle AOW-gerechtigden toegestuurd? Zo niet, kan dit dan alsnog gebeuren?

Ook stel ik voor om een AOW-gerechtigde met een inwonend pleegkind boven de 18 jaar dezelfde rechten te geven als een AOW-gerechtigde met een inwonend eigen kind. Op dit punt zal ik in tweede termijn een motie indienen.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik heb een vraag over de bestemming van de aanbouw van een huis tot mantelzorgwoning of het bouwen van een mantelzorgwoning in de tuin. Dat is een interessante mogelijkheid om binnen de buurt of wijk tijdelijk voor een naaste te kunnen zorgen. Het probleem is dat mensen die dat willen, tegen gemeentelijke regels aanlopen. De gemeente mag daar ontheffing voor geven, maar hoeft dat niet altijd te doen. Doelt mevrouw Willemse daarop?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ja. Ik vraag dus of wij alle belemmeringen kunnen wegnemen om dit mogelijk te maken. Het is een prachtige formule als mensen gewoon in hun tuin of aangebouwd aan hun huis een unit kunnen hebben, zodat ouders en kinderen of wie dan ook, voor elkaar kunnen zorgen. Het is een prachtige mogelijkheid om dit dichtbij te hebben.

Mevrouw **Kant** (SP): Zeker, dat ben ik helemaal met mevrouw Willemse eens. Dan zou er wel landelijk iets moeten gebeuren, zodat gemeenten dit niet kunnen tegenhouden. Mevrouw Willemse is het dus met mij eens dat wij in die richting moeten denken?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ja.

Er zijn inmiddels in 30 gemeenten consultatiebureaus voor ouderen opgericht. In Limburg is het experiment uitgebreid tot provinciale bemoeienis. ZonMw doet wetenschappelijk onderzoek naar de effectiviteit bij het voorkomen en oplossen van gezondheidsproblemen. De Gezondheidsraad is daarmee bezig en komt met een advies. De CDA-fractie volgt deze experimenten met belangstelling en op basis van de onderzoeksresultaten en de pilots een conclusie trekken. Wat voor ons voorop staat, is de keuzevrijheid en de toegankelijkheid tot de zorg. Wij vinden dus dat de huisarts als poortwachter te allen tijde toegankelijk moet blijven voor de oudere en dat dit een vrije keuze moet zijn. Verder willen wij dat het Wmo-loket of -servicepunt volwaardig ingericht moet zijn. Dit zijn de eerste twee punten die de toegang tot de zorg en de sociale zorg voor ouderen moeten garanderen.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik krijg toch een beetje de kriebels. Ik heb het idee dat mevrouw Willemse een toekomstperspectief schetst met oplossingen uit het verleden. Het is natuurlijk leuk om hier en daar een kangoeroewoning of een unit in de tuin aan te leggen, tenminste voor degenen die een tuin hebben, maar uiteindelijk gaat het er natuurlijk om dat opa's en oma's tegenwoordig gewoon werken. Hun kinderen zijn ondertussen aan het werk en kunnen daardoor de zorgtaken wellicht niet of niet helemaal verrichten. Er zijn grote personeelstekorten in de zorg. Daarover zou ik mevrouw Willemse zo graag nog eens horen. Hoe wil zij dit nu concreet invullen en hoe ziet zij de situatie voor zelfstandige ouderen? Hoe gaat het met de AOW, hoe gaat het met de plek op de arbeidsmarkt? Wat voor vragen stellen wij hierover aan het kabinet, wat voor oplossingen heeft het CDA hiervoor? Daarover hoor ik haar niet. Vrouwen zijn niet meer allemaal bereid om voor hun ouders te zorgen; of misschien zijn zij daartoe wel bereid, maar zijn zij gewoon betaald aan het werk. Mevrouw Willemse moet dus ook een toekomstperspectief schetsen op basis van hoe het in de tegenwoordige tijd gaat.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Laat ik nu goed weten hoe het in de tegenwoordige tijd gaat. Als je zorgbereidheid hebt, zelfs al heb je een baan en een gezin, is het van groot belang dat de zorg heel dicht in de buurt gegeven kan worden. Anders is het gewoon

niet mogelijk. Dan heb je je handen vol aan de combinatie van arbeid en gezin. Als wij dan niet bereid zijn om de zorgbehoefte in de buurt binnen de toch beperkte mogelijkheden bijeen te brengen, dan kunnen wij het wat dat stukje informele zorg betreft wel vergeten. Wij willen allemaal dat mensen meer werken; we gaan naar 80% van de beroepsbevolking. Mannen en vrouwen werken, mensen werken tot hun 65ste. Daarvan ben ik mij bewust. Dit zal zeker frictie geven in de informele zorg. Daarop kom ik terug. Wij moeten er echter van uitgaan dat wij datgene wat wij nog kunnen organiseren, dicht bij elkaar in de buurt moeten hebben.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik moet u zeggen, mevrouw Willemse, dat ik daar nu wel klaar mee ben. Wanneer komt u nu eens met dat professionele perspectief? Er moet gebouwd worden en er moet veel meer personeel komen. Dat kost geld en het moet goed worden ingekleed, opdat alle mensen die zorg nodig hebben, zelf kunnen kiezen of zij gebruikmaken van informele zorg of van formele zorg. Vaak is deze keuze nu niet reëel, omdat beide niet optimaal georganiseerd zijn. Hoe gaat u dat nu doen?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Wij willen dat de kwaliteit van de zorg gewaarborgd is. Over de informele zorg gaan wij in mindere mate. Die moeten wij uitdagen. Daarvoor heb ik een paar dingen geschetst. Die zorg hangt af van de mogelijkheden van mensen en van de waardering die wij ervoor hebben. Als wij niet waarderen dat mensen zorg voor elkaar hebben, dan komt er niets van terecht. Ik heb een paar mogelijkheden geschetst. De professionele zorg is gewoon de verantwoordelijkheid van de instellingen en het kabinet biedt mogelijkheden om die verantwoorde zorg te garanderen qua kwaliteit, qua capaciteit en qua huisvesting. Als Kamer bevragen wij het kabinet daarover, maar de voorwaarden moeten geschapen worden om die zorg te realiseren.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): U moet niet alleen vragen stellen aan het kabinet. Dat kan natuurlijk altijd, maar u moet het kabinet ook iets meegeven. U bent van de CDA-fractie en dat is geen piepkleine fractie die niets heeft in te brengen. Wat gaat u werkelijk concreet inbrengen? Wat hebt u de ouderen te bieden? Hoe komt het CDA over de brug? Of blijft het bij een filosofische beschouwing met gratis medeleven? Dat kan natuurlijk niet.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ik mag mijn verhaal houden zoals ik dat wil houden. Als ik andere waarden wil benoemen dan u, dan doe ik dat ook als CDA.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): U komt dus met niets concreets. Dat vind ik jammer.

De heer **Blok** (VVD): Ik pak graag een van de waarden die het CDA heeft benoemd, namelijk de keuzevrijheid. Daar is de VVD het zeer mee eens, want die is juist voor ouderen van groot belang. Het kabinet neemt echter een paar maatregelen die de keuzevrijheid niet bevorderen. Het extra geld voor de ouderenzorg gaat naar verpleeghuizen en is dus al bestempeld. Misschien krijgen ouderen dat liever in de vorm van een pgb. Er wordt beknibbeld op de aftrek voor buitengewone uitgaven, die die keuzevrijheid biedt. Wilt u aan uw woorden over keuzevrijheid daden toevoegen door het kabinet aan te spreken op deze twee punten?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ik vind in ieder geval dat er keuzevrijheid moet zijn: willen zij zelfstandig blijven wonen met het volledige pakket thuis of willen zij intramuraal wonen met de zorg die daar geleverd wordt? Ik heb gezegd dat de zorg op beide terreinen kwalitatief goed moet zijn. Van de TBU hebben wij gezegd dat de nieuwe regeling specifiek wordt voor chronisch zieken en mensen met een handicap. Dat hebben wij hier democratisch afgesproken. Die regeling wordt dus in die zin aangepast en ingevuld. Dat is een democratisch besluit van de meerderheid van de Kamer. Daar mag u natuurlijk anders over denken.

De heer **Blok** (VVD): Ja, maar hoe die meerderheid uitvalt, bepaalt het CDA. Nogmaals, ik hoorde het CDA warme woorden spreken over keuzevrijheid. U bent nog niet ingegaan op het tweede punt. Er is 500 mln. beschikbaar voor de ouderenzorg. Dat is goed. Gaan wij dat invullen in de vorm die de ouderen willen – dus met de door u en mij gewenste keuzevrijheid – of in de door het kabinet gewenste vorm? De door het kabinet gewenste vorm komt hierop neer: het kan ons niet schelen wat de ouderen willen; het gaat naar de verpleeghuizen.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Het kan mij heel wat schelen wat de ouderen willen. Ik denk dat de grootste behoefte op dit moment ligt bij de uitbreiding van het aantal plaatsen voor de groep mensen met dementie. Deze groep groeit helaas. Ik zal straks over de aantallen spreken. Wij komen daar niet onderuit. Ik ben geschrokken van het percentage waarmee deze groep toeneemt. Als deze mensen intramuraal moeten wonen, zullen wij ervoor moeten zorgen dat daar in ieder geval geld naartoe gaat. Ik ben blij dat in het programma ''Zorg voor ouderen'' daaraan aandacht wordt besteed. Of dit ruimte laat om nog andere dingen te doen, kan ik op dit moment niet beoordelen. Ik moet eerst zien wat voor deze uitbreiding nodig is. Ik moet zelfs zien of wij de uitbreiding voor intramurale voorzieningen halen. De themacommissie verwacht immers dat in 2010 40.000 extra plaatsen nodig zijn.

De heer **Blok** (VVD): Mevrouw Willemse-van der Ploeg kan dit niet beoordelen, maar wel beïnvloeden. Zij vertegenwoordigt de grootste fractie. Zij sprak niet alleen warme woorden over keuzevrijheid, maar gaf ook voorbeelden. Het kan bijvoorbeeld nodig zijn om aan een huis te verbouwen en verzorging te vragen. Het is dan toch logisch om die 500 mln. van tevoren niet slechts voor de verpleeghuizen te reserveren? Als de behoefte er is, kan er ook worden gereserveerd voor de vorm die mevrouw Willemse-van der Ploeg zo belangrijk vindt.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Wij komen natuurlijk nog te praten over de nota Zorg voor ouderen. Ik heb al gezegd dat deze vandaag niet ter discussie staat. Wij kunnen tijdens de bespreking van de nota bekijken of de keuze van het kabinet de juiste is. Het is immers een nota van het kabinet. Wij moeten dan ook weten of dat geld per se voor intramurale voorzieningen

Mevrouw Willemse-van der Ploeg (CDA)

© M. Sablerolle – Gouda

gebruikt moet worden. Het kabinet zal dit ongetwijfeld duidelijk maken. Ik meen dat er nog een klein stukje voor de mantelzorg is gereserveerd. Dat moet ik nog bekijken.

Mevrouw **Kant** (SP): Wij hebben het nu over de toekomst en de vergrijzing en over de vraag of het land goed is ingericht voor het toenemende aantal ouderen en de zorg die zij nodig hebben. Ik ben het eens met het pleidooi van mevrouw Willemse-van der Ploeg voor keuzevrijheid, maar ik ben toch een beetje bezorgd. Alom wordt het idee omarmd om in de buurten verpleeghuiszorg te organiseren, in kleine verzorgingshuizen met zes tot twaalf bewoners. Men vindt dit een goede oplossing voor de toekomst, die mensen zelf ook graag willen. Het kabinet wil dit ook wel, maar ook dit wordt niet vanzelf georganiseerd. Iedereen zal in de toekomst deze keuze moeten kunnen maken. Vindt mevrouw Willemse-van der Ploeg dat het kabinet daarvoor genoeg doet of kan het kabinet meer inzet tonen om deze keuze mogelijk te maken?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ik vind het heel belangrijk dat het kabinet keuzes heeft gemaakt op dit terrein. Sommige mensen kiezen voor de wat grotere instellingen. Dit mogen zij doen. Er gelden geen dogma's. Ik waardeer het zeer dat het kabinet de keuze maakt om daarnaast ook kleinschalige voorzieningen te treffen in de wijken, met name voor mensen met dementie. Daarvoor is geld beschikbaar. Bij de bespreking van de nota is aan de orde of wij dit budget te veel of te weinig vinden en of wij vinden dat het voorstel aan de keuzevrijheid voldoet.

Mevrouw **Kant** (SP): Het lijkt mij duidelijk dat de inzet die nu gepleegd is, niet genoeg zal zijn om voor iedereen straks die keuze mogelijk te maken. Ik vraag het CDA niet om allemaal cijfertjes. Ik vind dat het uitgangspunt van het CDA moet zijn om op niet al te lange termijn te verwezenlijken dat iedereen in 2010, 2015 de keuze kan maken. Ik denk dat daarvoor nog wel het een en ander moet gebeuren.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Dat denk ik ook. Ik hoor morgen graag het antwoord van het kabinet.

Wij zijn groot voorstander van zo lang mogelijk zelfstandig wonen. Ik wil de vrije keuze nogmaals benadrukken. Toch wil ik iets zeggen over de keerzijde van de zelfstandigheid. Zelfstandig wonen heeft ook het risico dat het isolement van kwetsbare ouderen vergroot wordt. Bij senioren, met name op hoge leeftijd, is vaak sprake van een combinatie van aandoeningen van fysieke aard en/of van gebeurtenissen met psychische of sociale gevolgen. Deze aandoeningen en gebeurtenissen kunnen er de oorzaak van zijn dat ouderen in een isolement raken en niet meer in staat of gemotiveerd zijn om relaties te onderhouden. Eenzaamheid kan daarvan het gevolg zijn. Alertheid en inzet van de samenleving zijn van groot belang. Het opzetten en onderhouden van sociale netwerken kunnen hieraan zeker een bijdrage leveren.

Wij hebben ook gezien dat de extramuralisering op zich een groot goed is. Extramuralisering hebben wij toegepast op mensen, op woningen en op de zorg. De geestelijke verzorging hebben wij echter precies bij de voordeur van de instelling laten ophouden. Wij vinden het van belang dat er ook voor oudere mensen met levensvragen waarmee zij niet terecht kunnen bij de thuiszorg, zorg is in de laatste levensfase. Wij hopen dan ook dat de motie die indertijd door mevrouw Wiegman is ingediend, tot resultaat heeft dat mensen ook op deze zorg mogen rekenen.

De artsenorganisatie KNMG heeft laten weten dat kwetsbare ouderen op dit moment ook in de thuissituatie onvoldoende intensieve zorg kunnen krijgen van de verpleeghuisarts. Ook de huisarts kan deze zorg niet leveren. Wat gaat het kabinet hieraan doen? Wij willen dat een volledig pakket van zorg aan huis geleverd kan worden. Hierbij hoort ook dat kleine stukje verpleeghuiszorg, ofwel indirect via de huisarts ofwel direct via de verpleeghuisarts.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik vind dat mevrouw Willemse een punt heeft. Zelf ben ik wel eens meegelopen met de thuiszorg. Mevrouw Willemse merkt terecht op dat de thuiszorg niet gespecialiseerd is in deze vorm van zorg. Bovendien komen de thuiszorgmedewerkers er eenvoudigweg niet aan toe. Voor alles moet immers tempo gemaakt geworden. Een praatje maken of dieper op een gespreksonderwerp ingaan, is er vaak niet bij. Zou het geen optie zijn om ouderen die meer hulp nodig hebben, meer thuiszorg aan te bieden?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Dat kan, maar ik vind wel dat er dan sprake van een indicatie moet zijn. Wij hebben in Nederland het systeem dat er geïndiceerd wordt voor thuiszorg. Wij zouden kunnen nadenken of ook iets gedaan kan worden in het kader van de opleiding en de ondersteuning van de thuiszorgmedewerkers. Mensen die binnen de zorg werkzaam zijn, weten dat de beste gesprekken vaak tijdens de handeling kunnen voorkomen. Ik heb er zelf ook gewerkt. Ook met kinderen vinden vaak de beste gesprekken tijdens de afwas plaats. Als je handen wapperen, kun je tegelijkertijd bezig zijn met je hersenen en je mond. Ik vraag mij af of er in het kader van opleiding, begeleiding en bijscholing niet meer kan gebeuren in dezelfde tijd. Dat geeft ook veel meer arbeidsvreugde. Het louter en alleen verrichten van de handeling met de stopwatch in de hand geeft daarentegen geen arbeidsvreugde. Blijkens de nota Zorg voor ouderen wil ook de staatssecretaris dat

het contact op de werkvloer tussen de verzorger en de cliënt weer ruimte krijgt, zodat beide partijen in onderling overleg kunnen bepalen wat te doen. Ik vind dit een ijzersterk punt in de nota. In het contact met de verzorger kan de cliënt aangeven waaraan hij behoefte heeft. Op deze wijze komen verzorger en cliënt samen tot een goed zorgconcept. Er kan meer in dezelfde tijd. De vraag is of er voldoende zorg is. Mocht blijken dat dit onvoldoende is, dan zullen wij hierover moeten praten met de staatssecretaris.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik vind het iets te gemakkelijk om te zeggen dat er meer in dezelfde tijd bereikt kan worden. Ik begrijp best dat je tijdens de afwas een praatje kunt maken, maar dit onderwerp gaat over iets meer dan dat. Mevrouw Willemse weet net zo goed als ik dat er hard gewerkt wordt binnen de thuiszorg. Werknemers moeten flink aanpoten. Tijdens stages heb ik gemerkt dat ouderen klagen dat er geen tijd is voor een rustig gesprek. Voor de doelgroep van eenzame ouderen is de thuiszorgmedewerker echter vaak wel de enige vertrouwenspersoon. In de preventie sfeer moet gezorgd worden voor meer ruimte voor gesprekken. Als de psychiater eraan te pas komt, is het immers al te laat.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): ZonMw doet onderzoek naar preventie bij ouderen. Ik ben benieuwd naar de resultaten. Moet bijvoorbeeld gewerkt worden met een consultatiebureau of met de zorg van alledag? Het kan dat het onderzoek essentiële zaken oplevert, die van belang zijn voor ouderen en die zwaardere zorg voorkomen. Het is immers niet goed als mensen met vragen onnodig de RIAGG of de huisarts bezoeken. Er moet geïnvesteerd worden in een niveau zo dicht mogelijk bij de burger. Dat ben ik met mevrouw Van Gent eens.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Is de CDA-fractie bereid tot een eventuele extra investering?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Als dat nodig is, praten wij daarover met de staatssecretaris.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Het is prettig als de staatssecretaris weet wat de CDA-fractie wil.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Zo eenvoudig gaat dat niet. Dat weet mevrouw Van Gent.

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Mevrouw Willemse praat over intermenselijk contact, over preventief werken en over het tegengaan van vereenzaming. Zij ziet daarbij een relatie met professionele zorg en geschoolde mensen. Precies hiervoor is toch de Wmo in het leven geroepen?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ik heb veel zaken opgenoemd in de vrijwilligersfeer, zoals de zorgbuddy. Ik heb gesproken over vrijwilligers en over de mogelijkheden om wonen en zorg dichtbij de mensen te combineren. Ik vind dat deze zaken zo min mogelijk door professionals uitgevoerd moeten worden. Als het nodig is, moet deze combinatie echter mogelijk zijn. Ik heb in mijn bijdrage echter de meeste aandacht gegeven aan mensen die informele zorg leveren. Dat is een groot goed. Dat moet vooral uit de samenleving komen, met wat steun van of uitdaging daartoe door de overheid.

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Maar daarop moet de indicatiestelling toch niet aangepast worden? Mevrouw Willemse zei zojuist echter dat de indicatiestelling voor de thuiszorg op dit punt opgehoogd moet worden, indien nodig.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Alleen als er onvoldoende zorg gegeven wordt, is het een kwestie van indicatiestelling. Ik doel dan op de zorg die onder de beslisboom valt. De indicatiestelling voor andere vormen van zorg wordt niet opgehoogd. Dat heb ik ook niet gezegd.

Mevrouw **Kant** (SP): Dat de Wmo ter sprake komt, is onvermijdelijk. De problemen in de thuiszorg zijn immers groot. Er bestaat bovendien een wereld van verschil tussen de mooie woorden over de toekomst van mevrouw Willemse en wat er nu in de wijken en buurten gebeurt met de thuiszorg. De gevolgen van de invoering van de Wmo en de onderliggende marktwerking voelen de mensen dagelijks. Wat dat betreft gaan wij precies de verkeerde kant op. Er komen minder gekwalificeerde mensen, zodat juist de preventietaak en het erop letten of er sprake is van vereenzaming, om zeep geholpen wordt.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Wat mevrouw Kant zegt, strookt niet met het debat dat wij hebben gevoerd over de tweede voortgangsrapportage. Wij krijgen een nieuwe voortgangsrapportage over de grote groep mensen die nog op een herindicatie wachten. Er wordt dus gedegen onderzoek gedaan. Ik zeg niet dat het in een aantal individuele gevallen niet anders kan zijn. Mevrouw Kant heeft tijdens het laatst gehouden debat een rapport aangeboden aan de staatssecretaris. De staatssecretaris heeft daarop gereageerd. Daarnaast zijn er cijfers over de tevredenheid beschikbaar gekomen. Die mogen best omhoog, maar dat wil niet zeggen dat mevrouw Kant in die zin gelijk heeft dat alles wat nu via de Wmo en de nieuwe manier van werken via aanbesteding is gerealiseerd, als mislukt moet worden beschouwd.

Mevrouw **Kant** (SP): Mevrouw Willemse zegt dat het niet strookt met de cijfers en niet met wat zij zegt of wat andere coalitiepartijen in de Kamer zeggen, maar het strookt helaas wel met de keiharde werkelijkheid van de mensen die zorg nodig hebben en met de keiharde werkelijkheid van de mensen die de zorg tot nu toe mochten verlenen. Vandaag komen er weer 500 à 600 mensen op straat te staan. Wanneer komt er een open blik op de problemen die deze vorm van marktwerking teweeg brengt? Mevrouw Willemse verwijst naar de rapportage die ik heb opgesteld. Zij kan er weer een krijgen, wij maken er met veel plezier weer een, maar ik vraag haar om oog te hebben voor de werkelijkheid en de gevolgen van het beleid dat zij en haar kabinet hebben bedacht.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ik wijs erop dat de staatssecretaris in haar brief schrijft dat zij met name het contact tussen de cliënt en de professional, de vertrouwensrelatie, terug wil hebben op de werkvloer.

Dat is een belangrijk uitgangspunt. Dit geldt vanzelfsprekend voor alle vormen van zorg. Als er op grote schaal gebeurt wat mevrouw Kant nu zegt, dan zullen wij daar met de staatssecretaris over praten. Wij hebben ook onderzoek gedaan. Ik ben tig loketten afgeweest en ik heb tig mensen gesproken, maar mijn bevindingen stroken niet met het volledig negatieve beeld dat mevrouw Kant nu schetst.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik heb nooit gezegd dat alles volledig negatief is, maar er zijn ernstige gevolgen, er worden veel mensen ontslagen, er zijn mensen die hun vaste hulp verliezen, veel te veel helaas. Mevrouw Willemse kan dit alles dan wel in precieze cijfers willen vatten, maar die gevolgen zijn er. Wij hebben er verschillende rapportages over gemaakt en de meldpunten ook. Mevrouw Willemse spreekt blijkbaar de verkeerde mensen, want ik kan niet begrijpen dat zij en haar fractie, maar ook andere fracties in de Kamer, hun ogen sluiten voor dit grote maatschappelijke probleem. Wij komen hier inderdaad nog op terug.

Ik heb nog een andere vraag naar aanleiding van de opmerking van mevrouw Willemse over verpleeghuisartsen aan huis. Zij heeft terecht aan de staatssecretaris gevraagd hoe ervoor kan worden gezorgd dat deze mogelijkheid wordt verwezenlijkt. Er zijn initiatieven om dit mogelijk te maken, maar daarbij loopt men tegen het probleem op dat zorgverzekeraars dit niet willen vergoeden. Vindt mevrouw Willemse dat dit moet worden opgelost?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Het moet natuurlijk worden opgelost. Als blijkt dat de zorg onvoldoende is en dat de huisarts zonder ondersteuning niet de goede zorg kan verlenen, is dit een lacune in de zorg. Bovendien kan de man of vrouw niet functioneren op die manier. Ik neem aan dat wij hierop terugkomen bij de discussie over de geriatrie. Ik vraag nu uitdrukkelijk aan de staatssecretaris om ervoor te zorgen dat er een directe of indirecte ondersteuning op de werkvloer is.

De **voorzitter**: Mevrouw Kant, dit was al het derde deel van uw interruptie.

Mevrouw **Kant** (SP): Dit is weer een ander punt. Ik had de vraag eerder kunnen stellen, maar het leek mij beter deze dingen bij elkaar te voegen.

De **voorzitter**: Ik weet niet hoe u zich dit debat voorstelt. Ik heb de hele dag tot vanavond elf uur.

Mevrouw **Kant** (SP): Wij hebben hier twee jaar op gewacht, dus ik heb alle tijd.

Mevrouw **Agema** (PVV): De heer Harmsen raakt zijn vaste thuishulp kwijt door de Wmo; hij vervuilt en moet maar afwachten of hij een andere hulp krijgt met wie hij überhaupt nog in het Nederlands kan praten.

De Wmo leidt ertoe dat gemeenten die op de uitvoering van het beleid beknibbelen geld overhouden en dit kunnen uitgeven aan andere zaken. Vindt mevrouw Willemse dit terecht? Vindt zij dat gemeenten die op de Wmo beknibbelen, het geld ergens anders voor moeten kunnen gebruiken, bijvoorbeeld voor leuke recepties?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Bij de overdracht van de AWBZ naar de gemeenten is het geld een-op-een overgegaan naar de gemeenten. De gemeenten zijn er dus verantwoordelijk voor dat die zorg geleverd wordt waar de klant in het kader van de compensatieplicht recht op heeft. Gemeentebestuurders zien daar nauwgezet op toe. In het kader van de Wmo moet daarvoor ook een platform bestaan. Mensen die terecht zijn geïndiceerd voor zorg, moeten ook onder de nieuwe figuur van de Wmo hun zorg krijgen. Het is mogelijk dat een andere persoon dit doet, maar een geïndiceerde moet gewoon zijn zorg krijgen. De gemeenten zijn verplicht dat te regelen. Nergens in de wet staat dat ze daaraan geld moeten overhouden. Het geld is een-op-een gegeven, dus gemeenten kunnen niet zeggen dat ze te weinig hebben gekregen. De Kamer was destijds voorstander van de decentralisatie. Mensen moeten hun gemeentebestuurders erop aanspreken als dit niet goed gebeurt, de staatssecretaris draagt de systeemverantwoordelijkheid. Ik vind dat zij die in het kader van de Wmo zeer strikt invult en erop moet toezien dat het gebeurt.

Mevrouw **Agema** (PVV): Dank voor uw 34 antwoorden op de ene vraag die ik u stelde. Maar stel, het geld is direct overgegaan van het Rijk naar de gemeenten en gemeenten beknibbelen op de ouderenzorg, zodat ouderen hun zorg niet meer krijgen. Vindt u het dan terecht dat gemeenten het geld dat zij overhouden, aan andere zaken uitgeven? Bent u niet met mij van mening dat dit geld gereserveerd moet blijven voor de ouderen en de anderen die vallen onder de Wmo? U kunt gewoon ja of nee zeggen.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): De gemeente is verplicht tot compensatie. Als gemeenten aan hun compensatieplicht voldoen en geld overhouden, zijn zij daarin verder vrij. Het geld is immers via het Gemeentefonds verstrekt, wat betekent dat gemeenten vrij zijn in de besteding van de gelden. Maar zij moeten voldoen aan hun compensatieplicht; dat is gewoon wettelijk geregeld. Gebeurt dit niet, dan kunnen mensen bezwaar aantekenen. Wij spreken daar dan de staatssecretaris op aan. Zelf ben ik jarenlang gemeentebestuurder geweest; genoeg om te weten dat je, bijvoorbeeld, bij de WVG minstens vijf jaar ervaring moet hebben om te weten wat je ongeveer per jaar kwijt bent. Maar dit valt onder de vrijheid van de gemeenten én de verantwoordelijkheid van de gemeenten. Daarop kunnen en moeten zij worden aangesproken.

Mevrouw **Agema** (PVV): Concluderend: de CDA-fractie zegt dus dat gemeenten het geld dat zij op ouderenbeleid beknibbelen, mogen uitgeven aan andere zaken.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Nee, het CDA zegt dat gemeenten aan hun verplichtingen moeten voldoen om zorg te bieden in het kader van de compensatieplicht. Daarop mag niet worden beknibbeld. Als dat gebeurt en er is geld over, is het een andere zaak, maar ze mogen niet beknibbelen op de zorg die ze verplicht zijn te geven.

Er is al even gesproken over de toekomstige behoefte aan intramurale plaatsen: volgens de themacommissie zijn dat er 40.000 tot aan 2020. In de nota Zorg voor ouderen meldde de staatssecretaris dat de plaatsen met

1500 per jaar zullen worden uitgebreid. Staat de totale capaciteit die zij voor de toekomst heeft geraamd, in verhouding tot de mogelijkheden om voldoende intramurale voorzieningen te creëren? Het aantal mensen met dementie neemt fors toe. Houdt de staatssecretaris rekening met die forse toename?

Verder vinden wij dat de kwaliteit van de verzorgings- en verpleeghuizen moet zijn gewaarborgd. De staatssecretaris heeft hierover in haar brief al iets geschreven, maar kan zij aangeven op welke termijn de bewoner van een intramurale instelling kan rekenen op kwalitatief veilige zorg?

Naarmate zij ouder worden, verlangen mensen uit andere culturen terug naar hun roots. Zolang zij in familieverbanden wonen, wordt in deze behoefte veelal door familie en mensen uit hun omgeving voorzien. Wanneer zij in een intramurale voorziening gaan wonen, missen zij vaak de sfeer waarin zij hebben geleefd.

Homoseksuele ouderen zijn maatschappelijk grotendeels onzichtbaar. Onder hen leeft de angst in een verzorgingshuis terecht te komen, omdat ze vermoeden dat daar weinig begrip bestaat voor hun afwijkende leefwijze. Inderdaad staan verzorgingshuizen doorgaans afwijzend tegenover homoseksualiteit, mede omdat men sowieso afwijzend staat tegenover seksuele contacten tussen bewoners. Hoe kan het kabinet bevorderen dat mensen uit andere culturen en met een andere seksuele geaardheid welkom zijn in woonunits en zorginstellingen? Hoe kan het kabinet er verder voor zorgen dat personeel deze bewoners passend en professioneel bejegent?

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Wat u zegt, klinkt mij sympathiek in de oren. Maar waarom spreekt u over begrip voor een afwijkende leefwijze? Wat bedoelt u daar precies mee?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Deze term komt letterlijk uit schriftelijke informatie van Movisie. Uit deze informatie blijkt dat men in intramurale instellingen uitgaat van alleenstaanden enerzijds of samenwonenden en gehuwden anderzijds. Men vindt dat samenlevingsvormen die daar niet onder vallen, afwijken van de norm. Natuurlijk is het geen afwijkende leefwijze. Het is een leefwijze als alle anderen. Ik heb heel veel mensen gesproken die er tegenop zien om naar een dergelijke voorziening te verhuizen. Zij zijn bang voor wat er dan kan gaan gebeuren. Ik heb zelfs gehoord dat zij bang zijn dat ze op oudere leeftijd weer apart moeten gaan wonen.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Dat moeten wij natuurlijk te allen tijde voorkomen. Wat je ook bent, wie je ook bent, hoe je ook leeft, je moet gewoon gebruik kunnen maken van voorzieningen. Ouderen moeten hierover misschien toch beter worden voorgelicht om ze te helpen los te komen van bekrompen en achterhaalde ideeën. Emancipatie kent namelijk geen leeftijdsgrenzen.

Ouderen met een bepaalde etnische achtergrond gaan vaak heel graag bij elkaar wonen. Vindt u dat ook een goed idee?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Als mensen ervoor kiezen om in hun eigen levenssfeer oud te worden, moet dat mogelijk zijn. Het mag daarbij niet uitmaken of het gaat om een intramurale of een extramurale voorziening. Ik kan mij bijvoorbeeld voorstellen dat voor deze mensen een vleugel van een voorziening wordt ingericht. Ik heb zelf meegeholpen bij het claimen van een bovenverdieping voor het extramuraliseren van een aantal religieuzen. Ik deed dat, omdat ik vind dat mensen in hun eigen levenssfeer oud moeten kunnen worden. Er zijn mogelijkheden, maar die vragen om inspanningen van zowel de mensen met deze speciale wens als de ontvangende instelling. Een instelling moet hiervoor openstaan en alle mensen welkom willen heten.

Mevrouw **Agema** (PVV): Wat wilt u nu precies? U koppelt homoseksuelen aan andere culturen, maar met de acceptatie en integratie van homoseksuelen zijn wij in ons land al een heel eind op weg. Moeten wij voor hen echt aparte zorginstellingen in het leven roepen? Wilt u echt naar dit soort apartheid toe? Of wilt u aparte zorginstellingen voor moslims? Als u dat wilt, moet u er dan niet eerst voor zorgen dat de huidige ouderenzorg op niveau wordt gebracht? Pas als dat is gebeurd, kunnen wij volgens mij gaan nadenken over de eisen van mensen met een andere cultuur.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): U koppelt nu zaken aan elkaar die ik niet aan elkaar heb gekoppeld. Ik wil keuzevrijheid voor iedereen. Ik wil verder dat mensen welkom zijn in een voorziening. Dat geldt voor mensen van welke cultuur en van welke geaardheid dan ook. Als zij in een intramurale voorziening willen gaan wonen, moeten zij van harte welkom zijn, zowel bij de bewoners als bij de directie. Het mag, met andere woorden, niet zo zijn dat iemand zich vanwege zijn cultuur of geaardheid ergens niet welkom voelt. Het is vaak nodig om dat voor meerdere mensen tegelijk te regelen, want bij emancipatie geldt: in je eentje red je het niet, maar met zijn tweeën of drieën lukt het vaak wel omdat je dan steun aan elkaar hebt. Als mensen kiezen voor een eigen voorziening, moet dat ook kunnen. Dat valt gewoon onder de keuzevrijheid van mensen.

Mevrouw **Agema** (PVV): Ik hoop dat mevrouw Willemse met die hele stortvloed aan woorden niet bedoelt te zeggen dat zij toe wil naar vrije enclaves voor moslims. Als wij gezamenlijk met hen willen wonen, dan moet dat in Nederland maar kunnen. Begint dat dan bij een verzorgingstehuis en daarna krijgen wij een hele woonwijk en dan een stad? Waar ligt voor de CDA-fractie de grens? Wij worden toch met zijn allen oud? Dan gaan wij toch niet aparte voorzieningen voor aparte groepen regelen?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Dit soort woorden hoort u mij niet zeggen. U hebt gehoord wat ik gezegd heb: liefst integraal als dat kan, maar als er echt uitdrukkelijk behoefte is aan eigen voorzieningen, dan moet dat mogelijk zijn.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Andere mensen en andere culturen zijn de homoseksuele ouderen en de allochtone ouderen, zeg ik tegen mevrouw Agema, en zij hebben inderdaad ook hulp nodig. Ik ben het met mevrouw Willemse eens dat wij ook moeten bekijken hoe wij ervoor kunnen zorgen dat deze ouderen wel extra aandacht krijgen. Dat is op dit moment namelijk lang niet altijd het geval.

Willemse-van der Ploeg

Ik zou mevrouw Willemse willen vragen of zij met mij kan optrekken als ik het kabinet vraag om eerst met een plan te komen waaruit duidelijk blijkt waar de problemen precies zitten en wat er precies nodig is. Daar hoort ook een budget bij. Vervolgens kunnen wij kijken hoe wij dat vorm kunnen geven. Wil zij daarin met mij meegaan?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ik heb duidelijk aan het kabinet gevraagd om ervoor te zorgen dat mensen welkom zijn in voorzieningen. Als dat zou betekenen dat het eerst onderzocht moet worden, hoor ik dat graag van de staatssecretaris. Misschien is er al voldoende kennis over de aantallen waarover wij praten, over de behoeften waarover wij praten en over de knelpunten. Op zichzelf zou het gewoon binnen de reguliere zorg geregeld moeten kunnen worden. Het moet natuurlijk niet uitmaken of ik een vleugel inricht voor groep x of een vleugel voor groep y, of dat ik een kleinschalige voorziening voor mensen met dementie bouw of voor mensen met weer andere behoeften. Dat moet op zichzelf niets uitmaken. Ik wil van de staatssecretaris horen of zij wil bevorderen dat die mogelijkheid er is en dat mensen in bestaande voorzieningen van harte welkom zijn.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Voorzitter. Begrijp ik mevrouw Willemse goed dat zij die knelpunten ook in kaart gebracht wil hebben? Dat kan heel snel, daar is geen onderzoek voor nodig. Begrijp ik mevrouw Willemse ook goed dat daar vervolgens een oplossing voor moet komen en dat wij moeten kijken hoe wij dat precies vorm kunnen geven, zodat die keuzevrijheid goed tot uitdrukking komt? Daar kan natuurlijk ook een financieel plaatje bij komen.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Dat kán, maar dat zeg ik niet op voorhand, want ik denk dat het binnen de reguliere zorg zou moeten kunnen. Het gaat over dezelfde mensen. Wij zijn allemaal straks mogelijk toe aan een voorziening. Als de staatssecretaris zegt: ik heb het niet in beeld, het moet onderzocht worden of wij moeten knelpunten identificeren, dan wacht ik de uitkomst daarvan af. Die willen wij dan hebben, want wij willen dat het opgelost wordt.

Voorzitter. Zowel in de thuissituatie als in de instellingen wordt veel goeds gedaan. Toch worden wij geconfronteerd met ouderenmishandeling, zowel in de thuissituatie als in instellingen. De voorliggende cijfers tonen aan dat één op de twintig ouderen daar jaarlijks mee geconfronteerd wordt, maar het kan best zijn dat dit slechts het topje van de ijsberg is. Er is door de campagne STOP Ouderenmishandeling veel gedaan om in elke gemeente een meldpunt te krijgen, maar het blijkt dat nog lang niet alle gemeenten meedoen. Zeeland en Flevoland zijn nog witte vlekken in het netwerk. Wij vinden het goed dat er meldpunten zijn, wij vinden het goed dat het gemeld wordt, maar wij vinden het nog veel belangrijker dat die mishandeling gestopt wordt en dat er preventief wordt gewerkt.

Wij vragen dus aan het kabinet om samen met de veldpartijen een plan van aanpak op te stellen om de aanbevelingen van het Landelijk Platform Bestrijding Ouderenmishandeling voortvarend te implementeren en te zorgen dat de mishandeling stopt en in de toekomst voorkomen kan worden. Wij vragen ook aan het kabinet om het campagneteam STOP Ouderenmishandeling nog een vervolgopdracht te geven, opdat de infrastructuur die nu bijna klaar is, volledig kan worden afgerond. Dan is er een landelijk dekkend netwerk van meldpunten en registratie, dat in de toekomst ook voor preventie ingezet kan worden.

Ik zeg kort nog iets over de beeldvorming van ouderen. Zij zou volgens het CDA krachtig, reëel en divers moeten zijn. De oudere bestaat immers niet. Iedere generatie heeft zijn eigen kenmerken. Babyboomers hebben waarschijnlijk andere behoeften, andere mogelijkheden en andere opleidingskansen gehad dan de vooroorlogse generatie. Voor het CDA geldt dat het beeld reëel moet zijn. Daarop moeten de politiek, de media en het maatschappelijk middenveld hun mening baseren. Het CDA vraagt het kabinet welke initiatieven het neemt om samen met ouderenorganisaties en andere veldpartijen een reëel beeld van ouderen te scheppen en hoe het invulling geeft aan de voorbeeldfunctie.

''Meer mensen aan het werk'' geldt zeker voor mensen van 55 jaar en ouder. Een groeiend aantal mensen die ouder dan 65 zijn, wil ook blijven werken. Bij de begrotingsbehandeling heeft collega Van Hijum een actieplan ingediend. Mijn collega De Nerée heeft zich bovendien ingespannen voor het erdoor krijgen van een voorstel om mensen van boven de 65 jaar minder belasting over de eerste door hen verdiende € 10.000 te laten betalen.

Er ligt ook een VUT-motie van de heer Vendrik. De roep om leeftijdsbewust personeelsbeleid wordt steeds luider. De dreigende concurrentie tussen 65-plussers en 65-minners moet worden gekeerd. Hierbij is de voorbeeldfunctie van de overheid van belang. Het CDA vraagt aan de overheid om op basis van alle signalen, plannen, voorstellen en moties die in deze Kamer ingediend zijn, een totaalplan op te stellen voor de leeftijdsgroep tussen 55 en 65 jaar en de groep 65-plussers. Daarin dienen alle regelingen te worden gestroomlijnd en de concurrentie tussen leeftijdscategorieën te worden uitgebannen, opdat meer mensen in deze leeftijdscategorieën gaan werken. In de tweede termijn zal het CDA hiervoor een motie indienen.

De heer **Blok** (VVD): Er wordt naar een aantal oude voorstellen van het CDA verwezen. Daarbij zat een voorstel voor een lager belastingtarief voor 65-plussers. De Raad van State heeft daar advies over uitgebracht. Kent u dat advies?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ja, het advies was op dat moment niet positief.

De heer **Blok** (VVD): Dat is vriendelijk geformuleerd. Wat doet u met het vernietigende oordeel van de Raad van State?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Dat was het op onderdelen. Ik zeg niet dat dit voorstel zaligmakend is, maar wij willen dat alle voorstellen in overweging worden genomen. Wie weet bedenken wij daar nog een variant op. Wij vinden dat alle voorstellen in overweging moeten worden genomen om na te gaan hoe mensen die ouder dan 65 jaar zijn, geprikkeld kunnen worden om te blijven werken. Ook moet worden nagegaan hoe ervoor kan worden gezorgd dat zij niet met 65-minners concurreren en hoe de gehele leeftijdscategorie beter op

de arbeidsmarkt vertegenwoordigd kan zijn dan nu, zonder concurrentie en gestroomlijnd.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Voorzitter. Ik heb aan het begin van het betoog van mevrouw Willemse een vraag gesteld. Zorg moet worden betaald. Ik heb echt bewondering voor mevrouw Willemse, want ik weet hoe oud zij is. Ik zal dat nu niet verklappen. Ik weet ook hoe actief zij is. Ik vind het prettig om te horen dat het CDA nu kleur bekent ten aanzien van 55-plussers en 65-minners en 65-plussers ook de mogelijkheid tot flexibel doorwerken wil bieden. Wellicht kunnen wij nu spijkers met koppen slaan. Een ding blijft echter staan. De Raad van State heeft heel duidelijk gesteld dat wij eigenlijk tot ons 67ste moeten doorwerken. Daar geeft mevrouw Willemse geen enkel antwoord op, terwijl dat het effectiefst is om de kosten van vergrijzing op te vangen. Mevrouw Willemse weet net zo goed als ik dat wij vanwege onze solidariteit met ouderen van nu ook solidair moeten zijn met ouderen van straks én jongeren van straks. Dat betekent dat wij nu het lef moeten hebben om langer door te werken. Wat vindt het CDA daarvan?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): U kent ons verkiezingsprogramma. Wij willen dat 65 jaar de leeftijd blijft voor de AOW en voor het recht om te stoppen met werken. Dat staat in ons verkiezingsprogramma, dus daar gaan wij van uit. Wij willen wel dat er wordt gestimuleerd om door te werken na 65 jaar.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Het is duidelijk dat het CDA de rekening over twintig jaar aan de jongeren presenteert en dat de solidariteit met ouderen en het niveau van de zorg ook zullen verloederen.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Wij denken dat er een goede mogelijkheid is, als wij zien wie er werkt tussen 55 en 65 jaar, om al deze mensen op de arbeidsmarkt te krijgen. Wij weten ook dat het kabinet de inspanningsverplichting op zich heeft genomen om te komen tot 80% arbeidsparticipatie van de beroepsbevolking. Daarmee zijn de kosten voor de vergrijzing behoorlijk ingevuld. Die punten hebben wij niet alleen opgenomen in ons verkiezingsprogramma, maar ook in het coalitieakkoord. Daarvoor staan wij deze vier jaar, dus daarop kunt u ons gewoon aanspreken.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): De Raad van State heeft duidelijk uitgesproken dat straks de zorg alleen te betalen is als je het lef hebt om de AOW-leeftijd naar 67 jaar op te trekken. Ik begrijp dat de leeftijd van 67 jaar onbespreekbaar is voor het CDA. Hoe staat het CDA ertegenover om iets langer door te werken in aantal uren? Als wij anderhalf uur per week langer zouden werken, zouden wij ook al een hele stap vooruit zetten.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ik weet dat de inzet van het kabinet is om bij bestaande deeltijdbanen te zien of een uitbreiding mogelijk is. Vastliggende arbeidsuren verruimen is op dit moment voor ons niet aan de orde. Wel willen wij kleine deeltijdbanen veranderen in grotere deeltijdbanen, natuurlijk ook op vrijwillige basis. En wij willen meer mensen aan het werk die nu nog niet aan het werk zijn, vooral in de leeftijdscategorie van 55 tot 65 jaar.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Het CDA legt de rekening wel degelijk bij de jongeren van de toekomst en laat de verzorging van ouderen helemaal vallen. Dat valt mij vies tegen van een partij die ik ken als een goed rentmeester.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Dat ben ik niet met u eens. Wij spannen ons maximaal in om het begrotingstekort terug te dringen, om een overschot te bereiken in 2011 en om meer mensen op de arbeidsmarkt te krijgen. Die gezamenlijke inspanning moet ertoe leiden dat wij verantwoord met de vergrijzingskosten omgaan.

Ik constateer dat 50-plussers zich steeds gelukkiger voelen. Zij zijn meer tevreden over hun leven dan tien jaar geleden. Worden 40- tot 49-jarigen meer gedreven door geld en werk, bij 50-plussers hangt het geluk vooral af van gezondheid en innerlijke balans. Dat is goed nieuws. Het gaat de goede kant op, maar het kan nog beter. Voor het CDA staat de integrale benadering van de doelgroep – dus ook voor het ouderenbeleid – hoog op de agenda. Voor een werkelijk effectief en samenhangend beleid zijn vooral visie, een plan van aanpak en een stevige coördinatie nodig. Dat is een topprioriteit. Zonder een helder, praktisch en efficiënt werkmodel en een bevoegde en krachtige aansturing kan er geen sprake zijn van een integrale benadering. Ik noem wonen als uitgangspunt voor een integrale benadering van de leefsituatie van senioren met innovatieve combinatievormen van wonen en zorg, voldoende capaciteit, kwaliteit en diversiteit. Maar ook moet er aandacht zijn voor de keerzijde van het eenzijdige credo van zelfstandig wonen. Ik heb gesproken over de beeldvorming, maar als ik hier weer sta, hoop ik dat ik volop signalen kan melden waaruit blijkt dat de beeldvorming over ouderen is gekeerd, dat zij zelfbewust in de samenleving staan en dat zowel overheid, media als maatschappelijke organisaties een reëel beeld van deze leeftijdsgroep schetsen.

Ik zie een toekomst voor mij waarin de overheid erin slaagt, een werkelijk integraal ouderenbeleid en een samenhangend levensloopbeleid te voeren. Ik durf de stelling aan dat het overheidsbeleid aan kwaliteit wint wanneer sprake is van een beleid dat in al zijn diversiteit zo dicht mogelijk bij de levensloop van burgers staat. Ik zie een toekomst voor mij waarin ouderen zelfbewust het respect afdwingen dat hun toekomt. Ik zie een toekomst voor mij waarin ouderen niet meer bang en zenuwachtig hoeven te zijn of zij straks, als het nodig is, voldoende en veilige zorg zullen krijgen en dat zij zonder vrees kunnen gaan wonen in een instelling, omdat de sfeer er goed is en de kwaliteit van zorg is gegarandeerd. Ik zie een toekomst voor mij waarin ouderen weten dat, wanneer zij afscheid moeten nemen van dit leven, zij hun talenten hebben kunnen ontwikkelen en inzetten. Voor het CDA is het ouderenbeleid erom begonnen, voor deze ambities de juiste voorwaarden te scheppen en de passende verantwoordelijkheden te nemen.

De heer **Blok** (VVD): Wij hebben geluisterd naar de bijdrage van de grootste partij van Nederland over een van de meest dringende politieke vraagstukken, de vergrijzing. Ik heb echter geen enkel nieuw voorstel gehoord, alleen opgewarmde oude voorstellen. Dat is wel eens beter geweest. De financieel woordvoerder van het CDA heeft zeven jaar geleden voorgesteld om, vanwege dit heel dringende probleem, de staatsschuld in

één generatie, in 25 jaar zei hij, af te lossen. Is dat nog steeds het standpunt van het CDA?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): De heer Blok weet wat wij ons hebben voorgenomen wat de staatsschuld betreft. Hij weet ook waar wij in 2011 willen uitkomen. Dat is op dit moment de ambitie van het kabinet. Wij ondersteunen die van harte.

De heer **Blok** (VVD): Die financieel woordvoerder was de heer Balkenende. Hij zei zeven jaar geleden dat wij in 25 jaar naar nul moesten, omdat sprake was van een heel dringend probleem. Wij spreken nu over dat probleem. Van die 25 jaar hebben wij er zeven gehad. Er zijn er nog 18 te gaan. Als dat overschot van1% aan het eind van deze periode wordt gehaald, één keer, dan haalt het CDA het lang niet in 18 jaar. Was de heer Balkenende toen een beetje dom, of wil het CDA eigenlijk niets aan de financiering van de vergrijzing doen?

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Het CDA doet wel degelijk iets aan de financiering van de vergrijzing. Dat betekent echter niet, gelet op het huidige toekomstperspectief, dat wij dat voornemen in 25 jaar halen. Er kan nog van alles gebeuren. Per kabinetsperiode bezien wij op welke termijn wij de kosten van de vergrijzing volledig in evenwicht hebben. Per kabinetsperiode gaan wij ook bezien of de kosten anders uitpakken dan wij hadden verwacht; zie de AWBZ en andere zaken. Je kunt wel de verwachting hebben dat wij dat voornemen binnen 25 jaar realiseren. Als er iets wordt ontwikkeld, waardoor de kosten van bepaalde zaken opeens wegvallen, kan het lukken, maar dat weet je nooit. Wij kijken daarom eerst naar deze kabinetsperiode. Wij hebben een streep bij 2011 gezet. Laten wij eerst maar zorgen dat wij dat halen.

De heer **Blok** (VVD): Op een van de belangrijkste politieke onderwerpen heeft de grootste partij van Nederland één keer een concreet voorstel gedaan. Zelfs dat voorstel wordt nu ingetrokken.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Neen, wij trekken dat niet in. Het was een kabinetsvoorstel. Wij wachten af waar het kabinet na deze periode mee komt. Dan kunnen wij bezien of dat binnen die 25 jaar wel of niet kan worden gerealiseerd.

□

Mevrouw **Agema** (PVV): Voorzitter. Ik dank de themacommissie Ouderenbeleid voor haar inzet en het rapport Lang zullen we leven. Mijn bijdrage aan het ouderendebat draag ik, net als mijn fractievoorzitter dat deed tijdens de algemene beschouwingen, op aan de ouderen van de De Gasperilaan in Kanaleneiland te Utrecht. Deze senioren worden al jarenlang geterroriseerd door Marokkaans straattuig. Ze worden bespuugd, uitgescholden, beroofd en mishandeld. De politie doet niets. Gesteld wordt dat het om enkele tientallen raddraaiers gaat, maar volgens de bewoners gaat het eerder om tientallen terroristen op elke hoek van de straat. Eén van de senioren zegt dat hij Berbers wil leren om een keer terug te schelden. De ramen van de seniorenflat worden tientallen keren per jaar ingegooid. De bewoners zijn, zoals bekend, achter een hek gezet omdat de politie de straatterreur niet meer aan kan. Het is de bedoeling om zodoende te voorkomen dat scooterrijders na beroving gemakkelijk weg kunnen komen. Die berovingen gaan met grof geweld gepaard: vanaf scooters worden tasjes geroofd, senioren komen ten val en soms worden zij over de stoep meegesleurd. Sommige slachtoffers liggen wekenlang met botbreuken in het ziekenhuis. Een gevolg van het hek is dat senioren honderden meters moeten omlopen om een boodschapje te doen. Er zijn senioren die met hun rollator van de stoep zijn geplukt, omdat zij het fysiek niet meer aan konden. Ondanks het hek dringt het straattuig de flat binnen. Het gaat door met schelden en het bedreigen van de ouderen. De senioren voelen zich in de steek gelaten en zijn niet meer goed tegen de ellende opgewassen. Zij betalen de prijs voor de mislukte multiculturele samenleving en dat is een groot schandaal.

De norm moet zijn dat aan ouderen een plaats wordt aangeboden in de tram en dat zij hulp krijgen bij het oversteken. Het kabinet stelt terecht dat ons land ouderenproof gemaakt moet worden. Het is echter ook belangrijk om de samenleving hufterproof te maken. De generatie die na de oorlog voor de wederopbouw heeft gezorgd, verdient het grootste respect. Wij hebben immers alles aan die mensen te danken. Dan doel ik op onze welvaart, onze vrijheid en onze trots. In Amerika spreekt men terecht van ''the greatest generation''. Hoe laten wij die generatie blijken dat wij dankbaar zijn? Wij plaatsen senioren achter hekken als dieren in een dierentuin. Onze opa's en oma's zitten achter de tralies, terwijl dat tuig vrijuit gaat. Dat is Nederland anno 2008.

De PVV-fractie vindt dat wij de plicht hebben om de senioren te eren en zeker de ouderen die de prijs moeten betalen voor de mislukte multiculturele samenleving. Laten wij onze helden eren en de mensen in de De Gasperilaan de mogelijkheid geven om een week weg te gaan om bespuging en bedreigingen te ontlopen. Zij hebben recht op vakantie en verdienen die nu. Ik ben voornemens om een motie in te dienen met de intentie alle bewoners van het verzorgingshuis in de De Gasperilaan onmiddellijk een week naar Spanje of een ander zonnig land te laten gaan en € 300 zakgeld mee te geven. Voor € 350 per dag sturen wij criminele Marokkanen op vlinderreis naar Marokko, Surinaamse junks naar Suriname en andere junks naar de Algarve. Dan moet het ook mogelijk zijn om die senioren een week op reis te sturen. Daarmee zeggen wij als samenleving iets wat niet in geld is uit te drukken: dank u voor het hard werken, evenals voor het grootbrengen van uw kinderen en het verzorgen van uw kleinkinderen. Daarmee zeggen wij dat wij in deze barre multiculturele dagen achter hen staan. Ook zeggen wij daarmee dat Nederland solidair is. ''Veel plezier en stuur een kaartje.'' Ik neem aan dat alle fracties die motie ondertekenen.

De geschetste problemen in de De Gasperilaan staan niet op zichzelf. In het gehele land zijn ouderen de dupe van massa-immigratie. Zij hebben te lijden onder onveiligheid en opgeschoten schorem. Daarbij komt dat zij krom moeten liggen voor de linkse hobby's van dit kabinet. Zij zijn de dupe van verkeerde keuzes en van een kabinet dat zegt ''eigen volk laatst''. Anno 2008 is het voor te veel ouderen geen pretje om in Nederland te wonen. In de stukken wordt lieftallig het woord ''verzilvering'' gebruikt in plaats van ''vergrijzing''. Voor veel ouderen zijn de woorden ''verdrukking'', ''vereenzaming'', ''vervuiling'' en ''vernedering'' meer van

toepassing. Ouderen met geld verlaten de wijk, de stad of zelfs het land. Kwetsbare ouderen kunnen echter nergens heen. Zij zitten zelfs achter hekken gevangen. De ouderenzorg in Nederland is anno 2008 beroerd te noemen. 28% van de mensen in een verzorgingshuis is ernstig ondervoed en ruim de helft loopt hetzelfde risico. Dat is meer dan driekwart van de bewoners. De kans om in een Nederlands verpleeghuis doorligwonden te krijgen, is drie keer groter dan in Duitsland. Veel wordt ouderen ontnomen, zoals een gratis koffiekoekje, het maken van kerstkaartjes en een gratis wasje. Badinerend wordt het minimumbedrag aan zakgeld van ouderen in een zorginstelling – dat is € 300 per maand – de ''piepgrens'' genoemd. In 2006 stierven duizend ouderen onnodig als gevolg van de hitte. Een derde van de 50-plussers die zorg nodig hebben, krijgt die niet, niet van familie, niet van vrienden en niet van hulpverleners. Veel ouderen worden mishandeld en durven dit niet te vertellen. In ruim 60% van de gevallen gaat het om verplegend personeel. Oorzaken worden onder andere gevonden in overbelasting, onkunde en onwetendheid. Er is nu al veel te weinig personeel in de verzorgingshuizen. Er is te weinig tijd voor een praatje of een ommetje. De verzorgers rennen zich een slag in de rondte. Medewerkers in de zorg hebben een te laag salaris en in de nieuwe cao verdwijnt ook nog eens de reiskostenvergoeding voor het grootste deel, waardoor het inkomen met € 180 per vier weken kan kelderen. Toch zijn er nog altijd 7000 mensen die zich in de 4,5 week vakantie die zij hebben, vrijwillig aanmelden bij de Zonnebloem. Dat komt omdat zij daar wel één op één zorg kunnen leveren.

Meer dan de helft van de zorgmedewerkers geeft bij vertrek aan dat zij hadden willen blijven als aan bepaalde voorwaarden, zoals salaris, was voldaan.

De thuiszorg wordt gesloopt. Mijnheer Harmsen raakt zijn vaste thuiszorghulp kwijt en vervuilt, terwijl de staatssecretaris aan het kerstdiner zit en weigert Kamervragen te beantwoorden. Zelfs het ministerie weigerde die vragen in ontvangst te nemen.

Ouderen die de bijsluiters bij medicijnen niet snappen, gaan eerder dood; 400.000 ouderen in zorginstellingen zijn vorig jaar gevallen en het afgelopen jaar zijn 300.000 fouten gemaakt met medicijnen en infuus.

Aan de veeleisendheid van moslims wordt wel voldaan. Vrouwelijke moslims mogen mannelijk artsen weigeren op grond van het enkele feit dat het mannen zijn. Zij weigeren gewassen te worden door mannelijke broeders. De overheid betaalt tolken en vertalers. Zij mogen halalvlees eisen en zelfs dat er in hun eigen taal gesproken wordt. Er zijn verzorgingshuizen die maar liefst 650 dieetcombinaties hebben bedacht om te kunnen voldoen aan de dieetwensen van de 30 verschillende nationaliteiten in hun tehuis.

Een AOW'tje komt neer op € 947,75 netto per maand voor een alleenstaande en € 1278,24 netto voor een stel. Dat is natuurlijk geen vetpot. Ruim 18% van de ouderen heeft geen aanvullend pensioen en 20% minder dan € 2178. De pensionados willen graag zorg tegen vergelijkbare kosten, maar de zorgverzekeringen werken met standaardvergoedingen. Jaarlijks komen 1500 ouderen in het ziekenhuis door een val op straat en 32 van hen komen hierdoor te overlijden. Het kabinet bezuinigt honderden miljoenen euro's op de ouderenzorg, onder andere door de ondersteunende begeleiding – hulp bij het invullen van formulieren, bij het boodschappen doen et cetera – niet meer te vergoeden voor mensen met een somatische aandoening zoals suikerziekte, Alzheimer en MS.

Het ouderenvervoer is dramatisch slecht. Ouderen moeten veel en veel te vaak uren wachten voordat de taxi komt. Zij komen dan ook vaak te laat in het ziekenhuis of op familiebezoek. Omdat combinatieritten nog altijd toegestaan zijn, moest recent een 89-jarige dame een hellerit ondergaan van 6,5 uur zonder eten, drinken of een plaspauze, omdat haar reis gecombineerd werd met die van iemand anders.

De bouw zit op slot. Een kangoeroewoning, zoals zo liefkozend wordt gezegd, waarin ouders bij hun kinderen kunnen wonen, gescheiden door een tussendeur, willen kinderen misschien wel bouwen op een bouwkavel maar die kavels zijn natuurlijk niet voorhanden.

Bouwaantallen worden keer op keer niet gehaald. Buurtwinkels, postkantoren, banken en bushaltes verdwijnen in rap tempo uit de wijken. Banken laten ouderen in de kou staan als het gaat om pinnen en overschrijven. Grote aantallen zorginstellingen zijn simpelweg niet brandveilig.

In het licht van het ouderenbeleid anno 2008 wijs ik vervolgens op de problemen ten gevolge van massa-immigratie. In een uitgave van het CPB, onder andere over de gevolgen van immigratie voor onze economie, is uitvoerig becijferd dat de kosten van de komst van niet-westerse migranten naar Nederland veel groter zijn dan de baten. Het is dus grote onzin om migratie in de huidige vorm als oplossing te zien voor economische problemen zoals de toenemende vergrijzing. Juist door allochtonen is de druk op sociale voorzieningen groot. De voor de arbeidsmarkt verworven migranten belanden massaal in de WAO. Gelukkig is het kabinet wel tot dat inzicht gekomen. Het is echter nog veel erger. Meer dan de helft van de Turkse en Marokkaanse mannen tegenover minder dan 20% van de Nederlandse in de leeftijd van 55 jaar tot 64 jaar leeft van een WAO-uitkering. Minder dan 10% van de Turken en Marokkanen in de leeftijd van 55 jaar tot 64 jaar tegenover ruim 40% van de Nederlanders werkt nog – dat zijn dus vier keer zoveel Nederlanders – en 96% van de Marokkaanse vrouwen van boven de 65 jaar tegenover 11% van de Nederlandse heeft nog nooit betaald werk gehad. Een op de drie Marokkaanse mannen in de leeftijd van 55 tot 64 jaar leeft van een bijstandsuitkering, tegenover 6% van de Nederlandse mannen in diezelfde leeftijdsgroep. Turken en Marokkanen maken zeven keer vaker dan Nederlanders gebruik van algemeen maatschappelijk werk. Meer dan de helft van de Marokkanen en Turken in de leeftijdsgroep boven 64 jaar heeft moeite tot zeer veel moeite met het voeren van een gesprek in het Nederlands. 41% van de Turken vindt het normaal de huisarts ten minste één of twee keer per maand een bezoekje te brengen. Tegenover dit alles stelt het kabinet dat de kwaliteit van de Nederlandse ouderenzorg er goed voor staat. Andere onderzoeken tonen echter aan dat Nederland niet meer dan een middenmoter is op het gebied van tijdige en effectieve gezondheidszorg.

Het meest belabberde is dat in alle vandaag voorliggende stukken met geen woord gerept wordt over de onveiligheid van ouderen. Het kabinet doet alleen de stuitende uitspraak dat door het toenemend bewustzijn van ouderen de angst voor beroving wordt vergroot. Het is dus niet de feitelijke beroving, maar de ángst ervoor! Het lijkt mij onnodig de ervaringen van de senioren aan

de De Gasperilaan nog eens te herhalen. Over ''gated communities'' zou niet spastisch en afwijzend moeten worden gedaan. Er moet juist veel meer aan gedaan worden om aantrekkelijke, veilige woongebieden te maken, met een gewénst hek eromheen en een beveiliger aan de poort. Het tuig dat getto's maakt van de grote steden moet van de straat; de oudere welgestelde man of vrouw moet niet de wijk, de stad en het land uit. In het grotestedenbeleid mag de veiligheid van de buurt dan al jarenlang een centraal thema zijn, het haalt tot nu toe helemaal niets uit. Het theekransje is nu echt voorbij en ik hoop dat het kabinet inmiddels uit zijn winterslaap is ontwaakt. Dit is 2008, wij moeten ons richten op de toekomst.

Onzinnig positiviteitsdenken voert de boventoon in alle stukken over het toekomstig ouderenbeleid. Juist dat heeft de mogelijkheid verlamd om krachtige oplossingen te vinden. Het heeft helemaal geen zin om voortdurend te wijzen op positieve ontwikkelingen, zoals het gegeven dat wij allen langer gezond oud zullen worden. In die levensfase heeft de overheid nu juist geen taak. In de derde levensfase, de fase tussen het werkzame leven en de laatste fase, moet de overheid ouderen lekker hun gang laten gaan, laten genieten van hun pensioen en hun gezondheid. Dan is het stuitend als de overheid op een raar toontje spreekt over ''ouderen in hun tweede puberteit''. De staatssecretaris van VWS schrijft dat ''tijdens de ontwikkeling van deze kabinetsvisie en de discussies met verschillende gesprekspartners rijpte het inzicht verder dat wij ouderdom en vergrijzing wellicht te veel problematiseren, als een lot dat over ons komt beschouwen''. Vervolgens spreekt zij van: ''het probleem van de arbeidsparticipatie van ouderen'', ''het probleem van de kosten van de vergrijzing voor de gezondheidszorg'', ''het probleem van de sociale participatie van ouderen'', ''het inkomensprobleem van ouderen'', etc. Maar juist door dit inzicht is de staatssecretaris steeds verder komen af te staan van het formuleren van concrete en afrekenbare doelen en dus van echte oplossingen.

De overheid heeft pas een taak in de laatste, vierde levensfase, als ouderen hulpbehoevend worden, het niet meer zelf kunnen en dikwijls op een tochtig hoekje staan te verkleumen. Dat is een aanzienlijke taak. Juist dan laat de overheid het zo vaak afweten, haalt zij de botte bijl erbij, en wordt er gezegd: ''Door tijdig te kiezen kan er eerlijk gedeeld worden en kan voorkomen worden dat burgers onrealistische verwachtingen koesteren over wat de overheid vermag.'' Eerlijk? Vervolgens wordt gesteld: ''Om de AOW welvaartsvast te houden, wil het kabinet van ouderen met een relatief hoog inkomen een bijdrage vragen. Deze ouderen kunnen bijdragen door langer door te werken en door het betalen van extra heffingen na het bereiken van de 65-jarige leeftijd. Deze maatregel gaat gelden voor mensen die geboren zijn na 1945.'' De themacommissie Ouderenbeleid sluit zich moeiteloos bij deze woorden aan. Beide hebben het echter mis. Het gaat hier natuurlijk wel om de verworven rechten van ouderen, die met bloed, zweet en tranen het land vanaf de Tweede Wereldoorlog vanuit het puin weer hebben opgebouwd, die hun kinderen hebben grootgebracht, die zich scheel hebben betaald aan een spilzieke overheid en die de rekening hebben moeten betalen voor het ideaal van de multiculturele samenleving.

Onbestaanbaar is het gemak waarmee afscheid genomen wordt van de verzorgingsstaat: ''Een positieve dimensie die vergrijzing in zich draagt, is de bezinning op de verzorgingsstaat.'' Het kabinet wil af van de verzorgingsstaat, het laatste stukje oer-Hollandse beschaving. Tientallen jaren was de overheid te laf om op het gebied van werk, taal en cultuur van de immigranten te eisen dat zij al het redelijke doen om zich die sociale zekerheid en vrijwaring tegen gebreken te verschaffen. Van de Nederlanders werd wél een groot offer gevraagd voor het symbolisch geldelijk offer van de overheid, dat diezelfde overheid meent te moeten plengen op het altaar van de immigratiepolitiek. Nederland zal moeten kiezen!

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik stond eerlijk gezegd te wachten op het blaadje waarop staat wat er wél goed gaat door de inzet van zeer velen in de ouderenzorg. Zij worden geschoffeerd door het opsommen van alles wat niet goed gaat. Ik heb hier problemen mee. Ik vraag mij af of mevrouw Agema dit blaadje soms kwijt is. Ik stond al een poosje in de wachtstand in de hoop dat dit blaadje nog een keer zou komen.

Mevrouw **Agema** (PVV): Mijnheer Van der Vlies, u bent van die oudere generatie. U moet toch begrijpen dat ik die ouderen niet schoffeer, maar dat ik het juist voor ze opneem. Ik vertel het verhaal zoals zich dat op dit moment in Nederland werkelijk voordoet en dat alleen nog maar erger wordt. Er zijn te weinig mensen, er is te weinig personeel in de zorg en dat wordt alleen nog maar erger. Er zijn te weinig geschikte woningen en dat wordt alleen nog maar erger. Ik heb wél een paar positieve punten geformuleerd en die staan op pagina 9 of 10. Maar niet nu! Niet nu, omdat in 2008 de zaken niet goed geregeld zijn. Dat had ik van u ook verwacht.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik geef ieder van mijn collega's het recht zorgen uit te spreken. Ik heb ze ook. Ik geef mijn collega's ook het recht bepaalde trends te bekritiseren. Dat kan en dat is zelfs nuttig. Zo scherpen wij elkaar aan. Vanmorgen nog was ik door omstandigheden in een groot zorgcomplex. Ik ontmoette daar mensen die bewondering hebben – en ik voegde mij daar uit overtuiging bij – voor wat er toch maar voor onze medemensen wordt gepresteerd, onder vigeur inderdaad van te krappe budgetten, personeelsschaarste en wat niet al. Dat moet mijns inziens ook gemeld worden.

Mevrouw **Agema** (PVV): Ik wil mijn bijdrage niet herhalen, maar dat heb ik natuurlijk wel gezegd. Ik neem het op voor de medewerkers in de zorg. Zij hebben meer collega's nodig. Ik gaf het voorbeeld van een medewerker in de zorg die per jaar zo'n vijfenhalve week vakantie heeft. Dat is ongeveer een derde van wat Kamerleden hebben. Ondanks dat dit zo weinig is, zijn er wel bij de Zonnebloem 7000 vrijwilligers die van die vijfenhalve week er eentje opofferen om vrijwillig mee te gaan op vakantie met gehandicapten en ouderen. Dat doen zij omdat zij daar dan wel aan hun trekken komen, omdat daar de verhouding één op één is. Dan kunnen zij wel liefde, genegenheid, aandacht en respect geven aan ouderen en hulpbehoevenden, zoals zij dat zo graag vaker zouden doen.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik ben ook op zoek naar liefde, genegenheid, aandacht en respect, zoals wij,

denk ik, allemaal. U zit nu al een tijdje uw zwartgalligheid te spuien. Daar hebt u alle recht toe, ik houd ook van pittige oppositie. Toch vraag ik wanneer u nu eens met oplossingen komt. Geef eens helder aan hoe u de ouderenzorg zou willen inkleden. Hoe doet de PVV-fractie dat? Er is geen mens geholpen met die zwartgalligheid die u nu weer uitspuwt, ook over die ouderen die u zo ter harte gaan. Ik wil dit serieus van u weten. Dit zwartgallige wereldbeeld, dit chagrijn dat u over ons uitstort, geeft een beeld van ''gadverdamme, wat is dit toch allemaal verschrikkelijk''. Ik wil graag dat u hier een wervend perspectief tegenover stelt.

Mevrouw **Agema** (PVV): Prima. Ik heb u het uitgebreide voorbeeld gegeven van de ouderen uit de De Gasperilaan op Kanaleneiland in Utrecht. Dat heb ik niet verzonnen, dat is waar. Het leven van die ouderen is zwartgallig. Als je wordt overvallen en van je scooter wordt afgetrokken en wordt meegesleurd en daarna nog weken in het ziekenhuis ligt, dan zie je het leven een stuk minder rooskleurig in. Mijn voornaamste kritiek op alle voorliggende stukken is dat er voortdurend naar gekeken wordt vanuit een positiviteitsdenken, vanuit de gedachte wat er allemaal wel niet goed gaat in het ouderenbeleid. Als je dat voortdurend doet, sluit je de ogen voor waar het misgaat, voor waar het niet goed is. De taak van de overheid ligt daar waar het niet goed gaat. Daarover moet de Kamer durven te praten. Ik wil beslist geen censuur. Ik wil niet mee in het positieve verhaaltje. Er is gevraagd naar oplossingen. Ik heb er een aantal. De belangrijkste is natuurlijk dat de verantwoordelijkheid hier, bij één aanspreekbaar persoon moet liggen en niet voortdurend op lagere overheden moet worden afgewenteld en op de lange termijn worden geschoven. Hier kom ik zo direct op terug. Daarnaast zijn een actieve remigratie en de-islamisering van het ouderenbeleid nodig. Op het einde van mijn betoog kom ik nog aan een aantal andere punten toe, want zoiets plaats je niet aan het begin van een betoog.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik begrijp dus goed dat het ''horrorscenario'' dat u schetst – misschien kunt u er een filmpje over maken, want dan hoeft u niet in dialoog – geldt voor de echte autochtone ouderen en dat de allochtone ouderen eigenlijk veel minder zielig zijn in uw ogen. Maar u komt niet met een oplossing. Dat betreur ik zeer. Als u zo'n zwartgallig beeld schetst, moet u daar een ander beeld – dat hoeft niet mijn beeld te zijn – tegenover zetten. Anders is het alleen maar een potje schelden, zonder dat u daar oplossingen tegenover stelt. Dat stelt mij diep teleur. U heeft dan wel een nieuw kapsel, maar u heeft geen oplossingen.

Mevrouw **Agema** (PVV): Ik heb al een paar voorzetjes gegeven voor oplossingen. Daar kom ik straks nog op terug. U kunt uw vraag wel blijven herhalen, maar het gaat erom dat de allochtone ouderen inderdaad een stuk beter af zijn dan de Nederlandse ouderen. Zij hebben namelijk altijd veel minder bij hoeven dragen. U wilt niet generaliseren, maar soms helpt dat wel. Als je wel mag generaliseren, kun je in ieder geval zeggen dat 96% van de Marokkaanse vrouwen nooit een betaalde baan heeft gehad, tegenover 11% van de Nederlandse vrouwen. Dan zitten ze er natuurlijk ook een stukje warmer bij. Zij hebben althans minder bij hoeven dragen.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Er wordt nu het beeld geschetst – ik vind dat interessant, maar dan zou ik toch ook wel de feiten willen zien – dat er onderscheid gemaakt wordt tussen ouderen. De regeling is echter de regeling en die geldt voor iedereen. Mensen krijgen nooit meer dan de AOW. Wat u nu zegt, is dan ook volstrekte onzin. U voert een afleidingsmanoeuvre uit. Ik ken die tactiek ook en ik snap dat wel, want u kunt gewoon geen antwoord geven op mijn vraag. Wat voor wervend perspectief heeft de PVV als het gaat om het ouderenbeleid in Nederland? Natuurlijk moet dat hek weg, maar bij u moet ook eens dat hekje weg van alleen maar schelden en geen oplossingen bieden. Ik vraag u dus nogmaals: wat zijn de oplossingen van de PVV? Misschien kunnen wij en het kabinet daarvan leren. Maar als u niets zegt, kunnen wij ook niet naar u luisteren.

Mevrouw **Agema** (PVV): U herhaalt voortdurend uw vraag. Ik kan beter vragen of ú een oplossing kunt bieden. U was het toch altijd die de multiculturele samenleving voorstond?

De **voorzitter**: Dat gaat mevrouw Van Gent dan misschien in haar eigen termijn aangeven.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Met een potje jijbakken komen wij er natuurlijk niet. Ik stel hier een serieuze vraag.

Mevrouw **Agema** (PVV): Die heb ik ook al drie keer serieus beantwoord.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik wil serieus met u in debat en kijken of wij een stapje verder kunnen komen en of u met oplossingen komt. U geeft echter niet thuis. Het is lege, holle retoriek en dat vind ik jammer. Dat betreur ik gewoon.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Autochtone ouderen, allochtone ouderen, homoseksuele ouderen, zij zijn mij allemaal even lief. Ik zal hier dan ook voor allemaal strijden. Mevrouw Agema vindt dat de autochtone ouderen de beste zorg moeten krijgen die er is. Dat ben ik op zich met haar eens. Maar dat geldt ook voor de anderen. Op dat punt verschillen wij dan weer wel, maar alla. Ik zal nu ook eens alleen kijken naar de autochtone ouderen die straks, over twintig jaar, diezelfde zorg moeten krijgen. U gooit met allerlei cijfers en percentages. Ik geef u ook een onderzoek mee. U heeft die vast ook gelezen. Uit dat onderzoek blijkt dat Nederland een enorm arbeiderstekort heeft. Maar die autochtone ouderen van u, en van mij, zullen straks wel verzorgd moeten worden. Al zou je nu alle mensen op de arbeidsmarkt aan het werken helpen, dan nog komt u over een jaar of twintig nog steeds mensen te kort. Hoe gaat u dan zorgen dat die ouderen van ons die verzorging krijgen, die wij met zijn allen wensen?

Mevrouw **Agema** (PVV): Het is in ieder geval beslist geen oplossing om de grenzen nog verder open te zetten voor nog meer immigranten. Ik wil een citaat geven uit het rapport van het Centraal Planbureau: ''Immigratie is overigens niet een noodzakelijke oplossing voor toekomstige krapte op de arbeidsmarkt. Immers: aanpassingsprocessen in de economie, bijvoorbeeld een aanpassing van de lonen, zorgen op den duur niet voor

evenwicht. (...) Als de sociaaleconomische kenmerken van immigranten gemiddeld overeenkomen met de thans in Nederland aanwezige niet-westerse immigranten, is er zelfs sprake van een negatief effect op de collectieve financiën.''

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Ik heb geen woord gewijd aan migratie. Daar gaat het niet over. Ik heb gezegd dat wij een enorm tekort hebben op de arbeidsmarkt en dat die ouderen straks wel de verzorging moeten krijgen die wij wensen. U geeft daar geen antwoord op. Ik wil van u weten hoe u er straks voor zorgt dat die oudere straks ook echt verzorging krijgt. Ik wil een invulling.

Mevrouw **Agema** (PVV): Mevrouw Koşer Kaya vraagt nu van mij een oplossing voor een probleem dat niet op te lossen is. Dat probleem kan zij beter op het bordje leggen van een coördinerend minister. Tot 2020 zijn er 500.000 mensen extra nodig in de zorg. Er komen slechts 250.000 mensen beschikbaar op de arbeidsmarkt. Er zijn dus twee keer zoveel banen nodig als er beschikbaar komen. Dus mevrouw Koşer Kaya vraagt mij iets op te lossen wat niet op te lossen is. Maar ja, het is mijn verantwoordelijkheid niet, er moet een minister komen die de verantwoordelijkheid op zich neemt. Immigratie lost niets op. Die mensen worden ook oud en belanden in de AOW of in de WAO.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Mevrouw Agema heeft gezegd dat allochtonen niet zo erg deugen en dat zij eigenlijk het land moeten verlaten. Zij wil dat er in ieder geval geen nieuwe allochtonen bij komen. Dan moet zij met ideeën komen om de arbeidsmarkt zodanig vorm te geven dat de ouderen verzorging krijgen. Ik word een beetje boos vanwege het feit dat mevrouw Agema alleen maar aangeeft dat iedereen het land uit moet, maar dat zij niet met oplossingen komt. Het zou haar sieren als zij wel met een oplossing komt en niet zo goedkoop doet.

De **voorzitter**: De sprekers vervallen in herhalingen.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Mevrouw Agema vervalt ook voortdurend in herhalingen. Ik heb gewoon een vraag gesteld. Dan moet zij niet met goedkope praatjes komen, maar dan moet zij het invullen.

De **voorzitter**: Ik zeg het tegen iedereen.

Mevrouw **Agema** (PVV): Ik vind dat de toon van dit debat afglijdt naar een bedenkelijk niveau. Ik vraag de voorzitter om daar toezicht op te houden.

De **voorzitter**: Ik doe mijn uiterste best. Als u dan ook meehelpt.

Mevrouw **Agema** (PVV): Voorzitter. Mevrouw Koşer Kaya vroeg mij wat allochtone ouderen in mijn ogen zouden moeten doen. Dan wijs ik op het onderzoek van Regioplan Beleidsonderzoek waaruit blijkt dat remigratie van een oudere met behoud van uitkering de schatkist maar liefst € 33.531 per tien jaar oplevert.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Dat is geen antwoord op mijn vraag.

Mevrouw **Agema** (PVV): Dat is beslist een antwoord op uw vraag, mevrouw Koşer Kaya, maar het bevalt u niet.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Dat uw intelligentieniveau niet zo ver gaat, begrijp ik, maar mijn vraag is heel helder: hoe gaat u het tekort aan arbeidskrachten straks invullen om die zorg te bieden?

Mevrouw **Agema** (PVV): Daar heb ik allang een antwoord op gegeven. Laat ik mij niet verlagen tot uw kwalificaties.

De **voorzitter**: Wij gaan normaal met elkaar om in deze Kamer. Dat soort kwalificaties moet men niet bezigen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Voorzitter. Zelfs over de bedenkelijkheid van het niveau van het debat valt te twisten. Laat ik dat nu niet doen. Een aantal collega's heeft gepoogd een wenkend perspectief te formuleren. Dat zal ik ook proberen. Mevrouw Agema blijft vastzitten in het thema immigratie/migratie. Ik stel voor om daarvan af te stappen en te kijken naar de aanbevelingen van de themacommissie en ook naar de reactie van de ouderenorganisaties. Zij zeggen dat zij dit zien als een goede oplossingsrichting om uit bepaalde problemen te komen. Dat is heel positief geformuleerd. Wat doet mevrouw Agema met dat soort reacties en aanbevelingen.

Mevrouw **Agema** (PVV): Ook die vraag lijkt op een eerder gestelde vraag. Het positieve denken zorgt ervoor dat wij onze focus niet richten op de problemen. De toon van mevrouw Wiegman is natuurlijk hartstikke lief, want zij is lid van een christelijke fractie. Daar wordt altijd maar lief gedaan over immigranten, terwijl wij door de multiculturele samenleving met enorme problemen opgescheept zijn. Dat wordt in al deze stukken onvoldoende belicht. Bijvoorbeeld de veiligheid van ouderen op straat en immigratie wordt onvoldoende belicht. Ik vind dat daar een groot deel van de tijd aan besteed moet worden. Die keuze maak ik.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik beschouw het als een compliment dat mevrouw Agema mijn benadering een liefdevolle vindt. Maar ik wil van haar weten wat zij doet met de aanbevelingen van de themacommissie en wat zij met de suggesties en aanbevelingen van de ouderenorganisaties doet. Begrijp ik goed dat mevrouw Agema die, hoewel lief geformuleerd, naast zich neerlegt, dat zij haar eigen koers vaart en niet luistert naar de doelgroep?

Mevrouw **Agema** (PVV): Ik heb al gezegd dat ik nog maar halverwege mijn betoog ben. Er staat een heel aantal aanbevelingen van de themacommissie in die ik ondersteun en hartstikke lief vind, maar die niet de majeure problemen oplossen. Die lossen niet de problemen op van een half miljoen mensen op de arbeidsmarkt. Zij bieden ook geen oplossingen voor het grote tekort aan woningen, of voor het inkomensverlies van ouderen. Daar worden eigenlijk geen echt grote voorstellen op gedaan. Mij kan van alles verweten worden, maar niemand heeft het ei van Columbus gevonden als het gaat om het vinden van een half miljoen arbeidskrachten. Ik kom straks nog met een

aantal punten van de ouderencommissie die ik goed vind.

De heer **Blok** (VVD): Ik heb net de grootste partij van Nederland aangesproken op het feit dat zij over een van de belangrijkste onderwerpen in Nederland een concreet standpunt moet hebben. Mevrouw Agema spreekt namens de snelst groeiende partij; mijn complimenten. Ook dat schept verplichtingen. Met haar antwoord dat ook de PVV de problemen van de vergrijzing niet kan oplossen, kan zij niet wegkomen. Alle partijen in deze Kamer hebben een verkiezingsprogramma afgeleverd en hebben dat moeten laten beoordelen op de vraag hoe zij omgaan met de kosten van de vergrijzing. Ook mevrouw Agema vond dat de minister van Financiën erbij moest zijn. Zij heeft daar dus ook vragen over. Als wij alles laten zoals het is, dus nog zonder de extra investering die de PVV-fractie wil doen, dan is de prognose dat wij naar tekorten toegaan van 2% à 2,5% van het nationaal product. Dat is ongeveer 13 mld. Wij hebben onze sommetjes ingeleverd. Bij zo'n belangrijk onderwerp, waarvan de PVV-fractie een groot nummer maakt, lijkt het op zijn minst redelijk om aan mevrouw Agema te vragen waar zij 13 mld. vandaan gaat halen, of meer dan 13 mld., want zij wil meer uittrekken.

Mevrouw **Agema** (PVV): Ja. Ik kan opnoemen waar de eerste 16 mld. vandaan komen: 4,5 mld. van Europa; 3,4 mld. van ontwikkelingshulp; 3,7 mld. door het opheffen van Economische Zaken; 1,3 mld. bezuinigingen op cultuur, media en Antillen; 3,1 mld. bezuiniging op ambtenarij. In totaal is dat zo'n 16 mld.

De heer **Blok** (VVD): Wij stoppen dan helemaal met de Europese samenwerking?

Mevrouw **Agema** (PVV): Ja, natuurlijk.

De heer **Blok** (VVD): Als er ergens een vloedgolf overheen spoelt, zegt mevrouw Agema: u zoekt het maar uit?

Mevrouw **Agema** (PVV): Nee, wij schrappen niet het complete bedrag voor ontwikkelingshulp, maar 3,7 mld. van de 4,1 mld. uit de ODA. Daarnaast geven gemeenten en provincies ook nog heel veel geld aan ontwikkelingssamenwerking. Noodhulp blijft dus wel bestaan. Voor de rest vinden wij dat handelsbelemmeringen voor ontwikkelingslanden opgeheven moeten worden, omdat je zo op een eerlijke, respectvolle manier met die landen omgaat in plaats van het kopen van een goed gevoel.

De heer **Blok** (VVD): Het is goed dat wij deze helderheid hebben. Dan vraag ik voor het gelijke speelveld ook aan mevrouw Agema of zij dit, net zoals wij dit allemaal hebben moeten doen, wil laten doorrekenen door het Centraal Planbureau. Dat bekijkt kritisch of alles zo kan en wat de langetermijneffecten zijn. Daarna kunnen wij op gelijke voet met elkaar in debat.

Mevrouw **Agema** (PVV): Dat is prima. Ik doe geen toezegging, maar wij zijn zeker niet onbereidwillig.

De **voorzitter**: Ik stel voor dat mevrouw Agema haar betoog afmaakt. Dan kan aan het eind eventueel nog worden geïnterrumpeerd.

Mevrouw **Agema** (PVV): Nederland zou moeten kiezen: of je hebt een verzorgingsstaat, of je bent een immigratieland. Dit kabinet kiest voor nog meer allochtonen. De PVV is er trots op, te kiezen voor de mensen die dit land hebben opgebouwd. De PVV kiest voor de verzorgingsstaat. De ''botte bijl''-benadering gaat ook op voor de onmetelijke en beslist onmogelijke taak om tot 2020 een half miljoen medewerkers voor de zorg te werven. Dan kom je in de stukken het volgende tegen: ''Als door de verhoging van de zelfstandigheid cliënten het beroep op de AWBZ-zorg met 10% zouden beperken, zou dat een besparing van ongeveer 90.000 arbeidsplaatsen op kunnen leveren.'' Dit becijfert een rekenwonder of liever gezegd, een heel grote kluns. Dit betekent namelijk niets anders dan het afknijpen en schrappen van 10% van de noodzakelijke en langdurige zorg voor mensen die deze zorg domweg nodig hebben. Zo kom je in ieder geval niet aan extra personeel.

De volgende ''botte bijl'' komt neer op het bordje van de jonge generatie die is geboren tussen 1971 en 1985. Zij worden de ''prinsen- en prinsessengeneratie'' genoemd. Nou, ik voel mij geen prinses. De jonge generatie van nu is de dokgeneratie. Zij kunnen dokken, net zoals hun ouders en hun grootouders, voor de tientallen jaren durende nasleep van het waanidee van de multiculturele samenleving. Voor de allochtonen moet natuurlijk wel lief gedaan worden. Ik citeer: ''Bepaalde groepen ouderen blijven natuurlijk relatief kwetsbaar in de samenleving als gevolg van afkomst uit een andere, niet-westerse cultuur.'' Het is helemaal niet gek dat sommige deskundigen spreken van een biologische tijdbom met desastreuze gevolgen. Dat de staatssecretaris dit onnodig somber acht, duidt op een gebrek aan realiteitszin en een gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Er is berekend dat in de komende jaren zo'n 700.000 mensen extra nodig zijn in de zorg. Ik begrijp dat mevrouw Agema zich daarover met mij grote zorgen maakt. Waar gaan wij die mensen vandaan halen? Wilt u dat er geen allochtoon aan het bed komt, dat geen Pool het land binnenkomt en dat de mensen dus worden overgelaten aan hun lot? Of wilt u toch wel dat de mensen die zorg nodig hebben, verzorgd worden?

Mevrouw **Agema** (PVV): Ik wil in ieder geval niet dat de heer Harmsen, die ouder en slecht ter been is en hulp nodig heeft, een thuiszorgmedewerker krijgt die hem niet meer begeleidt en geen regie meer voert, die dus alleen komt schoonmaken en met wie hij uiteindelijk niet eens een praatje kan maken omdat zij elkaar niet verstaan.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Dat was niet helemaal de vraag. Ik wil ook een praatje en goede zorg. Ik hoop dat iedereen die zorg krijgt, maar daarvoor zijn 700.000 mensen nodig. Mijn concrete vraag is daarom waar de PVV die mensen vandaan gaat halen.

Mevrouw **Agema** (PVV): Ik vind het ontzettend leuk dat wij straks enorm veel snoepjes krijgen, want alle andere partijen gaan het probleem natuurlijk oplossen, terwijl het probleem niet op te lossen is. In alle stukken worden alle verantwoordelijkheden om aan dat personeel te komen, op de lange termijn geschoven of bij decentrale overheden neergelegd, zoals wooncorporaties. Wilt u

misschien even naar mij luisteren? Dan hoeft u niet van die rare gebaren te maken. De verantwoordelijkheid moet natuurlijk niet zo laag liggen, maar moet hier liggen. In plaats van vier mensen – minister Bos is afwezig – moet hier één minister voor ouderenbeleid zitten die verantwoordelijkheden met concrete en afrekenbare doelen naar zich toe trekt.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): U zegt dat de oplossingen van het kabinet waardeloos zijn en dat het kabinet er geen moer aan doet. Mijn vraag is dus: wat doet de PVV er dan aan? Daar kunnen wij misschien nog iets van leren.

De **voorzitter**: Wij hebben een Reglement van Orde. Daarin staat dat u niet in herhaling moet vallen. Van alle kanten wordt mij bemoedigend toegeknikt dat wij dit allemaal al een keer gehoord hebben. Mag ik u daarom vriendelijk verzoeken – dat geldt zowel voor degenen die interrumperen als voor degenen die antwoord geven – om uzelf niet te herhalen en om ook geen vragen te stellen die al door een ander zijn gesteld? Ik geef nog kort het woord aan mevrouw Agema voor de reactie op de interruptie en daarna laten wij mevrouw Agema haar verhaal helemaal afmaken.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik zou het toch wel fatsoenlijk vinden als ik antwoord krijg op mijn vraag.

De **voorzitter**: Mevrouw Van Gent, laten wij het niveau alstublieft een beetje hoog houden.

Mevrouw **Agema** (PVV): Rare bangmakerij is er wel op het punt van Europa: ''Als Europa er niet in slaagt een eenheid te worden en als wij tegelijkertijd niet in staat zijn meer eigen verantwoordelijkheid bij burgers en marktpartijen te leggen, zullen wij grote problemen krijgen met zowel het economische als het maatschappelijke draagvlak voor onze collectieve voorzieningen.'' En als de situatie andersom is, ''dan zal de kans op een mooie toekomst voor ouderen in het perspectief van de vergrijzing aanzienlijk groter zijn''. Ja hoor, hoe dan? Tot nu toe betalen wij alleen maar miljarden meer aan Europa dan wij terugkrijgen. Europa gaat onze problemen echt niet voor ons oplossen. Dit soort wishful thinking kun je alleen verwachten van een overheid die de weg kwijt is. De voorstellen van de themacommissie Ouderenbeleid zijn over het algemeen lief en goed bedoeld. De PVV is het met de meeste voorstellen eens. Er wordt echter geen daad gesteld en er worden geen concrete en afrekenbare doelen gevraagd voor de majeure problemen die het ouderenbeleid voor zijn kiezen krijgt. Er worden suggesties gedaan om het probleem van de toename in de personeelsbehoefte het hoofd te bieden, zoals verbetering van de opleiding en afschaffing van lesgeld. Er wordt voorgesteld om poliklinische zorg dichtbij de mensen te leveren. Dat is een goed punt, omdat ouderen en zieken minder mobiel zijn en het aantal patiënten tot 2020 met meer dan helft zal toenemen. Er wordt geopperd om voor dementiepatiënten nieuwe, kleinschalige woonvormen te ontwikkelen en een jaarlijkse toename van 1300 verpleeghuisplaatsen te genereren. Dit is een goed voorstel in het licht van de verwachting dat het aantal mensen met dementie zal toenemen van circa 125.000 nu tot 320.000 in 2030.

De commissie stelt dat er in de zorg ook meer aandacht dient te zijn voor gewone zaken, zoals voldoende eten en drinken, om ondervoeding en uitdroging bij ouderen te voorkomen. Dat is de spijker op zijn kop. Nu moeten er alleen nog afrekenbare en concrete doelen gesteld worden. Het uitgangspunt ''design for all'' is een schot in de roos. Een woning die voor ouderen geschikt is, is geschikt voor iedereen. Openbaar vervoer dat geschikt is voor ouderen, is een verademing voor moeders met kinderwagens. Toch pakken donkere wolken zich samen. De bouwopgaven worden bij lange na niet bereikt. Regelgeving is te benepen. Welzijn dient volgens de themacommissie een centralere plaats te krijgen. Zit het met het welzijn al niet een stuk beter als ouderen in een veilige buurt wonen, in een huis dat hun past en zij de zorg krijgen die zij nodig hebben en een inkomen hebben dat volstaat? De overheid moet bezig zijn met concrete en afrekenbare doelen op het gebied van wonen, veiligheid, inkomen en de kwaliteit van de zorg. Afrekenbare doelen zijn nodig om doorliggen, ondervoeding, uitdrogen, vallen, mishandeling, verwarring en vervuiling terug te dringen.

De 500.000 extra medewerkers in de zorg zullen de zorg moeten waarborgen voor alle aanwezigen. Het aantal chronisch zieken stijgt de komende twintig jaar met 40%. De zorgvraag neemt in vijftien jaar met de helft toe. Het actieplan van de staatssecretaris bevat maatregelen die op korte en middellange termijn resultaten moeten bieden, maar zonder dat concrete en afrekenbare doelen zijn gesteld. Het stellen van concrete en afrekenbare doelen is belangrijker dan het instellen van een langetermijncommissie. Het is nogal een omvangrijk en beslist onoplosbaar probleem. Wat voor voorstel vandaag ook wordt gedaan, het probleem van de capaciteit van het personeel in de zorg kan er niet mee worden opgelost. Ik daag u uit om wel voorstellen te doen, al is het alleen maar omdat het totale arbeidsaanbod tot 2020 naar verwachting groeit met 250.000 banen. Dat is de helft van wat wij alleen al in de zorg nodig hebben. Bij de enorme problemen in het toekomstige ouderenbeleid moet de verantwoordelijkheid centraal genomen worden. Dat mag worden verwacht van een betrouwbare overheid. Er moeten honderdduizenden woningen gebouwd worden en er moeten medewerkers bij komen. De kwaliteit van de zorg is nu al belabberd en moet sterk verbeterd worden.

Het kabinet stelt: ''Versnippering van het beleid wordt het beste voorkomen door coördinerende bevoegdheden vooral bij de burger of zo dicht mogelijk bij de burger te leggen.'' Dat is dus niet zo. Het is het afschuiven van verantwoordelijkheid. Er moet een bewindspersoon zijn die verantwoordelijkheden naar zich toetrekt in plaats van deze van zich af te schuiven, of, nog veel erger, uit te stellen. Het gaat om centrale in plaats van decentrale aansturing. De centrale, overkoepelende verantwoordelijkheid moet bij een minister voor ouderenbeleid liggen.

Ik noem nog een aantal voorstellen van de PVV, ook met betrekking tot personeel in de zorg. Met dit plan kunnen wij zeker 18.000 extra medewerkers in de zorg genereren zonder dat er geld bij hoeft. Dit zijn natuurlijk geen 500.000 medewerkers. Het is niet goed dat ondersteunend, verplegend en verzorgend personeel op een bepaald punt in hun carrière alleen nog maar door acceptatie van een managementfunctie omhoog kan gaan in salaris. Stel het aantal managers naar beneden bij en laat hen met behoud van salaris weer een

uitvoerende taak vervullen. Wanneer de overhead van gemiddeld zo'n 30% – ik baseer mij op gegevens van het CBS – teruggebracht wordt naar zo'n 20%, levert dit al snel zo'n 18.000 extra paar handen aan het bed op, zonder dat er geld bij hoeft.

Wij willen het inkomen van verplegers en van alle Nederlanders fors verhogen door stevig te schrappen in allerlei uitgaven van de overheid. Ik noemde de bedragen zojuist al. Dat is ons plan voor een nieuwe Gouden Eeuw. Dan krijgen ook de AOW'ers er 4% bij. De PVV staat voor schrappen van onnodige uitgaven en wil ervoor zorgen dat mensen meer geld overhouden. Daardoor zal de economie bloeien en zullen veel problemen opgelost worden. Banen worden immers niet geschapen door de overheid, maar door ondernemende mensen.

Het Bouwbesluit van 2004 heeft gezorgd voor aardig wat verbeteringen. De vrije hoogte werd verhoogd naar drie meter en er kwam een ''luiere trap'', een trap die minder steil is. De woningen werden drempelvrij en er kwamen bredere gangen in nieuwe woningen. Juist deze normen groeien met de vergrijzing mee. Regelmatigere evaluatie en aanpassingen van het Bouwbesluit zijn van groot belang voor een maatschappij die zich voortdurend ontwikkelt en moeten dienen als uitgangspunt voor levensloopbestendig bouwen. Wij stellen voor, elke twee jaar het Bouwbesluit te evalueren. Daarnaast is een krachtige, centrale sturing nodig om de bouwcultuur te doorbreken. Ontwikkelaars bouwen nu volgens de wet. Minimumeisen worden maximumeisen en er wordt letterlijk geen millimeter toegevoegd. Ook op dit punt is behoefte aan een krachtig verantwoordelijk bewindspersoon.

In een aangenomen motie uit 2001 werd de regering verzocht, de numerus fixus voor geneeskunde af te schaffen. Het aantal opleidingsplaatsen werd in de tussentijd uitgebreid tot iets boven de 2000 naar 2780. Dat is geen afschaffing, maar een uitbreiding. Waarom wordt deze numerus fixus niet afgeschaft? Iedere specialist is in de toekomst hard nodig, al is het maar om ervoor te zorgen dat arts-assistenten de ziekenhuizen niet meer draaiende hoeven te houden buiten kantooruren.

Ten aanzien van doorliggen, uitdroging en ondervoeding wens ik concrete doelen waarop kan worden afgerekend. Als er een goed en effectief actieplan bestaat om ondervoeding terug te brengen, moet het niet zo zijn dat slechts 100 zorginstellingen per keer worden benaderd. In plaats daarvan moeten alle 1800 zorginstellingen tegelijkertijd benaderd worden. Ik vraag het kabinet dan ook om concrete doelstellingen met betrekking tot de genoemde punten. Anders zal ik een motie indienen voor een luier, een glaasje water en een broodje kaas.

Gevolgen van de massa-immigratie moeten erkend worden en gekeerd. Het kabinet begint zich te realiseren dat inwoners van niet-westerse afkomst ook oud worden. Dat is heimelijk laat. Het kabinet doet de stuitende uitspraak dat jongeren het vooruitzicht hebben te moeten betalen voor voorzieningen die er niet in dezelfde mate zullen zijn wanneer zij zelf oud worden en, wanneer het om allochtone jongeren gaat, om voorzieningen waartoe hun ouders beperkte toegang hebben. Wat is dit voor uitspraak? Allochtonen zijn in Nederland altijd verwelkomd. Zij hebben alles gekregen, nietwaar, mevrouw Koşer Kaya? Denk aan de grote kosten die ermee gemoeid zijn geweest. Dan zou er onder allochtone jongeren in beperkte mate bereidheid zijn om mee te betalen aan oudere medelanders die dit land hebben opgebouwd? Ik vraag de regering, deze tekst terug te nemen.

Het onderzoek van Regioplan Beleidsonderzoek heeft aan het licht gebracht dat elke vreemdeling die in het kader van de Remigratiewet vrijwillig terugkeert naar het land van herkomst, de schatkist over een periode van tien jaar maar liefst € 33.531 oplevert. Dus zelfs met het betalen van zeer forse terugkeerpremies aan deze vreemdelingen, wordt er enorm veel geld bespaard op uitgaven voor zaken als uitkeringen, huursubsidie, gezondheidszorg en onderwijs. Deze uitgaven hadden wel moeten worden gedaan als de remigrerende vreemdeling in Nederland zou zijn gebleven. Dus ook wat betreft de economie heeft remigratie de voorkeur boven immigratie.

De moslim die ouderenzorg behoeft, is zeer veeleisend en heeft de samenleving dikwijls al heel veel geld gekost. De vraag is of autochtoon en allochtoon wel voor elkaar willen zorgen. Dat blijkt in toenemende mate niet meer het geval te zijn. Voortdurend wordt er beknibbeld en bezuinigd op ouderen en hun voorzieningen. Het heeft dan ook geen pas moslims aparte voorzieningen te geven, laat staan meer te geven dan Nederlandse ouderen. Zij hoeven niet minder te ontvangen, maar beslist ook niet meer. De veeleisendheid onder moslims moet worden gekeerd. Het weigeren van mannelijke artsen, enkel op basis van het feit dat de arts een man is, mag niet meer worden toegestaan. Evenmin mag worden toegestaan dat patiënten weigeren om gewassen te worden door een mannelijke broeder. De overheid moet niet langer tolken en vertalers betalen. Men mag niet langer eisen dat er op feesten halalvoedsel wordt geserveerd en dat in aparte zorgvoorzieningen wordt gesproken in de eigen taal. Ouderenzorg moet niet geïslamiseerd worden.

De **voorzitter**: Ik heb laten nagaan wat er is gebeurd met de vragen van het lid Agema aan de staatssecretaris. Die vragen zijn binnen de gestelde termijn beantwoord. Het heeft iets langer geduurd door de sluitingstijden van de Kamer en een blokdag van het ministerie. De vragen zijn op 3 januari ingediend en zijn op 21 januari beantwoord.

Mevrouw **Agema** (PVV): De betreffende uitzending was op 23 december. Vervolgens zijn twee sets Kamervragen ingediend. Die zijn blijven liggen bij de Kamer en zijn pas op 2 januari doorgestuurd naar het ministerie. Dat is onacceptabel. Kamervragen mogen in het kerstreces niet blijven liggen, want de heer Harmsen had geen hulp.

De **voorzitter**: Ik stel vast dat het aan de Kamer en niet aan het ministerie ligt.

Mevrouw **Agema** (PVV): Het departement was niet bereikbaar.

De **voorzitter**: Nee, daarvan was geen sprake. Ik zal het u straks uitleggen.

□

De heer **Luijben** (SP): Voorzitter. Ik dank alle leden van de Tweede Kamer die zich hebben beziggehouden met

de opstelling van het rapport Lang zullen we leven. Ik complimenteer hen met hun inspanningen om het ouderenbeleid op de kaart te zetten. Ik kan niet anders zeggen dan dat verreweg de meeste aanbevelingen door de SP hartgrondig worden onderschreven. Het zijn aanbevelingen die ook naar onze opvatting het ouderenbeleid in de meeste gevallen verbeteren. Het is daarom des te schrijnender dat wij nu pas praten over dit al in 2005 verschenen rapport. Dat had allang voor de verkiezingen behandeld kunnen zijn.

Onze kritiek op de aanpak van het vorige kabinet was dat zij de vergrijzing als doemscenario neerzette en als een alibi misbruikte om verslechteringen en bezuinigingen door te voeren. Nu vallen ons de andere bewoording op en vooral ook de toon van de brief van staatssecretaris Bussemaker van 17 oktober 2007. Daarin staat dat het kabinet vorm wil geven aan een integrale benadering waarin vergrijzing niet als een probleem, maar als een maatschappelijk goed beschouwd wordt. Ogenschijnlijk een omslag in denken bij het kabinet. Met die andere woorden en die andere toonzetting ben ik het uiteraard eens. De vergrijzing moet verzilverd worden. Alle reden voor de SP dus om achterover te leunen in blijde afwachting van de maatregelen die deze woorden gaan waarmaken? Ik zal geen gevolg geven aan deze bijna onweerstaanbare aanvechting. Ik ben er nog niet gerust op dat de woorden ook gevolgd worden door voldoende daden.

Een van de aanbevelingen van het rapport Lang zullen we leven, namelijk aanbeveling 33., gaat over de coördinerende minister. Dat dient de minister van ouderenbeleid te zijn, die bevoegdheden en een budget heeft. Aan die aanbeveling is door het nieuwe kabinet geen uitvoering gegeven. Staatssecretaris Bussemaker pakt weliswaar een lichte manier van coördineren op, bestaande uit het agenderen van actuele kwesties en het bij elkaar brengen van betrokken partijen. Het is echter niet duidelijk hoe daarmee een goed samenhangend ouderenbeleid gestalte krijgt. Dat vindt ook het CSO. Nu blijkt dat er nog veel onduidelijkheid is over de wijze waarop de integraliteit van beleid gestalte krijgt – niet alleen bij ons maar ook bij het CSO – vraag ik het kabinet of het alsnog duidelijkheid gaat verschaffen of ten minste daartoe een poging wil doen.

Aanbeveling 33 is de laatste aanbeveling. Er is echter ook een eerste aanbeveling. Die luidt als volgt: ''Stel eenmaal in de vier jaar een integrale ouderenvisie op met een jaarlijks te verschijnen voortgangsrapportage.'' Hoe denkt het kabinet hierover en hoe kan daaraan invulling worden gegeven door een staatssecretaris die slechts een lichte manier van coördineren voor ogen heeft? Mijn fractie is een groot voorstander van het opstellen van een integrale ouderenvisie. Zo nodig zal ik het kabinet daartoe met een motie oproepen.

Mijn fractie vindt nog niet dat het ouderenbeleid bij dit kabinet in goede handen is. In het regeerakkoord en alle verdere uitingen nadien besteedt het kabinet nauwelijks aandacht aan ouderen. Ook de Bosbelasting weerhoudt mijn fractie van die overtuiging. Die belasting, die nog steeds boven de markt hangt, zorgt ervoor dat een steeds grotere groep mensen tweemaal moet betalen voor één AOW-uitkering. In dit kader zijn grote vraagtekens te plaatsen bij de stelling dat het kabinet de rijken als doelgroep ziet. De echte rijken worden niet meer dan anderen getroffen omdat de Bosbelasting ophoudt bij de tweede schaal; daarboven behoeft niets meer betaald te worden.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Er zijn zojuist wat aanbevelingen geciteerd. Eén daarvan betreft het bevorderen van solidariteit. In die aanbeveling staat: '', zal de AOW verder gefiscaliseerd moeten worden.'' De thema-commissie heeft die aanbeveling gedaan en de SP-fractie heeft zich daaraan verbonden. Hoe moet ik dat precies zien?

De heer **Luijben** (SP): Ik heb gezegd dat de SP-fractie met de meeste aanbevelingen akkoord gaat. Op het punt van deze aanbeveling heeft mijn fractie haar opvatting aangepast naar aanleiding van geluiden in de samenleving. De SP-fractie vroeg zich op basis daarvan af of zij wel goed zat met die fiscalisering van de AOW. Het wetenschappelijk bureau van de SP heeft opdracht gekeken om daar eens naar te kijken. Na die bevindingen heeft mijn fractie haar mening bijgesteld. Zo simpel ligt het.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): De SP-fractie grasduint dus in de aanbevelingen zonder het totaal te accepteren?

De heer **Luijben** (SP): Dat zeg ik niet. Mijn fractie steunt nog steeds de meeste aanbevelingen. Alleen op het punt van fiscalisering is de SP-fractie na onderzoek tot andere gedachten gekomen. Volgens mij is dat toegestaan.

Het is niet alleen een onrechtvaardige maar ook een overbodige en onuitvoerbare maatregel. Ook in de toekomst moet de AOW betaalbaar blijven uit de premie- en belastingopbrengsten. De toekomstige ouderen zullen gemiddeld over een hoger inkomen beschikken dan de huidige groep ouderen. De maatregel is ook onuitvoerbaar. Die mening wordt gedeeld door een aantal deskundigen; zij verwachten dat de invoering van de maatregel die het kabinet voor ogen heeft op veel problemen zal stuiten en zij hebben er daarom een hard hoofd in. Kan het kabinet al wat zeggen over de verdere uitwerking van de Bosbelasting? De Bosbelasting straft mensen die voor hun 65ste jaar stoppen met werken. De SP-fractie wil weten hoe het kabinet omgaat met mensen die min of meer gedwongen zijn om eerder te stoppen met werken omdat zij zware lichamelijke arbeid verrichtten. Veertig jaar zware lichamelijke arbeid verrichten en dan gestraft worden voor het eerder moeten stoppen met werken, zal nooit op instemming van de SP kunnen rekenen. Hoe gaat het kabinet om met dit probleem?

Ik heb zo-even gesproken over de betaalbaarheid van de AOW. Ik ga ook graag in op de betaalbaarheid van de vergrijzing. Ik doel daarbij niet alleen op de AOW maar ook op de kosten van de zorg. Vanaf het begin heeft mijn fractie de opvatting gehad dat het kabinet erg negatief stond ten opzichte van de kosten die de vergrijzing met zich mee brengt.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Er is mij toch nog iets niet helemaal duidelijk als het gaat om de AOW. De heer Luijben vertegenwoordigt een partij die van het nivelleren is. Is hij ervoor of ertegen dat rijkere ouderen meebetalen aan de AOW zodat ook de jongere generatie daar een plek in krijgt? Ik doel dus niet op de mensen die

Mevrouw Van Gent (GroenLinks)

© M. Sablerolle – Gouda

arm zijn, maar op de mensen die gewoon geld zat hebben. Zij kunnen toch best meebetalen?

De heer **Luijben** (SP): Iedereen betaalt al mee aan de AOW, niet alleen door middel van een premie maar ook doordat een gedeelte van de AOW wordt gehaald uit de algemene middelen, uit de belastingopbrengsten. Wij hebben het niet over rijke mensen, maar over mensen met inkomens van tussen de € 50.000 en de € 60.000. Dat is op zich best stevig en goed; een heleboel mensen kunnen daar leuk van rondkomen. Het zijn echter ook maar gewone mensen die dergelijke inkomens genieten, bijvoorbeeld de groep mensen waarvan man en vrouw fulltime werken. Je zit dan al gauw aan een dergelijk inkomen. Dat zou betekenen dat zij extra moeten betalen voor de AOW, terwijl dit niet nodig is. Als er al iets extra's wordt gevraagd aan mensen die wat meer verdienen, laten wij dat dan eventueel besteden aan andere zaken, maar niet aan dit onderdeel.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Het gaat natuurlijk wel om het principe van de discussie rondom nivelleren. Is deze groep mensen wat de heer Luijben betreft uitgesloten? Op het moment dat zij AOW ontvangen, gaan wij hen niet om een bijdrage vragen, terwijl zij zich dat prima zouden kunnen permitteren. Dat is toch een beetje vreemd?

De heer **Luijben** (SP): Wij vinden dat dus niet vreemd. Wij vinden het niet nodig.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik vind het jammer dat de solidariteit tussen de generaties en de solidariteit tussen arm en rijk bij de heer Luijben maar een beperkte invulling heeft. Dat vind ik niet goed.

De heer **Luijben** (SP): Met die constatering van mevrouw Van Gent ga ik verder met mijn betoog.

Geheel ten onrechte wordt de vergrijzing aangemerkt als de belangrijkste veroorzaker van de stijging van de ziektekosten. De grootste groei komt echter doordat wij op medisch gebied steeds meer kunnen. Dat heet vooruitgang; daarvan heeft iedereen profijt. Mensen hebben daarvoor overigens best geld over. Als je mensen vraagt wat zij het belangrijkste vinden in het leven, staat een goede gezondheid steevast bovenaan. Ook anderen geven inmiddels aan dat de vergrijzingskosten binnen de gezondheidszorg wel meevallen. Zo hebben wij vorige week nog in de dagbladen kunnen lezen dat professor Johan Polder, thans hoogleraar aan de Universiteit van Tilburg, te berde bracht dat binnen de gezondheidseconomie inmiddels is ontkracht dat de zorgkosten explosief toenemen met de vergrijzing. Hij wijst erop dat de kostenstijging niet wordt veroorzaakt door hogere leeftijden op zichzelf, maar door het feit dat steeds meer mensen op latere leeftijd overlijden waarbij in het laatste levensjaar de meeste kosten worden gemaakt. Het gaat dus eigenlijk om uitstel van zorgkosten. Polder heeft berekend dat, rekening houdende met dit effect, de invloed van de vergrijzing op de gezondheidszorg 17% goedkoper uitvalt dan gedacht.

Ons wetenschappelijk bureau heeft onlangs een rapport uitgebracht met de titel De vergrijzing betaalbaar. Dit rapport geeft mijns inziens een solide onderbouwing van de betaalbaarheid zonder dat daarvoor draconische maatregelen, zoals de invoering van de Bosbelasting, nodig zijn. Wij zullen het maar niet hebben over het eveneens door de Partij van de Arbeid geopperde plan om de vergrijzingskosten te laten opbrengen door studenten volledig te laten betalen voor hun studie. De reden hiervoor, aldus de heer Tichelaar, is dat door de vergrijzing de zorg en het onderwijs onbetaalbaar dreigen te worden. Dus eerst de ouderen en dan de jongeren opzadelen met de zogenaamde vergrijzingskosten. Wij zijn ons echter ook bewust van de veranderende samenstelling van de bevolking, die het noodzakelijk maakt om de arbeidsparticipatie te versterken, vooral onder deeltijdwerkers en 55-plussers. Dat levert immers meer premieopbrengsten op, wat bijdraagt aan het betaalbaar houden van de vergrijzing. Daarvoor zijn enkele stimulerende maatregelen nodig. Wij denken daarbij aan een recht op betaald ouderschapsverlof van zes maanden, waarbij de mogelijkheid bestaat om dit verlof in een langere periode geleidelijk op te nemen. Hoe kijkt het kabinet tegen een dergelijke maatregel aan? Is het kabinet sowieso bereid om stimulerende maatregelen te treffen en waar denkt het kabinet dan aan?

Het betekent echter ook een omslag in het denken van werkgevers. Vorige week nog bereikte ons via de media het bericht dat onderzoek van TNO had uitgewezen dat 55-plussers er nauwelijks in slagen om werk te vinden. En dat ligt meestal niet aan de werkzoekenden. Is het kabinet bereid om de Arbeidsinspectie meer te laten controleren op leeftijdsdiscriminatie? Welke andere maatregelen heeft het kabinet in petto om bij werkgevers de zo broodnodige mentaliteitsverandering tot stand te brengen, waardoor ook zij ouderen niet als een probleem maar als een zegen zien?

Aanbeveling 25 over een leven lang leren draagt er zeker toe bij dat 55-plussers zich kunnen handhaven op de arbeidsmarkt. Ook aanbeveling 26 inzake het stimuleren van leeftijdsbewust personeelsbeleid, de inbouw van deeltijdpensioenen in alle pensioenregelingen en belastingvoordeel bij het in dienst hebben en houden van oudere werknemers, kan leiden tot een hogere arbeidsparticipatie. Graag het oordeel van het kabinet hierover.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): D66 ziet de ouderen ook als een zegen en niet als een probleem. Ik wil toch van de

SP-fractie weten hoe zij de vergrijzingsproblemen wil aanpakken, want wij komen straks wel voor het probleem te staan dat wij tekorten op de arbeidsmarkt hebben en dat de vergrijzingskosten autonoom stijgen. Wat u ook zegt, het kan misschien een beetje schelen, maar die kosten stijgen. Ik wil gewoon van de SP-fractie weten hoe zij ervoor zorgt dat de ouderen straks dezelfde zorg en misschien zelfs betere zorg krijgen dan wij nu hebben.

De heer **Luijben** (SP): Ik dacht dat ik net had staan vertellen dat het voor ons buitengewoon belangrijk is om de arbeidsparticipatie te verbeteren, waardoor je meer mensen op de arbeidsmarkt langer hebt werken. Dat is één deel van de oplossing. Ten aanzien van de vergrijzing introduceert u weer een beetje dat doemdenken dat de vergrijzingskosten zo problematisch zouden zijn. Wij zien dat toch iets anders. Wij zien niet alleen kosten. Mensen worden inderdaad ouder en als er meer oudere mensen zijn, zullen er meer zorgkosten zijn. Tegelijkertijd kun je vaststellen dat mensen veel langer een gezond leven leiden. Gedurende die periode zijn mensen in staat om volop deel te nemen aan die arbeidsmarkt en dat genereert extra inkomsten. Dat is ook een kant waarnaar gekeken moet worden.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Ik zie de vergrijzing niet als een probleem, maar ik zie wel reële problemen ten aanzien van de arbeidsmarkt en de manier waarop wij onze ouderen straks gaan verzorgen. U zei net echter iets heel interessants. U zei dat onze ouderen langer leven. Gelukkig zeg ik dan, want zij zijn dan ook fitter en gezonder. Pleit de SP nu voor langer doorwerken? D66 heeft wel het lef om daarvoor te pleiten. Nu u.

De heer **Luijben** (SP): Ook wij hebben daar over nagedacht en wij zijn tot de conclusie gekomen – en die is afwijkend van uw conclusie – dat dat niet nodig is en dat het bovendien ook niet echt soelaas biedt voor een grotere arbeidsdeelname. Op dit moment zijn ongeveer 46.000 mensen werkzaam op 63- en 64-jarige leeftijd. Als je die leeftijdsgrens gaat verleggen, mag je niet aannemen dat het er op 65- en 66-jarige leeftijd meer zullen zijn. Het levert maar een heel kleine bijdrage aan extra arbeidskrachten op de markt en financieel gezien is het niet nodig.

De **voorzitter**: Mevrouw Koşer Kaya mag nog één keer reageren.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Begrijp ik het goed dat de SP-woordvoerder zegt dat al die deskundigen en de Raad van State onzin verkopen als zij zeggen dat wij langer door moeten werken?

De heer **Luijben** (SP): Wij beschuldigen nooit iemand van het verkopen van onzin. Iedereen probeert naar beste weten en kunnen datgene te brengen waarvan zij vinden dat het gebracht moet worden. Wij hebben alleen een andere opvatting. Die hebben wij middels dat rapport trachten te onderbouwen. Ik nodig u daarom uit het rapport eens te lezen. Wellicht dat u ook tot andere gedachten kunt komen.

Voorzitter. Wij zijn gelukkig met het door het kabinet ingenomen standpunt dat de pensioengerechtigde leeftijd blijft gehandhaafd op 65 jaar. Ik ben blij dat ik een compliment kan geven aan het zittende kabinet. Gezien het aantal werkenden onder de 63- en 64-jarige leeftijd zou het optrekken van de pensioenleeftijd naar 67 jaar slechts een zeer gering aantal extra werkenden opleveren. Voor de SP-fractie zou het absoluut onacceptabel zijn als nu werd getornd aan de pensioengerechtigde leeftijd. 65 is en blijft 65, basta!

Het moet ons van het hart dat in de loop van de achterliggende jaren veel maatregelen zijn getroffen die het inkomen van ouderen hebben aangetast of zullen aantasten. Ik noem er een aantal: de afschaffing van de AOW-toeslag, de invoering van het middelloon en de wijzigingen in de Algemene Weduwen- en wezenwet en de Nabestaandenwet. Daar staat tegenover dat mensen in toenemende mate via hun werkgever profiteren van deelname aan pensioenfondsen. In toenemende mate zijn groepen mensen in staat om via de ''derde pijler'' voor extra inkomsten na hun pensionering te zorgen. Dit laat onverlet dat er nog steeds een groep ouderen is – volgens de laatst beschikbaar gekomen cijfers gaat het om 7% van het aantal ouderen – die niet of nauwelijks kan profiteren van deze positieve ontwikkelingen. Deze ouderen moeten dus in armoede leven, omdat zij niet over een inkomen beschikken dat hun een riant pensioen, opgebouwd via de werkgever, in het vooruitzicht stelt. Zij beschikken niet over de extra middelen om individuele polissen af te sluiten. Evenmin hebben zij een werkende partner op het moment waarop de 65-jarige leeftijd wordt bereikt.

Wat dit laatste kan betekenen, zal ik met een voorbeeld uit de praktijk duidelijk maken. Vorige week kreeg ik een mailtje van een vrouw, geboren na 1950, van wie de partner onlangs op 70-jarige leeftijd was overleden. De man was al jaren ernstig ziek en werd door de vrouw verzorgd. Die noodzakelijke zorg weerhield de vrouw van het deelnemen aan de arbeidsmarkt. Zij leefden van de AOW, met toeslag, en van een pensioentje. Bij het overlijden vielen alle inkomsten weg. De vrouw was verplicht om van de ene op de andere dag te gaan solliciteren, om in haar levensonderhoud te kunnen voorzien. Het vergt bepaald geen groot inlevingsvermogen om te beseffen wat dit voor deze vrouw betekent, die nog volop in een rouwproces zit. Eisen wij niet te veel van mensen die zich in een dergelijke situatie bevinden? De suggestie van degene die de mail had verstuurd was, de uitkeringen een drietal maanden te laten doorlopen, in het geval dat alle inkomsten voor de overblijvende partner wegvallen, zodat mensen de gelegenheid krijgen om het eerste grote verdriet te verwerken. Wat vindt de minister van SZW van een dergelijke benadering? Nog beter zou het overigens zijn om ervoor te zorgen dat alle nabestaandenpensioenen, evenals het ouderdomspensioen, levenslang worden uitgekeerd. Hoe denkt de minister over deze opvatting? Is er al een reactie op de door de Stichting van de Arbeid gestuurde brief van 28 juni 2007 naar aanleiding van het verzoek aan de Stichting van de Arbeid om eens te kijken naar de dekking van het nabestaanden- en arbeidsongeschiktheidspensioen?

Staatssecretaris Bussemaker schrijft in haar brief van 17 oktober 2007: De inspanningen van de overheid richten zich primair op de kwetsbare groep. Als de staatssecretaris dit uitgangspunt door middel van beleid gestalte geeft, kan zij rekenen op de volledige steun van onze fractie. Vorige week heb ik de discussie gevolgd over de problematiek van het zogenaamde AOW-gat.

Luijben

Vastgesteld werd dat veel ouderen, allochtonen zowel als autochtonen, hiermee te maken hebben. Het gaat om ouderen die meestal ook niet in de gelegenheid zijn geweest, een goed pensioen op te bouwen. Het zijn ouderen waarover de staatssecretaris in haar brief van 17 oktober schrijft dat zij tot een kwetsbare groep behoren. Zij benoemt deze groep zelfs als een speerpunt in haar beleidsprogramma. Veel meer dan vaststellen dat er voor de gemeente op dit punt een belangrijke taak is weggelegd, doet zij echter niet. Wij hebben duidelijke oplossingen aangedragen: automatische uitkering van de eventuele aanvullende bijstand door de Sociale Verzekeringsbank, versoepeling van de strenge eisen van de sociale dienst – zoals die met betrekking tot de vermogenstoets en verblijf in het buitenland – en aanvulling van het inkomen van ouderen die met een onvolledige AOW op het sociaal minimum zitten, tot het AOW-niveau. Welke maatregelen heeft het kabinet in petto om de positie van deze ouderen te versterken? Ik heb er tijdens dat debat maar bitter weinig van bespeurd dat het kabinet vol gaat voor het versterken van de inkomenspositie van ouderen met een minimaal inkomen. Het is meer een trekken, duwen en sleuren van goedwillende politici om het kabinet een beetje in beweging te krijgen.

Het besteedbare inkomen van ouderen kan ook versterkt worden door andere maatregelen. Te denken valt aan het gratis beschikbaar stellen van een aantal voorzieningen, bijvoorbeeld vervoersvoorzieningen. De SP pleit al jarenlang voor gratis openbaar vervoer voor 65-plussers in de daluren, voor trein en bus. Iedereen is het erover eens dat een goede mobiliteit een eerste vereiste is om te kunnen participeren in onze maatschappij. Te constateren valt dat op veel plaatsen allerlei experimenten plaatsvinden met gratis openbaar vervoer voor allerlei doelgroepen. Het lijkt ons verstandig dat het kabinet meer doet dan alleen enkele proeven bevorderen, maar voortvarend gratis openbaar voor 65-plussers gaat bevorderen, en wel landelijk. Is de minister of de staatssecretaris bereid de daarvoor noodzakelijke regierol ter hand te nemen?

Niet alleen gratis openbaar vervoer, maar ook toegankelijk openbaar vervoer is noodzakelijk voor gehandicapten en ook voor ouderen. Er is al een tijd geleden besloten dat het stads- en streekvervoer in 2010 toegankelijk moet zijn. Kan de verantwoordelijke bewindspersoon aangeven hoe het hiermee staat? De NS moet voor 2030 volledig toegankelijk zijn. Op dat moment is de vergrijzingsgolf al bijna op zijn hoogtepunt. Hoe staat het hiermee? Ziet men wellicht kans om dit proces te versnellen? Vooralsnog ziet het ernaar uit dat de NS recentelijk materiaal heeft aangekocht dat niet aan de eisen van 2030 voldoet. Kan ook hierover iets gezegd worden? Kan het kabinet ons nog voor de zomer een stappenplan presenteren waarin zichtbaar is hoe en op welke termijn de doelen behaald kunnen worden?

Ik geef graag het stokje door aan mevrouw Kant.

□

Mevrouw **Kant** (SP): Voorzitter. Mijn collega, de heer Luijben, zei het net al: ten onrechte wordt de vergrijzing aangemerkt als een van de belangrijkste oorzaken van de stijging van de kosten van de zorg. Niet de vergrijzing, het feit dat wij ouder worden, maar vooral de medische vooruitgang, waardoor steeds meer kan, leidt tot kostenstijging in de zorg. Dat noemen wij toch ook vooral vooruitgang?

De uitdaging bij de uitgaven voor de zorg, de lasten en de organisatie van de zorg, met de veranderende bevolkingssamenstelling, is vooral hoe wij elkaar solidair houden. Wij moeten ervoor zorgen dat het geld, willen wij het solidair houden, echt aan de zorg wordt besteed en dat minder onnodig geld wordt uitgegeven aan – laat ik een paar voorbeelden noemen – bureaucratie, hoge directiesalarissen of hoge winstmarges op geneesmiddelen. Nee, het geld moet echt naar de zorg gaan.

Onbegrijpelijk is dat ook dit kabinet het presteert om, in navolging van eerdere kabinetten, juist die solidariteit door lastenverzwaringen en bezuinigingen op de zorg nog verder aan te tasten en niet daar waar nodig repareert. Ik som op waarom ik dat vind.

Wij hadden onder het vorige kabinet een no claim. Die verdwijnt, maar wat krijgen wij? Een eigen risico en er komt, ondanks ons verzoek, geen compensatie voor de ouderen.

Het mes wordt flink gezet in de aftrek van de bijzondere ziektekosten van het belastbaar inkomen, dit jaar voor een deel ingegaan. Dat treft vooral de ouderen, die hun premies niet meer mogen aftrekken.

Door het beperkte zorgpakket zijn ouderen aangewezen op een aanvullende verzekering. De premies voor die aanvullende verzekering stijgen fors. Dat treft wederom de ouderen. Die zijn bijvoorbeeld aangewezen op fysiotherapie en zullen zich toch echt moeten verzekeren, ook voor het ziekenvervoer en zelfzorgmiddelen. Zij kunnen het zich niet veroorloven om zich niet aanvullend te verzekeren, maar de premies blijven maar stijgen.

Het kabinet bezuinigt op de ondersteunende begeleiding. Dat treft wederom de ouderen. De ouderenzorg wordt ook opnieuw getroffen door efficiencykortingen en kortingen op bijvoorbeeld de tarieven voor persoonlijke verzorging. En al jaren, door het gesteggel over de budgetten voor de AWBZ-zorg, worden ouderen keer op keer geconfronteerd met klantenstops en zijn er toch nog steeds wachtlijsten in de ouderenzorg. Tot slot, last but not least helaas, zijn er de toestanden op dit moment in de thuiszorg: ouderen die door de marktwerking in die thuiszorg hun vaste hulp verliezen, kwalitatief minder zorg krijgen, minder uren zorg krijgen en soms zelf, doordat nieuwe goedkope krachten niet voorhanden zijn, helemaal geen hulp meer krijgen. Deze opsomming laat volgens mij niet de juiste stappen, ontwikkelingen en investeringen zien die nodig zijn voor een kwalitatief goede en solidaire zorg voor ouderen in de toekomst. Graag krijg ik een reactie op deze analyse.

Veel mensen maken zich zorgen over de vraag hoe zij hun oude dag zullen slijten. Juist in deze levensfase zijn wij allemaal aangewezen op de zorg door anderen: onze kinderen, onze omgeving of mensen die werken in de zorg. Goede stappen en investeringen zijn nu van groot belang voor die toekomst. Uiteraard is het onmiskenbaar dat er een steeds grotere behoefte komt aan hulp en zorg voor ouderen. Uitgangspunt daarbij moet zijn dat er voldoende keuzemogelijkheden zijn in de toekomst van de zorg die wij dan willen. Wie dat wil, moet bijvoorbeeld zo lang mogelijk thuis kunnen blijven of in zijn eigen buurt kunnen blijven wonen en natuurlijk moet de zorg menswaardig en kwalitatief goed zijn. Deze uitgangspunten worden breed gedeeld, maar mijn fractie vindt dat er op dit punt te weinig gebeurt. Het rapport van de ouderencommissie constateert terecht dat de

verpleeghuiszorg tekortschiet. De meeste verpleeghuizen zijn niet in staat om de zorg te leveren die wij zo graag wensen, doordat zij onvoldoende gekwalificeerd personeel kunnen aanstellen van de budgetten die zij hebben. Jarenlang hebben wij in de Kamer debatten gevoerd over deze tekortschietende zorg. Schrijnende voorbeelden hebben wij gezien en gehoord. Maar helaas, ik zie en hoor ze nog steeds. Dit kabinet komt dan wel met wat extra middelen om iets te doen aan een van de oorzaken daarvan, de werkdruk, maar 5000 meer handen aan het bed in de verpleeghuiszorg is toch echt nog te weinig. Je moet ook constateren dat het extra geld wel mooi is, maar dat wat met de ene hand door het kabinet wordt gegeven helaas met de andere hand via bezuinigingen wordt teruggepakt. Ik noemde u al de voorbeelden.

Dit alles maakt – dat is toch niet zo slim – het werk in de zorg er niet aantrekkelijker op, wat natuurlijk wel van groot belang is. Het is al door anderen gezegd: een op de vijf jongeren zou nu moeten kiezen voor de zorg, willen wij überhaupt de groeiende behoefte kunnen opvangen en willen wij dat überhaupt ooit voor elkaar krijgen. Er moet echt een offensief komen om het maximale te halen, om de arbeidsomstandigheden en de arbeidsvoorwaarden in de zorg drastisch te verbeteren, om het werk in de zorg aantrekkelijker te maken: meer gekwalificeerd personeel om die werkdruk te lijf te gaan, minder bureaucratie om meer tijd aan de ouderen in plaats van papier aan het bureau te besteden en natuurlijk ook betere waardering door een beter salaris. De politieagenten voeren actie op dit moment en terecht. Er zijn hele discussies over de salarissen van leraren; onderwijzers knokken volkomen terecht voor een beter salaris. Maar weet u, een agent verdient € 1400 tot € 1500 en een leraar zo'n € 1500 tot € 1600 netto per maand. Wat dacht u dat een verzorgende in een verpleeghuis verdiende: € 1000 tot € 1100. Terecht vechten agenten en leraren voor hun salaris, maar wij hebben in de zorg ook nog een flinke inhaalslag te maken, willen wij het werk in de zorg inderdaad voldoende waarderen. De agenten en leraren vechten terecht voor hun salaris, maar dat doen zij rechtstreeks met de minister. In de zorg is het afgeschoven op de instellingen als werkgevers. Die werkgevers worden weer aan alle kanten afgeknepen via een reeks bezuinigingen die ik u net al heb genoemd. Dan zie je dat de arbeidsvoorwaarden voor het personeel in de zorg moet concurreren met allerlei andere zorgbelangen. Misschien moeten wij daar maar eens van af. Misschien moeten wij, net als bij de politie en het onderwijs, dat maar anders gaan doen, gezien het grote belang van fatsoenlijke arbeidsvoorwaarden in de zorg in de toekomst. Graag krijg ik een reactie hierop.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik heb met aandacht naar deze passage geluisterd. Wil de SP-fractie dat het arbeidsvoorwaardelijk overleg met alles erop en eraan weer naar de overheid wordt getrokken? Die tijd hebben wij gehad. Ik heb het hier meegemaakt dat wij ieder jaar een parlementair debat voerden over de marges waarbinnen dat overleg zich zou kunnen voltrekken. Het is immers de begrotingswetgever die het volume bepaalt. Kamerbreed waren daar slechte ervaringen mee. Ik zou moeten nakijken of de SP toen al in de Kamer zat. Ik herinner mij echter nog wel dat dat ook niet echt werkte en toen zijn wij overgestapt op decentralisatie van het arbeidsvoorwaardenoverleg.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik heb in ieder geval nog één debat op dat terrein meegemaakt. Daarbij ging het om de ruimte die gegeven werd aan de zorgsector in het land – dat heet de OVA – om iets te doen aan arbeidsvoorwaarden in die sector. De omvang van die OVA is nog steeds een overheidsverantwoordelijkheid. In de begroting wordt dat nog steeds geregeld. Die debatten hebben hier inderdaad plaatsgevonden. Maar dat ging over de marges. Ik heb het over iets heel anders, namelijk dat de verantwoordelijkheid voor fatsoenlijke arbeidsvoorwaarden in de zorgsector, een publieke sector, inderdaad een kabinetsverantwoordelijkheid is. Die verantwoordelijkheid ligt op het terrein van politie en onderwijs ook bij het kabinet en dus bij de politiek. Ik zou eigenlijk niet weten waarom dat voor de zorg niet zou moeten gelden. Dan onderhandelt en debatteert de Kamer niet over de arbeidsvoorwaarden, maar is het de verantwoordelijkheid van het kabinet, net zoals het nu de verantwoordelijkheid van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties om ervoor te zorgen dat die agenten inderdaad een fatsoenlijk salaris krijgen. Ik geloof dat dat nog niet zo erg opschiet, maar dan is het ook aan de Kamer om daarover, indien nodig, met de minister te discussiëren. Als wij vinden dat de publieke sector belangrijk is en dat daar fatsoenlijke arbeidsvoorwaarden moeten gelden, dan vind ik terecht dat die verantwoordelijkheid daar gelegd wordt waar zij volgens mij hoort.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Als het gaat over het totale volume kun je daar zorgen over hebben. Daar heeft de Kamer ook in het recente verleden vaak genoeg over gesproken. U kent het standpunt van de SGP-fractie daarover. Onze fracties staan dan soms zelfs zij aan zij. Het gaat er echter om of de Kamer de gedachte van decentralisatie, waarbij de partijen en sociale partners een eigen verantwoordelijkheid en ruimte hebben, weer moeten terugroepen. Dat is eigenlijk mijn politieke punt.

Mevrouw **Kant** (SP): Voor een deel zou ik dat inderdaad graag weer centraliseren. Ik hoop dat dat tot betere uitkomsten leidt en dat mensen dan minder tegen elkaar uitgespeeld kunnen worden. Dat gebeurt bijvoorbeeld tussen sectoren onderling, maar nu bijvoorbeeld ook in de zorgsector waar een instelling een aantal goede zaken uit hetzelfde budget moet betalen als de salarissen en arbeidsvoorwaarden van het personeel. Als in een ziekenhuis verpleegkundigen een hoger salaris krijgen – dat zou de SP-fractie terecht vinden – dan kunnen dure geneesmiddelen minder vaak aan patiënten worden gegeven. Als je vindt dat je verantwoordelijkheid draagt om te zorgen voor fatsoenlijke arbeidsvoorwaarden in de publieke sector, dan behoren zulke afwegingen niet in de instelling gemaakt te worden.

Ik had het al over de Wet maatschappelijke ondersteuning en de gevolgen van invoering van marktwerking in de thuiszorg. Hetgeen op de arbeidsmarkt in de zorg gebeurt, is totaal contraproductief: er vallen ontslagen en werknemers worden onder druk gezet om tegen slechtere arbeidsvoorwaarden te werken. Wil je het werken in de zorg aantrekkelijk maken, dan is dat natuurlijk desastreus. Als mensen al niet ontslagen worden, verlaten zij daardoor de thuiszorg. Hierdoor

gaan goede mensen verloren voor de zorg en dat vind ik echt onacceptabel. Dat moet gestopt worden.

Omdat oudere mensen dan later toch een zorgbehoefte krijgen, neemt de zwaarte van de zorgvraag toe. Daarom is er vooral meer specifieke deskundigheid nodig. In verzorgings- en verpleeghuizen is eigenlijk vaak geen enkele verpleegkundige meer. Dat is natuurlijk geen goede ontwikkeling. In de toekomst is meer gekwalificeerd en deskundig personeel in de ouderenzorg nodig. Gaat het kabinet inderdaad daarin investeren?

Op het gebied van arbeidsmarkt en opleiding komt er een stagefonds. Daarvoor heeft mijn fractie lang gepleit. Het is dus heel goed dat dat er komt. Er was namelijk een groot probleem: opleidingen weigerden zelfs jongeren die een opleiding in de zorgsector wilden doen, omdat men wist dat een paar jaar later de stageplek niet beschikbaar zou zijn. Dat is natuurlijk helemaal het paard achter de wagen spannen! Er komt nu een stagefonds om in ieder geval een deel van deze problemen op te lossen, namelijk de begeleiding en het realiseren daarvan op de stageplek. Een vergoeding voor die stages wordt echter niet geregeld in het stagefonds. Dat is jammer. Als je het aantrekkelijk wilt maken om een opleiding in de zorg te kiezen, dan moet je ervoor zorgen dat er een fatsoenlijke stagevergoeding is.

Er moet weer iets komen zoals de oude inserviceopleiding in de zorg. Ik weet dat het misschien hier en daar verkeerd valt. Hiermee worden niet de bestaande, goede, brede opleidingen overboord gezet. Het kan daar echter wel iets aan toevoegen. Zo kunnen ook mensen die op latere leeftijd of op een andere manier geïnteresseerd zijn geraakt in een beroep in de zorg, daar op een andere manier in binnenrollen. Er zijn bijvoorbeeld goede initiatieven met leerafdelingen in instellingen. Het is bekend, wij hebben het daar eerder over gehad. Er bestaan stimuleringsmaatregelen hiervoor. Zou dat, en misschien ook nog wel andere manieren die lijken op de oude inservice, een mogelijkheid zijn om meer mensen te interesseren voor die zorg en hen op zo'n manier daarvoor op te leiden?

Het moet, naast al deze punten, toch echt anders in de organisatie van de ouderenzorg. Het motto zou moeten zijn dat de zorg naar de mensen gebracht wordt. Zorg in grootschalige verpleeghuizen moet wat de SP-fractie betreft vervangen worden door kleine, intieme huizen met zorg in de wijken, de buurten of de dorpen. Ouderen dienen recht te hebben op zelfstandige woonruimte en privacy, met op hen afgestemde zorg en voorzieningen in elke buurt. En zij zouden zo lang mogelijk thuis, in hun eigen huis, moeten kunnen blijven. Als dat niet kan, zou er een kleinschalige groep in een buurtverpleeghuis of buurtverzorgingshuis moeten zijn. Voor de kleinschalige zorg en de buurtverpleeghuizen komt er een stimuleringsmaatregel. Wat moet mijn fractie zich daarbij voorstellen? Waar blijft deze maatregel? Wij wachten er al een tijdje op, ik wil nu weten wat er komt.

Iedereen heeft de mond vol van buurtverpleeghuizen en van de noodzaak mensen zo lang mogelijk in hun buurt te laten blijven. Dat is terecht. Het is mooi dat deze omslag gemaakt is. Het is nu echter al een jaar geleden dat een motie van mijn hand is aangenomen waarin staat dat er een plan van aanpak moet komen. Ik heb niet het gevoel dat er door iedereen de schouders onder wordt gezet. Er zijn veel initiatieven. De schouders eronder zijn onontbeerlijk, niet alleen de schouders van goedbedoelende mensen in het land, maar ook de schouders van dit kabinet. Hiervan zie ik helaas nog te weinig.

De staatssecretaris zegt dat er nu 10% kleinschaligheid is en dat de verwachting is dat dit 25% wordt in 2010. Stel dat deze verwachting waargemaakt wordt. Dan betreft die 25% niet alleen kleinschalige verpleeghuiszorg in groepen van zes of twaalf personen in de buurt. Het betreft ook een andere manier van kleinschalig werken, in grotere verpleeghuizen die niet in de buurt staan. Dit is ook een prima manier, dat is mijn punt niet. De mogelijkheid om voor een kleinschalig, intiem huis in je eigen buurt te kunnen kiezen als je verpleeghuiszorg nodig hebt, is dan toch nog steeds maar voor een klein deel van de mensen weggelegd. De staatssecretaris heeft de mond vol van keuzevrijheid, maar zegt ook dat dit geen dogma moet worden. De keuze voor die vorm van zorg is bij lange na nog niet geregeld voor iedereen en voor de iets langere termijn. Ik ontvang hier graag een reactie op.

De stimuleringsmaatregel hiervoor is er dus nog niet. Hindernissen om dit soort projecten te realiseren zijn er helaas wel. Een voorbeeld hiervan is het zorgzwaartepakket. Deze nieuwe vorm van financiering gaat nu schaduwdraaien en wordt volgend jaar ingevoerd. Ik hoor niet anders dan dat dit tot problemen leidt met de continuïteit, ook van kleinschalige vormen van zorg. Er is eerder gesproken over bijvoorbeeld het kunnen draaien van nachtdiensten in zo'n kleinschalig verpleeghuis in de buurt. Via die vorm van financiering krijg je dat niet rond. Dit zijn problemen die opgelost moeten worden. Ik heb al gepleit voor het invoeren van een financiële stimulans. Die zou de vorm moeten krijgen van een kleinschaligheidstoeslag, naast de stimuleringsmaatregel. Dan wordt ook die vorm van zorg gestimuleerd.

De staatssecretaris heeft tijdens de behandeling van de begroting gezegd te willen kijken naar hindernissen in de financiering en hindernissen in de bureaucratie, specifiek voor kleinschalige initiatieven. Ik ben heel benieuwd hoe het daarmee staat.

Er zijn ook hindernissen bij bouwaanvragen. Het Centraal Informatiepunt Beroepen Gezondheidszorg (CIBG) heeft enorme vertragingen. Ik heb uit de praktijk gehoord dat de aanvragen bij het CIBG zich letterlijk tegen de muur opstapelen. Dat lijkt mij niet helemaal de bedoeling. Hoe kan het sneller, simpeler en minder bureaucratisch worden? Ik heb begrepen dat de beoordeling alleen in een bepaalde periode plaatsvindt. Vervolgens is er een periode waarin geen aanvraag kan worden ingediend. Hier is een hoop loos. Ik hoop dat de staatssecretaris serieus wil bekijken hoe dit soort onzin kan stoppen.

Een van de aanbevelingen van de commissie is het ontwikkelen van nieuwe, kleinschalige woonvormen voor dementiepatiënten. Er werd gepleit voor een jaarlijkse toename van 1300 verpleeghuisplaatsen voor deze patiënten. Het is een mooie aanbeveling, waar ik het hartgrondig mee eens ben. De staatssecretaris heeft in haar brief aangegeven dat zij komt tot een realisatie van 1500 per jaar. Dat sluit mooi aan, zou je zeggen, maar het roept wel een vraag op. Zijn het wel extra plaatsen? Is het een nettoresultaat? Of is het inclusief een omslag in plaatsen? Worden ergens anders verpleeghuisplaatsen weggehaald om er kleinschalige plaatsen voor te laten terugkomen?

Ik kom op een ander probleem. Je hart draait in je om als je geconfronteerd wordt met mensen die samen oud

zijn geworden, die levenslang lief en leed hebben gedeeld en die, omdat de een op een gegeven moment meer zorg nodig heeft dan de ander, bijvoorbeeld verpleeghuiszorg, soms gedwongen gescheiden worden. Ik wil van het kabinet de garantie dat dit niet meer voorkomt. Waar het probleem nog wel speelt, moet het worden opgelost. Voor minder doe ik het op dit punt niet. Het gaat ook om een aanbeveling van de commissie.

Ik zei het al: breng de zorg naar de mensen. De SP wil intieme woonhuizen voor ouderen, met de zorg die nodig is. Wij willen ook consultatiebureaus voor ouderen, en poliklinieken en gezondheidscentra in de buurt. Breng de zorg naar de mensen! Wij hebben nu de huisartsenposten die op veel te grote afstand staan. Huisartsen horen 24 uur 7 dagen per week in de buurt beschikbaar te zijn. Binnenkort zullen wij hierover met de minister van VWS debatteren.

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Op een aantal punten wil mevrouw Kant verbeteringen in de zorg. Zij stelt een aantal maatregelen voor, die stuk voor stuk tot enorme kostenverhogingen leiden. Soms moet je dat ervoor over hebben, maar het is wel een hele lijst. Er wordt gepleit voor salarisstijging, er wordt gepleit voor hogergeschoold personeel, het liefst in elke wijk. Er wordt gevraagd om poliklinieken in wijken. Ik snap de verdunningsgedachte, ik snap dat mevrouw Kant de zorg dichtbij mensen wil brengen, maar hoeveel kosten al deze extra maatregelen? Waar zit dat geld in de tegenbegroting van de SP?

Mevrouw **Kant** (SP): Voor een deel zijn deze maatregelen terug te vinden in onze alternatieve begroting en in de doorrekening van ons verkiezingsprogramma. Voor het extra (gekwalificeerd) personeel in de zorg hebben wij forse extra bedragen uitgetrokken, ook voor het verbeteren van de arbeidsvoorwaarden. Het is een kwestie van keuzes die wij zouden hebben gemaakt. Het kabinet heeft die keuzes niet gemaakt. Ja, dat kost inderdaad extra geld. Een aantal andere dingen die ik noem, kost echter helemaal geen extra geld. Als wij in dit land de dingen anders gaan regelen, bijvoorbeeld wat betreft kleinschaligheid in buurten en wijken, en als wij daarvoor gaan bouwen, dan zal dat extra geld kosten. Dat is een keuze: hoe organiseer je het? Ik heb het voorbeeld genoemd dat mensen in de zorg meer tijd moeten hebben om niet met bureaucratie maar met patiënten en met ouderen bezig te zijn. Ik heb een heel rapport geschreven over de manier om iets te doen aan de bureaucratie in de zorg. Ik heb uitgerekend wat dat naar schatting zou opleveren: 1 mld. Daarvoor kun je heel wat doen om het aantal mensen dat in de zorg werkt te vergroten. Die mensen kunnen dan tijd besteden aan zorg aan ouderen, in plaats van aan papier, kantoren en bureaus.

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Ik ben het met mevrouw Kant eens dat zij daarvoor meer geld uittrekt. Ik ken haar tegenbegroting. Ik weet echter zeker dat daarin uitspraken als ''in elke wijk een polikliniek'' niet zijn doorgerekend.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik heb ook niet gezegd dat er in elke wijk een polikliniek moet komen, maar dat wij toe moeten naar een andere manier van omgaan met de zorg, waarbij wij de zorg naar de mensen brengen. Dit is nu net een voorbeeld van een omslag in het denken. De ziekenhuizen worden nu ook al gefinancierd. Ik wil dat er in de wijk een polikliniek komt waar de specialist met zijn assistent een spreekuur draait in plaats van in het ziekenhuis 30 kilometer verderop. Dat kost geen cent. Die specialist doet het alleen anders. Het gaat dus om een andere manier van denken en een andere benadering. Hoe kunnen wij onze centen beter inzetten voor de zorg? Bureaucratie is daarin trouwens een heel belangrijke factor.

Het behoud van kleine ziekenhuizen is ook geen kwestie van geld; dat is een kwestie van anders met je geld omgaan om ziekenhuiszorg te organiseren. Wij hebben daarover veel discussie in de Kamer. Ook nu weer komen kleine ziekenhuizen onder druk te staan omdat er een andere vorm van financiering van ziekenhuiszorg komt. Er is een brandbrief gekomen van burgemeesters die met dreigende financiële problemen te maken hebben. Daarop zou ik graag een reactie krijgen. Uiteraard kom ik hierop terug in het debat met de minister van VWS.

Het voorstel om consultatiebureaus voor ouderen in te richten is een belangrijke aanbeveling van de ouderencommissie. Wij hebben het hierover al vaker gehad in de Kamer. Ik ben een beetje teleurgesteld dat dit zo moeizaam van de grond komt. Het is een belangrijke en goede aanbeveling. Ik heb echter de indruk dat het kabinet er niet aan wil. Dat is teleurstellend. Wij zijn er erg voor dat de consultatiebureaus voor kinderen nu opgewaardeerd gaan worden tot Centra voor Jeugd en Gezin. Een vergelijkbare inzet van het kabinet voor ouderen blijft echter helaas achterwege. Ik vind dit een gemiste kans. Ik wil graag weten waarom het kabinet hiervoor niet op dezelfde manier het voortouw neemt.

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Ik zou graag van mevrouw Kant willen weten of zij voorstander is van het oprichten van consultatiebureaus voor ouderen of dat zij, in net zo'n redenatie als zij zo-even had, zou kunnen meegaan in mijn gedachten over het samenvoegen van diverse centra en aanmeldpunten in wijken. Straks zal ik daar meer over vertellen. Pleit mevrouw Kant voor specifieke consultatiebureaus of zal ik straks in haar een medestander vinden voor het integreren en samenvoegen van allerlei loketten in de wijk?

Mevrouw **Kant** (SP): Dat hangt ervan af wat mevrouw Wolbert gaat voorstellen.

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Kan mevrouw Kant zeggen of zij meegaat in de gedachtegang dat integratie van allerlei voorzieningen op buurtniveau een goede ontwikkeling is? Komt dit tegemoet aan haar behoefte aan een andere manier van denken? Om dat te zeggen hoeft zij geen concreet voorstel te hebben.

Mevrouw **Kant** (SP): Vast en zeker. Het hangt alleen af van de invulling. Wat gaat het allemaal inhouden? Ik trek niet voor niets de parallel met de Centra voor Jeugd en Gezin. Ook daar is het immers de bedoeling dat dingen voor kinderen bij elkaar komen, inclusief de functie die bijvoorbeeld het consultatiebureau nu heeft. Die speelt daarin een belangrijke rol. Ik noem het nu een ''consultatiebureau voor ouderen'' omdat ik het belangrijk vind dat bepaalde functies voor ouderen geconcentreerd worden

op een plek waar ouderen terechtkunnen. Ik maak heel bewust gebruik van die term, omdat het niet alleen zou moeten gaan om een plek waar ouderen terechtkunnen als zij ergens advies over nodig hebben of om een soort gemeenteloket waar je dingen kunt aanvragen. Nee, het gaat mij ook om een zorgpoot daarin. Daarom noem ik bewust de term ''consultatiebureau voor ouderen''. Ik wilde net gaan uitleggen wat daar volgens mij bij zou moeten.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Als in dat consultatiebureau het zwaartepunt op de zorg ligt, blijven de vrije toegang tot de huisarts en de vrije keuze van de huisarts voor de ouderen dan altijd gegarandeerd?

Mevrouw **Kant** (SP): Vanzelfsprekend is dit geen alternatief voor de huisarts. Natuurlijk moet de huisarts er een duidelijke relatie mee hebben, maar het is geen alternatief voor de huisarts.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): En voor diensten?

Mevrouw **Kant** (SP): Nee.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Het gaat mij erom dat je voor alle diensten altijd de vrijheid moet hebben om als oudere te kiezen voor de huisarts. Natuurlijk begrijp ik dat u het niet ziet als een alternatief, maar er worden dus geen diensten afgeschoven. De ouderen hebben dus de vrijheid om, als zij dat zelf willen, voor alles de huisarts te consulteren.

Mevrouw **Kant** (SP): Vanzelfsprekend. Ik heb bewust niet al te veel uitgeweid over hoe ik de huisartszorg georganiseerd zou willen zien in de buurt, omdat daar binnenkort een debat over wordt gevoerd. Wij zijn echter grote voorstanders van eerstelijnsgezondheidscentra in de buurt en in de wijk. Het is voor de ouderen ook belangrijk dat niet alleen de huisarts maar ook, als een doorverwijzing moet plaatsvinden, een psycholoog, maatschappelijk werk, een fysiotherapeut en een apotheek allemaal bij elkaar zitten. Het is belangrijk dat die voorzieningen in een eerstelijnsgezondheidscentrum in de buurt zitten. Dat is mijn toekomstvisie, naast uiteraard de vrije toegang tot de huisarts. Het moet niet zo zijn dat ouderen in de avonduren en in het weekend naar 30 kilometer verderop moeten, waar geen bus rijdt. Dat is voor hen onmogelijk en is een belemmering om op een goede manier gebruik te maken van een huisarts.

In mijn ogen zouden de consultatiebureaus vooral gericht moeten zijn op het helpen van ouderen met allerlei andere zaken, maar zouden zij ook de nodige aandacht aan preventie moeten besteden. Dat moet een heel belangrijke poot zijn. Dat bedoelt de ouderencommissie ook met die aanbeveling. Ook in het rapport dat de Gezondheidsraad voor de ouderencommissie heeft gemaakt, wordt daarvoor aandacht gevraagd.

Ook onderen ouderen kennen wij sociaaleconomische gezondheidsverschillen. Ook hiervoor geldt dat de beste aanpak bestaat uit het bestrijden van sociaaleconomische verschillen. Mijn partijgenoot Luijben heeft daar al de nodige aandacht voor gevraagd. Er moet ook meer aandacht worden besteed aan de omstandigheden waarin ouderen wonen en leven en aan de gevolgen van die omstandigheden voor hun gezondheid. Ook op dat punt zou een consultatiebureau een belangrijke rol kunnen spelen. Daarom is aanbeveling 15 van de ouderencommissie om ouderen als doelgroep op te nemen in de Wet collectieve preventie, een heel goed idee.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik waardeer het dat de SP oog heeft voor de zwakken in de samenleving. Mensen aan de onderkant mogen niet in een gat vallen door een gebrek aan gezondheidszorg en dat soort dingen. Met sociaaleconomische gezondheidsverschillen doelt u ook met name aan die groep aan de onderkant. Wat heeft de SP de groep aan de bovenkant echter te bieden? Een van de veranderingen door de jaren heen is dat een groeiende groep mensen in de samenleving een mooi pensioen heeft kunnen opbouwen na een arbeidzaam leven. Deze mensen willen graag keuzevrijheid in de zorg hebben, maar zij hebben ook geld om uit te geven. Zij doen dit ook graag. Wat heeft de SP hen te bieden? Wat hebben de mensen die het goed hebben, die sterke schouders hebben, te bieden aan de onderste laag in de samenleving?

Mevrouw **Kant** (SP): Ik geloof niet dat ik een onderscheid maak tussen verschillende ouderen. Zorg en toegang tot consultatie bij de huisarts zijn beschikbaar voor iedereen, ongeacht hun positie. Ik zou ook de betaling daarvan graag collectief willen houden. Iedereen betaalt mee. Dat heet solidariteit, geloof ik.

Mevrouw Wiegman-van Meppelen Scheppink doelt natuurlijk op iets anders. Zij wil weten of ik vind dat ouderen die ruime hoeveelheden geld hebben hun zorg niet op een andere manier zouden mogen organiseren. Ik kan dit natuurlijk niet tegenhouden. Ik zou graag willen dat wij met zijn allen blijven bijdragen aan de basis voor goede gezondheidszorg en goede ouderenzorg. Ik kom later terug op alternatieven als het scheiden van wonen en zorg. Als wij die alternatieven toestaan, krijg je grote verschillen qua wonen en ouderenzorg tussen iemand met een dikke beurs en mensen die zich niet zoveel kunnen permitteren. Daar heb ik bezwaren tegen. Mijn fractie stelt overigens al jaren voor om de grondslag voor de premies voor de AWBZ te verbreden. Dat zou de solidariteit voor de ouderenzorg in de toekomst enorm verbeteren.

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Ik kom terug op het beeld dat mevrouw Kant schetst over de zorg in wijken. De gezondheidszorg moet volgens haar dichter bij de mensen geboden worden, niet op 30 kilometer afstand. Vindt zij ook niet dat de kennis over preventie, over ouder worden en over alle gezondheidsvraagstukken die daarbij horen, vanzelfsprekend aanwezig zou moeten zijn in de reguliere gezondheidszorg, in plaats van deze te concentreren bij gespecialiseerde consultatiebureaus voor ouderen?

Mevrouw **Kant** (SP): Ik ben helemaal niet van plan om deze kennis daar te concentreren. Ook daarover heb ik dadelijk nog een belangrijke opmerking in mijn betoog. Ik kan het niet helpen, maar ik ben nog lang niet klaar. Ik zal zeggen hoe de zorg beter gericht kan worden op de toekomstige problemen van ouderen en de ziekten waarmee zij geconfronteerd worden. Dit is allemaal geen argument tegen zoiets als een consultatiebureau voor

ouderen in de wijk. Mensen kunnen in zo'n bureau terecht voor preventie en worden er in de gaten gehouden.

De **voorzitter**: Mevrouw Kant, wilt u zich bij de beantwoording van de vragen beperken wat betreft de casussen en de voorbeelden? Antwoorden zijn voldoende.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik zou graag willen dat vanuit consultatiebureaus huisbezoek wordt gebracht bij alle mensen in de buurt van ouder dan 75, om te kijken hoe het met hen gaat en of zij niet vereenzamen. Dat soort zaken zou zo'n centrum prima kunnen uitvoeren.

Mevrouw **Agema** (PVV): Ik heb een punt van orde. Ik gun mevrouw Kant een ongelimiteerd podium. Dat gun ik mijzelf ook. Zij is nu ruim een uur bezig. Toen ik zojuist een half uur bezig was, zei u al heel streng dat u geen enkele interruptie meer toestond. Ik wil niet dat u het podium van mevrouw Kant op dezelfde manier beperkt, maar ik wil dit wel gemeld hebben.

De **voorzitter**: In de Handelingen kunt u nalezen dat ik voorstelde om mevrouw Agema haar verhaal te laten afmaken. Mevrouw Van Gent kwam daarna met een vraag, die ik gewoon heb toegestaan.

Mevrouw **Agema** (PVV): Daarna zei u dat u geen enkele interruptie meer toestond. Dat deed u ook bij de begrotingsbehandeling. Ik wilde dit gewoon nog even gezegd hebben.

De **voorzitter**: Dat hebt u dan gedaan. Ik vind het overigens wel een goed plan om mevrouw Kant zo veel mogelijk haar verhaal zonder interrupties te laten afmaken.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik zei als laatste dat het een goed idee is om ouderen als doelgroep op te nemen in de Wet collectieve preventie volksgezondheid. Dit is een van de aanbeveling van de ouderencommissie.

Ik roer nu een onderwerp aan dat eerlijk gezegd wel ernstig is. De rest is ook ernstig, maar dit onderwerp gaat mij bijzonder aan het hart. Wij worden gelukkig steeds ouder. Het rapport heet dan ook ''Lang zullen we leven''. Dat is een heel mooie verworvenheid. De levensverwachting is in 50 jaar met zeven jaar toegenomen. Hiervan is vier jaar toe te schrijven aan de zorg, zoals het Erasmus Medisch Centrum en het RIVM onlangs concludeerden. Dat is mooi, maar toch doen wij het in Nederland relatief gezien niet zo goed wat betreft levensverwachting. De Gezondheidsraad constateerde in zijn rapport voor de ouderencommissie dat Nederland afwijkt van de internationale ontwikkeling: ''Sinds twintig jaar stagneert de daling van de sterftecijfers en is er zelfs een lichte toename van de sterfte onder ouderen boven 85 jaar. De Gezondheidsraad sluit een relatie met tekort schietende zorg niet uit.'' Dat is toch wel even schrikken. Ik vind dat dit tot op de bodem moet worden uitgezocht. Ook de ouderencommissie beveelt op dit punt onderzoek aan. Is het kabinet bereid een dergelijk onderzoek te initiëren?

Gebrek aan zorg kan de Nederlandse oudere opbreken, aldus mevrouw Deeg, hoogleraar epidemiologie van de veroudering. Zij waarschuwde vorige week dat het tij lijkt te keren. Twee derde van de 65-plussers kampt met chronische ziekten, vaak meerdere tegelijk. ''Deze beperkingen vragen veel zorg. Juist daar gaat het tegenwoordig vaak mis. Sinds eind jaren zeventig is de ligduur in ziekenhuizen korter geworden. Ouderen worden steeds vaker te vroeg naar huis gestuurd, zonder dat er voldoende zorg is geregeld. De laatste tien jaar neemt de thuiszorg af. Het gevolg is dat het herstel stagneert, bijvoorbeeld ook als de fysiotherapeut niet goed geregeld is na een heupoperatie'', aldus hoogleraar Deeg.

De kwaliteit van leven met een of meer chronische ziekten komt steeds meer onder druk te staan. Olde Rikkert, hoogleraar klinische geriatrie, stelde vorig jaar dat de zorg voor kwetsbare ouderen met meerdere aandoeningen wetenschappelijk gezien nattevingerwerk is en onder de maat. Het is een van de aanbevelingen van de commissie om hiernaar onderzoek te doen. Sinds het rapport is het een en ander gebeurd. Inmiddels heeft ZonMw van het kabinet de opdracht gekregen om het programma Ouderenzorg te ontwikkelen. Dat is heel erg goed. Hoe staat het hiermee?

Deze week adviseerde de Gezondheidsraad nog over hetzelfde probleem van ouderen met meerdere ziekten en gezondheidsproblemen, ofwel multimorbiditeit. De Gezondheidsraad vraagt om extra opleiding en nascholing, om regionale zorgnetwerken en om meer klinisch onderzoek waaruit conclusies getrokken kunnen worden over wat wel en wat niet werkt op dit punt. Ik vraag het kabinet om een reactie op dit advies.

In zijn rapport stelt de Gezondheidsraad dat het verstandig is om ingeval van medicijngebruik te bezien of mensen hiermee niet moeten stoppen. Naar aanleiding van mijn motie over de medicijncheck zal het kabinet hieraan uitvoering geven.

Geriatrie moet een vast onderdeel worden van de opleidingen in de zorg. Binnen de ziekenhuizen moet er meer aandacht zijn voor geriatrie. Dit houdt tevens in dat er meer geriaters moeten komen. Ook in verpleeghuizen en in de wijk moet er geriatrische zorg zijn.

Verpleeghuisartsen die initiatieven ontplooien voor geriatrische medische zorg in de thuissituatie stuiten helaas op het gegeven dat budgetten niet voorhanden zijn. Wat gaat het kabinet hieraan doen?

Ondervoeding vormt een groot probleem. Professor Schols heeft het ooit een sluipmoordenaar genoemd. Uit recent onderzoek blijkt dat 1 op de 3 mensen in de zorg risico loopt op ondervoeding. In verpleeghuizen is het risico twee keer zo groot. Ook in de thuissituatie lopen ouderen en chronisch zieken het risico op ondervoeding. Zelf weten zij het vaak niet en niemand merkt op dat wellicht sprake is van ondervoeding. In aanbeveling 23. vraagt de ouderencommissie hiervoor meer aandacht. Waarom komt er geen aanvalsplan ter bestrijding van ondervoeding? Waarom wordt niet geëist dat in ieder verpleeghuis op zijn minst één diëtiste is? Wat vindt de staatssecretaris van mijn suggestie om bij de griepprik ook automatisch te testen op ondervoeding?

Zonder mantelzorg zou de zorg instorten. Er zijn zo'n 1 miljoen mantelzorgers en de druk op hen wordt steeds groter. Wij kunnen gevoeglijk aannemen dat de druk in de toekomst nog meer zal toenemen. Mantelzorgers moeten daarom beter ondersteund worden. Een mantelzorgtoeslag is mooi, maar daarmee ben je er niet. Bovendien kent de uitvoering ervan forse tekortkomingen. Lang niet iedereen voor wie die zou moeten gelden,

komt ook daadwerkelijk in aanmerking voor deze toeslag. Naar schatting zouden hiervoor slechts 200.000 mensen in aanmerking komen. Op dit moment hebben nog maar 40.000 mensen een aanvraag ingediend. Ook voor mensen die een aanvraag hebben ingediend en onder de gestelde criteria vallen, schijnt het echter niet mee te vallen om de toeslag uitbetaald te krijgen. Ik heb onlangs een aantal berichten gekregen van mensen die een toeslag hebben aangevraagd. Die zeggen dat er zulke grote problemen zijn dat de boel spaak loopt.

De steun van mantelzorgers door gemeenten via de Wmo laat nog steeds flink te wensen over. Hoe zit dat en wat doet de staatssecretaris hieraan? Wat vindt het kabinet van de suggestie van Alzheimer Nederland om coaches aan te stellen ter ondersteuning van mantelzorgers en dementiepatiënten? Gezien het grote belang is mijn overall-vraag waarom er geen integrale aandacht besteed wordt aan de mantelzorgers. Waarom komt er geen mantelzorgplan? Ik doe daarvoor de volgende suggesties. Uitbreiding van de mogelijkheid van zorgverlof bij mantelzorg. Meer respijtzorg. Versoepelde toewijzing van thuiszorg bij aanwezigheid van mantelzorg en mensen die thuiszorg dus niet of onvoldoende krijgen. Voorrang bij woningtoewijzing als er sprake is van de wens om te verhuizen in relatie tot mantelzorg. Iemand wil bijvoorbeeld dichter bij zijn moeder wonen om die te verzorgen. De mogelijkheid van bouw of plaatsing van tijdelijke mantelzorgwoningen op eigen erf. Nu lopen mensen te vaak aan tegen strikte toepassing van regels door gemeenten. Het moet mensen echter mogelijk gemaakt worden om tijdelijk aan te bouwen, een woning te plaatsen of een huis tijdelijk te verbouwen voor het leveren van mantelzorg.

Mevrouw Willemse maakte hier terecht een punt van. Ik ben dan ook benieuwd of het kabinet bereid is, serieus te kijken naar regels die veranderd moeten worden. Ik kondig een initiatiefwet aan op dit punt om de regels te versoepelen en de mogelijkheden te verruimen. Dat initiatief is al gereed.

Ik heb nog meer suggesties. De mantelzorger die bij een zorgvragende intrekt, moet medehuurschap krijgen. Nu komen mensen bij overlijden van een naaste op straat te zijn. Die zijn echter bij iemand ingetrokken om die te verzorgen. Dat kan mensen stimuleren om een dergelijke stap te nemen.

Bij de ouderenhuisvesting is de conclusie van het SCP tekenend. Een kwart van de ouderen in verzorgingshuizen had zelfstandig kunnen wonen als zij een geschikte woning hadden gehad en er genoeg geregeld zou worden. Het SCP concludeert dat een op de drie hulpbehoevende ouderen in een ongeschikte woning met te weinig aanpassingen woont en dat 20.000 ouderen de woning niet meer uitkomen omdat zij de trap niet meer af kunnen.

Ouderen met een laag inkomen zijn sterk oververtegenwoordigd onder de bewoners van tehuizen. Daarbij speelt een rol dat het alternatief van de woonzorgvoorziening voor ouderen met een laag inkomen financieel moeilijk haalbaar is. Huurders die verzorgd wonen, zijn bijna 40% van hun inkomen kwijt aan woonlasten. Het langer zelfstandig wonen van ouderen zal dus mede afhankelijk zijn van de betaalbaarheid van de voorzieningen.

Het SCP schetst een somber toekomstbeeld. De nieuwe woonvormen met verzorging aan huis worden zo duur dat straks alleen de rijken de maandelijkse lasten kunnen betalen. De klassieke verzorgingshuizen worden dan de huizen voor de armen volgens het SCP. Mijn fractie vindt dat ook een groot risico en een bezwaar dat kleeft aan het scheiden van wonen en zorg. Hoe voorkomt het kabinet dat dit gebeurt?

Het rapport is weliswaar een paar jaar oud, maar er blijkt wel uit dat er nog veel werk aan de winkel is. Het bouwen en verbouwen voor ouderen schiet echt volstrekt tekort. Ik heb natuurlijk de brieven gelezen; er zijn ambities. Van de 150.000 te bouwen nieuwe woningen moet 80% geschikt zijn voor ouderen. Er moeten 45.000 extra nultredenwoningen beschikbaar komen per jaar. Het zou mooi zijn als het percentage in de nieuwbouw opgekrikt wordt van 30 naar 40. Dat staat allemaal leuk op papier, maar het kabinet geeft niet aan hoe daadwerkelijk de benodigde woningen voor ouderen worden gerealiseerd. Daarvoor zijn keiharde afspraken en regie noodzakelijk. Ik doe namens mijn fractie vier suggesties. Ten eerste moet de gemeente meer bevoegdheden krijgen om regie te kunnen voeren, maar wel met een opdracht voor hetgeen minimaal gerealiseerd moet worden. Vanzelf komt het namelijk echt niet goed. Ook de commissie heeft op dit punt een aanbeveling gedaan, namelijk nummer vier. Ten tweede moeten regionale bouwafspraken worden gemaakt over voor ouderen geschikte woningen. Ten derde moet levensbestendig bouwen geen streven maar de norm worden. Daarbij moeten duidelijke afspraken gemaakt worden over wat levensbestendig is. Ten vierde moeten woningbouwcorporaties opdracht krijgen om het aandeel levensbestendige woningen in een voorraad te verhogen. Ook daarvoor moet een taakstelling gelden. Ik herhaal dat het niet vanzelf goed komt.

Ik doe nog een heel concreet voorstel. Ouderen die al heel lang, vaak een groot deel van hun leven, in een woning wonen, betalen relatief weinig huur omdat zij niet vaak verhuisd zijn. Dat is prettig en heel mooi voor hen, maar vaak ook een drempel voor het verhuizen naar een kleinere huurwoning speciaal voor ouderen. De huur van een ouderenwoning is immers vaak hoger. Waarom zouden ouderen niet verleid kunnen worden om te verhuizen door hen daarvoor te belonen in plaats van te straffen? Met een dergelijke verhuizing komt een gezinswoning vrij voor andere huurders. Die beloning kan een lagere huurprijs zijn van de woning waar men naartoe wil verhuizen. Ik hoor graag een reactie op deze suggestie die volgens mij geen extra geld kost. De nieuwe huurwoning kan dan immers een hogere huur opbrengen. Dit is een mooie, concrete suggestie om de doorstroom van ouderen te bevorderen en hen te verleiden om naar een kleinere woning te verhuizen, het liefst in de eigen buurt.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Het is een concreet voorstel waar ik graag een informatieve vraag over stel. Is het voorstel in de uitwerking inkomensonafhankelijk?

Mevrouw **Kant** (SP): Ja, want het gaat erom, mensen tot een keuze te verleiden. Als men ooit is begonnen in een huurhuis en daar het hele leven met het gezin heeft gewoond, dan is het mogelijk dat men een redelijk inkomen heeft en slechts een huur van € 200 hoeft te betalen. Men zal dan niet erg geneigd zijn om te verhuizen naar een veel kleiner huis met een huur van € 800. Dat is menselijkerwijs heel begrijpelijk. Het is de bedoeling om mensen te verleiden om toch te verhuizen

– op geheel vrijwillige basis – naar die kleinere ouderenwoningen. Vervolgens kan de huur van de gezinswoning verhoogd worden; die is vaak lange tijd niet verhoogd omdat er lange tijd geen sprake is geweest van verhuizing. Die woning komt dan beschikbaar voor een gezin. Men kan daar van alles van vinden, maar volgens mij ontstaat daarbij een situatie waarin iedereen, zowel ouderen als gezinnen, beter af is.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Van verschillende kanten hebt u een punt, om het simpel te zeggen. Het lokkertje dat u voorstelt, komt zowel ten goede aan een vermogend persoon die een relatief goedkope woning bewoont en verhuist naar een duurdere appartement als ten goede aan iemand die het met minder moet stellen. Om die reden stelde ik mijn vraag.

Mevrouw **Kant** (SP): Daar heeft de heer Van der Vlies absoluut gelijk in. Wij zouden natuurlijk graag willen dat iedereen voor een fatsoenlijke huur ergens kan wonen en dat wie wat meer kan betalen, wat meer betaalt. Wij hebben het echter over bestaande situaties waarin wij graag iets willen doen om mensen te verleiden om een huurwoning beschikbaar te stellen.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik vind het ook wel een sympathieke gedachte. Gaat het hier om een verleidingspremie, vroeger ook wel huurgewenning genoemd, dus om een tijdelijke maatregel? Of kiest de SP-fractie voor een permanente ondersteuning, ook van hogere inkomens, om lagere huren te betalen als men gaat verhuizen? Die tweede optie lijkt mij een tikkeltje te wild, maar de eerste vind ik uitermate sympathiek.

Mevrouw **Kant** (SP): Ik heb er helemaal geen invulling aan gegeven. Ik heb de richting waarin wij denken hier willen neerzetten. Daaraan kunnen allerlei invullingen worden gegeven. Ik wil graag een reactie hierop van het kabinet. Ik ben van plan om het kabinet te vragen, met voorstellen te komen als het dat zelf niet voornemens is. Het kan ook een bonus zijn. Je kunt allerlei vormen bedenken. Ik wil wel benadrukken dat er weliswaar een voordeel is voor de mensen, maar dat deze ouderen anders voor een heel lage huur een grotere woning bezetten.

Al met al doet mijn fractie een flink aantal suggesties om de vergrijzing te verzilveren. Wij zijn erg benieuwd op welke steun deze suggesties kunnen rekenen, zowel van het kabinet als van de Kamer. Het is ook de bedoeling van het ouderenrapport dat de Kamer richting geeft aan het kabinet in de discussie over hoe wij de vergrijzing gaan verzilveren.

De vergadering wordt van 17.53 uur tot 19.15 uur geschorst.

Voorzitter: Ten Hoopen

□

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Voorzitter. Ouder worden hoort bij leven. Het is een fase waarin veel mensen, velen met plezier, terugkijken naar wat het leven heeft gebracht. Velen kijken ook vooruit naar wat men nog van plan is. Het is ook een fase waar velen naar uit kijken. Zo hoor je vaak het volgende: als ik ben gestopt met werken, dan ga ik reizen of ga ik heerlijk met mijn kleinkinderen op pad of heb ik meer tijd voor mijn hobby's. Hoe vaak hoor je dat wel niet? Het beeld van actieve mensen die op allerlei manieren bezig zijn in onze samenleving en zich in kleine of grote kring met een wereld aan zaken bezig houden, is het dominante beeld van ouderen dat uit de nota van de themacommissie Ouderenbeleid naar voren komt. Het is gelijk het grootste compliment dat de commissie en haar voorzitter, Niny van Oerle, kunnen krijgen. De PvdA herkent dat beeld en wil dat graag vasthouden.

Wij kunnen niet vaak genoeg benadrukken dat wij in Nederland moeten afleren alle ouderen over één kam te scheren en wij moeten leren denken in verschillende groepen ouderen, met verschillende interesses en verschillende behoeften aan informatie en ondersteuning. Net als dat het geen pas maakt een kind van 14 naast iemand van 24 te zetten en daarmee vervolgens een volwassene van 34 te vergelijken met weer een heel ander verhaal en heel andere dingen, zo moeten wij in Nederland ook af van de opvatting dat iemand van 65 met dezelfde zaken in de weer is als iemand van 75, laat staan dat 85-jarigen daarmee op één lijn te zetten zijn. Als er één beeld uit de nota van de themacommissie naar voren komt, dan is het wel dat van actieve mannen en vrouwen die steeds beter in staat zullen zijn om de werkelijkheid te beïnvloeden en naar hun hand te zetten. Dat is dan ook een grote verdienste van de commissie. Het is haar gelukt om een groot aantal aanbevelingen te doen, die ervoor zullen zorgen dat ouderen langer kunnen blijven doen wat zij willen. Het leven leiden zoals men zich dat had voorgenomen. Tijdig aanpassingen te plegen en uiteindelijk, het liefst stukje bij beetje, de zorg en ondersteuning te regelen zoals men die zelf, naar eigen inzicht en op maat geregeld, wil zien.

Tussen de tijd dat het probleembesef zo groot was dat de commissie in het leven werd geroepen en vandaag, vier jaar later, heeft natuurlijk veel te veel tijd gezeten. De maatschappelijke vraagstukken rondom ouder worden, zijn er daardoor niet gemakkelijker op geworden. Als je de aanbevelingen van de commissie ziet, kunnen wij gelukkig ook constateren dat de adviezen wel aanzetten voor nieuw beleid hebben gegeven en dat regelmatig adviezen van de commissie richting hebben gegeven aan wat wij nu aan het doen zijn. Er is steeds meer aandacht voor het gegeven dat ouder worden vanzelfsprekend is en dat wij meer vanzelfsprekende zaken moeten regelen.

Maar voorzitter, wij zijn er natuurlijk nog lang niet. Er valt weinig te kiezen in de zorg. Mensen zijn te afhankelijk als het gaat om beschikbare woonruimte en de gezondheidszorg voor ouderen is niet goed geregeld. Ouderen dienen respect en waardering te krijgen en helaas is ook dat niet vanzelfsprekend in onze samenleving. Mijn fractie vindt dat beschamend. Hoe valt te verklaren dat een miljoen ouderen zich vaak eenzaam voelen? Dat is een derde van alle 65-plussers. Hoe valt te verklaren dat 60% van de verpleeg- en verzorgingshuisbewoners nooit of nauwelijks bezoek krijgt? Hoe valt te verklaren dat er telkens toch weer incidenten zijn van respectloze en haast verwaarlozende zorg voor ouderen? Het zijn incidenten, dat weet ik, en er zijn gelukkig veel goede en warme verpleeghuizen, maar elk incident bevestigt het beeld dat velen daarvan hebben, namelijk dat je moet voorkomen ooit zelf in een verpleeghuis terecht te komen. Wij vinden als PvdA dat hier echt een omslag in denken en doen nodig is.

Wolbert

De PvdA-fractie zet in op de groep kwetsbare ouderen: degenen met een slechte lichamelijke of psychische gezondheid, ouderen die in armoede leven of op het randje daarvan en ouderen van wie de maatschappelijke participatie niet vanzelfsprekend goed gaat. Ik licht een paar specifieke punten uit de aanbevelingen van de commissie en uit de reactie van het kabinet daarop. Op de eerste plaats heb ik het dan over het wonen en de woonomgeving. Uitgangspunt voor de PvdA-fractie is dat ouderen in geschikte, betaalbare en levensloop-bestendige woningen moeten kunnen wonen, in de wijk waar zij maar zij willen. Die woningen moeten geschikt zijn om er zo nodig zorg te kunnen bieden. Mijn fractie voorziet problemen op het gebied van het aantal beschikbare woningen. Wij hebben daarover al een aantal malen gesproken. In de toekomst zijn er veel levensloopbestendige woningen nodig. Het kabinet heeft de ambitie om er per jaar 13.000 te bouwen, waarin ouderen en mensen met een beperking zorg kunnen ontvangen.

Minister Vogelaar en staatssecretaris Bussemaker hebben op het punt van wonen en wijken voor ouderen en mensen met een beperking de handen ineen geslagen. In de recente nota Beter thuis in de buurt wordt de woningproductie aangepakt en wordt er werk gemaakt van beter wonen in de wijken. Een groot aantal organisaties is bij de opstelling daarvan betrokken. Dat maakt de kans op uitvoering groot. Vooral de gedachte dat wijken in Nederland leeftijdsbestendig moeten zijn, spreekt ons erg aan en past in het beeld dat het leven geleefd wordt in allerlei fasen. De Wijken moeten daarop zijn ingericht. Jonge mensen hoeven niet per se de wijk uit als er kinderen komen en ouderen kunnen in dezelfde wijk verkassen naar een andere woning, zonder dat dit ten koste gaat van de sociale contacten. In de nota is er veel aandacht voor leeftijdsbestendig en vooral drempelloos bouwen. Gaat minister Vogelaar voorkomen dat straks weer één type woningen wordt gebouwd voor hetzelfde type gebruikers, zij het in één wijk? Is er wel genoeg aandacht voor meer variatie? Wanneer komen wij af van de ouderenwoningen, die al op een kilometer afstand als ouderenwoning te herkennen zijn?

Weet de gemeente hoeveel bewoners behoefte hebben aan bijvoorbeeld kangoeroewoningen of aan samenwoonmogelijkheden tussen generaties? Hoe kunnen wij naast de leeftijdsbestendigheid ook echt variëren in de wijken? Variëren betekent: alle mogelijkheden kennen en stimuleren, maar ook: zicht hebben op de aantallen die nodig zijn. Kan de Kamer straks van het kabinet een monitor verwachten, zodat wij vanuit de Kamer heel strikt kunnen volgen of het kabinet deze doelstelling nu echt gaat halen?

Dan kom ik op de welzijnscomponent. Ik heb het zojuist al even gehad over onze wens om meer vanzelfsprekend om te gaan met het gegeven dat het leven verschillende fasen kent. Op leeftijd raken is er daar een van.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): U verwacht van het kabinet een regiefunctie met betrekking tot het monitoren van het aantal woningen. Ik denk echter dat dit vooral de verantwoordelijkheid van de gemeenten is. Juist zij moeten heel goed zicht hebben op de woonbehoeften en de woonwensen. Ik denk dat de gemeenten daartoe de beste middelen hebben, bijvoorbeeld een woonvisie.

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Dat ben ik helemaal met u eens, maar het gaat mij erom dat er niet alleen maar geteld wordt, of dat op grond van demografische ontwikkelingen de behoefte aan woningen voor ouderen wordt gepeild. Het gaat mij erom dat ook rekening wordt gehouden met de behoeften van de jongere generatie, bijvoorbeeld in de vorm van kangoeroewoningen. Als je aan ouderen vraagt of zij aan zo'n woning behoefte hebben, zul je daar niet zo snel zicht op krijgen. Het gaat erom dat wij eerder beginnen en bezien hoe wij in de periode van 10 tot 20 jaar kunnen toegroeien naar het aanbod dat wij dan nodig hebben. Alleen maar tellen om de behoefte voor senioren te achterhalen is mij iets te eenzijdig. Het gaat om een veel breder zicht op de zaak. Natuurlijk hebben gemeenten daarin het initiatief.

Mevrouw **Agema** (PVV): U hebt het over de wens om de voortgang te monitoren met betrekking tot de aantallen en soorten woningen. Er zijn nu al 2,5 miljoen alleenstaanden en in 2020 zijn dat er 4 miljoen. Er moeten dus juist voor hen heel veel woningen worden gebouwd. Moeten wij de verantwoordelijkheid daarvoor niet juist op het hoogste platform leggen, namelijk bij een bewindspersoon, in plaats van alleen een monitor te bespreken? Welke verantwoordelijkheden voor de desbetreffende bewindspersoon koppelt u aan de monitor?

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Het kabinet bouwt geen woningen. Corporaties bouwen woningen en gemeenten maken de plannen daarvoor. Als gemeenten dat goed doen, hebben zij gedegen onderzoek gedaan naar wat er in hun gemeente exact nodig is en hebben zij met corporaties bouwafspraken gemaakt. Ik vraag het kabinet om de Kamer nauwgezet en minutieus te informeren over het realiseren van de doelstellingen. Als die doelstellingen niet worden gehaald, moet het kabinet zich meer inspannen om ervoor te zorgen dat de gemeenten en de corporaties die doelstellingen alsnog halen. Dit kabinet bouwt niet, dat doen gemeenten en corporaties.

Mevrouw **Agema** (PVV): Mevrouw Wolbert geeft de feiten iets te positief weer. Woningbouwopgaven worden namelijk nooit gehaald. Neem alleen de Vinex: tussen 1995 en 2005 moesten er 100.000 woningen per jaar worden gebouwd. Er werden er maar tussen de 45.000 en 55.000 gebouwd. Ook een recente opgave voor de bouw van extra ouderenwoningen werd niet gehaald. Er zal dus veel meer centrale regie moeten zijn. Met alleen een monitor kom je er dan toch niet? Ik zou zo graag willen horen dat de PvdA-fractie zegt dat die verantwoordelijkheid hier moet worden neergelegd en dat een bewindspersoon dit onderwerp specifiek op zich moeten nemen, in plaats van de zaken decentraal te houden.

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Er kan van de PvdA-fractie veel worden gezegd, maar niet dat zij op het gebied wonen en wijken geen ambities heeft. Met minister Vogelaar en haar portefeuille zijn wij uitstekend toegerust om onze bouwambities, zowel waar het gaat om leeftijd als om het leefbaar maken van wijken, waar te maken. Ik heb daar alle vertrouwen in.

Het is onze wens om meer als vanzelfsprekend om te gaan met het gegeven dat het leven verschillende fases heeft, waar het op leeftijd raken er een van is. Aanslui-

tend op het punt van variatie in leeftijd in wijken, wil mijn fractie dat er wordt gekeken naar de mogelijkheid om vergelijkbare voorzieningen voor meer doelgroepen beschikbaar te maken. Dat past bij de opvatting dat ouderen en ouder worden bij het leven van alledag horen.

Wij hebben veel te lang gevonden dat er voor elk probleem een specifieke oplossing moet komen, liefst in de vorm van een loket. In dat licht wil ik stilstaan bij het voorstel inzake consultatiebureaus voor ouderen. De themacommissie bepleit instelling van dergelijke consultatiebureaus. Dat is heel begrijpelijk, vooral wanneer wij in ogenschouw nemen dat in de reguliere gezondheidszorg niet genoeg oog is voor en niet genoeg kennis bestaat rond ouder worden en preventie van gezondheidsproblemen. Daardoor nemen de zorgkosten onnodig toe en verergeren problemen van ouderen. Dat hier aandacht voor moet komen, staat buiten kijf. De PvdA heeft hier in een heel ander verband al voor gepleit.

De vraag die bij mij opkomt, is of het altijd noodzakelijk is om voor iedere levensfase, voor elke doelgroep of voor elke omstandigheid een apart loket in te richten. Wij zijn inmiddels flink aan het bouwen aan de Centra voor Jeugd en Gezin en daar blijft het niet bij. Wij hebben ook de Advies- en Steunpunten Huiselijk Geweld en elke gemeente bouwt aan een Wmo-loket. Als mensen vragen hebben op het gebied van werk en inkomen, komen zij bij weer andere loketten terecht. De mensen om wie het gaat, voelen zich er uiteindelijk niet door geholpen. Ouderen willen niet naar een consultatiebureau en de Wmo-loketten blijven op deze manier te weinig benut.

Is het mogelijk om de expertise en de krachten van verschillende zorg-, wijk- en welzijnsinstellingen te bundelen in één loket? Waarom overwegen wij niet om de Centra voor Jeugd en Gezin of de Wmo-loketten uit te bouwen met zo veel mogelijk andere expertise? Waarom hebben wij geen centra voor jeugd en gezin én ouderen? Waarom hebben wij geen Wmo-loketten die tevens gezondheidscentrum, ouderenloket en adviespunt voor huiselijk geweld zijn? Ik wil de bewindspersonen die hierover gaan graag uitdagen de wildgroei in loketten tegen te gaan. Het feit dat er veel overlap bestaat binnen deze instellingen, maakt dat samenvoegen de snelheid zal verhogen, de bureaucratie zal verminderen en het personeelsbeleid efficiënter zal zijn. Bovenal zal één bureau voor alle leeftijden en verschillende vragen bijdragen aan de gedachte dat onderscheid in leeftijd of in probleemstelling niet altijd adequaat is. Het gaat in de backoffice van deze bureaus per slot van rekening over dezelfde organisaties, die allemaal gemeentelijk worden aangestuurd. Zij hebben nu vaak al teams voor verschillende doelgroepen. Idealiter zouden alle generaties uiteindelijk naar hetzelfde levensloket moeten gaan. Voor mijn fractie is elk begin met het saneren van loketten en het samenvoegen van activiteiten al een stap in de goede richting. De PvdA wil graag weten hoe de staatssecretaris hier over denkt. Is zij bereid om door middel van het experimentenbudget zicht te krijgen op de haalbaarheid en doelmatigheid van deze nieuwe manier van werken? Ik overweeg, hierover in tweede termijn een motie in te dienen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Voor een heel groot deel kan ik het pleidooi over bundeling van loketten en voorzieningen volgen, maar op een gegeven moment moet toch heel scherp in de gaten worden gehouden wat wij ermee beogen. Geen onderscheid tussen generaties is een mooi ideaal, maar wij moeten kijken naar de werkelijkheid. Enige ordening kan drempelverlagend werken. Voorzieningen voor jeugd en gezin kunnen laagdrempelig zijn voor jonge ouders en pubers. Afzonderlijke instellingen en voorzieningen voor ouderen kunnen voor die ouderen heel laagdrempelig zijn. Lopen wij met een al te grote bundeling niet het risico dat het totaal weinig aantrekkelijk en hoogdrempelig is voor de verschillende doelgroepen?

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Denken in doelgroepen ontstaat nooit zo maar. Het is vaak een antwoord op verwarring en onduidelijkheid in de praktijk. Al gauw ontstaat de gedachte dat bij een bundeling achter één loket het geheel helder en zichtbaar is en toegankelijk lijkt. Zo zijn de centra voor jeugd en gezin ontstaan, als antwoord op de wirwar aan activiteiten en mogelijkheden van instellingen in de eerste lijn op gemeentelijk niveau. Ik kan mij heel goed voorstellen dat men kiest voor dat soort oplossingen als men een probleem zichtbaar wil maken. Mevrouw Wiegman zal het echter met mij eens zijn dat bij de huidige organisatie van dit soort instellingen op gemeentelijk vlak wij langzaam maar zeker op elke balie van elke instelling en elk gemeentehuis een pak folders moeten leggen over alle loketten, richtingwijzers en aparte doelgroepen. Ik snap heel goed dat mevrouw Wiegman niet meteen de centra voor jeugd en gezin wil opheffen. Het is echter wel een serieuze taak voor het kabinet om goed te kijken hoe op het niveau van de wijken de krachten gebundeld kunnen worden. Als wij blijven volhouden dat al die loketten dicht in de buurt, laagdrempelig en toegankelijk moeten zijn en alle functies moeten bieden, zullen wij op den duur de grenzen ervan moeten zien. Mevrouw Wiegman wil de mogelijkheden goed zichtbaar maken, maar als wij er heel veel van hebben worden zij stuk voor stuk onzichtbaar. Ik ben bang dat wij dat op den duur op wijkniveau niet volhouden. In de back offices zitten steeds dezelfde welzijnsstichtingen, instellingen voor maatschappelijk werk en wijkverpleegkundigen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Dat is zo, maar al die verschillende stichtingen hebben verschillende soorten aanbod, voor verschillende doelgroepen. Een centrum voor jeugd en gezin is heel erg gericht op ouders, kinderen en jeugd. Dat stelt eisen aan interieur en toegang. Ik ben bang dat dit wat anders is dan een zorg- en welzijnsaanbod voor ouderen. Dat moet heel anders worden ingericht en vormgegeven. Wij moeten natuurlijk af van de cultuur waarin van alles naast elkaar werkt. Er moet worden samengewerkt waar dat kan, maar de drempels mogen niet worden verhoogd door te veel centreren.

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Ik ben het helemaal met mevrouw Wiegman eens. Ik zie nog niet dat op de kleine krukjes in de wachtkamers voor jeugd en gezin ook ouderen zitten. Er kan echter wel creatief worden nagedacht hoe achter twee verschillende voordeuren in hetzelfde gebouw exact dezelfde functies worden gebundeld. Naar mijn smaak gebeurt dat op dit moment veel en veel te weinig. Wij halen de ambitie van service

in de wijk, dicht bij huis, niet als wij vinden dat er elke keer opnieuw voor dezelfde doelgroep loketten moeten komen.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ik heb er waardering voor dat de PvdA creatief nadenkt over de vraag hoe wij zaken moeten oplossen. Er is al een aantal consultatiebureaus en er wordt onderzoek gedaan. Wordt straks gekeken welke functies echt nodig zijn in aanvulling op hetgeen er al is en waar wij ze eventueel kunnen onderbrengen? Dat kan best op twee verschillende plaatsen zijn. Mijn belangrijkste vraag op dit moment is of u bij het nadenken over eventuele alternatieven ook hebt gehoord wat de doelgroep, die zeer mondig is en met name haar organisaties vinden van deze vorm van bureaus. Hebben de ouderenorganisaties hier een mening over? Vinden zij het woord goed, waar willen zij het ondergebracht hebben? Hoe hebt u dat meegenomen?

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Ik heb net als u met verschillende ouderenorganisaties, bonden en belangenorganisaties gesproken. Daaruit krijg ik het beeld dat men op zichzelf blij is met de specifieke aandacht voor de doelgroep en blij is dat er vaart wordt gemaakt met specifieke kennis, niet alleen op het gebied van gezondheid en preventie, maar ook op het gebied van ondersteuning en hulp. Het is dat u het mij zo rechtstreeks vraagt, maar een gemiddelde oudere ziet zichzelf niet naar een consultatiebureau voor ouderen gaan. Men vindt de naam verschrikkelijk. Men is wel blij met de aandacht, maar het beeld dat men ervan heeft komt op mij niet positief over.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ik ben blij dat u hetzelfde beeld hebt ontvangen als ik.

De **voorzitter**: Dat is een bevestiging.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Bij de begroting Jeugd en Gezin heb ik een motie ingediend. Ik heb toen gezegd: waarom schuiven wij de eerstelijnscentra in buurten niet in die nieuw te vormen centra voor jeugd en gezin? De motie is niet aangenomen. Wat is het verschil tussen uw voorstel en het voorstel dat ik heb gedaan?

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Ik ken de exacte tekst van uw motie niet, want ik was niet uw gesprekspartner in dat debat over Jeugd en Gezin. Op dit moment is er breed draagvlak voor het gegeven dat wij voorzieningen moeten deconcentreren en dichtbij de mensen moeten positioneren, al was het alleen maar omdat wij bijna Kamerbreed af willen van wijken die leiden tot isolement in plaats van sociale cohesie en samenhang. Als je dat goed wilt doen, heb je daarvoor voorzieningen op dat niveau nodig. Ik pleit er alleen maar voor om in alle ernst te experimenteren en te zoeken naar mogelijkheden om zo veel mogelijk daarvan in elkaar te schuiven. Ik weet niet in welk verband, in welke context en met welke exacte tekst u dat over de centra voor jeugd en gezin hebt gezegd, maar volgens mij is mijn pleidooi helder.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Uw pleidooi is inderdaad helder en is mij uit het hart gegrepen. Juist daarom heb ik mijn motie ingediend. Waarom gaan wij niet toe naar gezondheidscentra waar wij geïntegreerd werken en waartoe de toegang laagdrempelig is? Wij kunnen er straks naar kijken. Ik ben in ieder geval blij dat de PvdA hier ook brood in ziet. Wij trekken graag samen op.

De **voorzitter**: Misschien kunt u de motie later in die zin aanpassen.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Ik zal dat uiteraard met mevrouw Wolbert bespreken.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik wil nog even terug naar de suggestie van mevrouw Wolbert om te denken aan een lokalisering in het Centrum voor jeugd en gezin. Die suggestie kwam gisteren ook in de media al naar voren en ik heb er even over nagedacht. Natuurlijk, zo veel mogelijk ineenschuiven, zichtbare functies, vindbare functies, bereikbare functies, transparante functies; wie zal ertegen zijn? Maar de schaal van het voorzieningenniveau van de centra voor jeugd en gezin, waarover wij overigens nog komen te spreken, is toch een andere dan de concentratie van de eventuele hulp- of ondersteuningsvraag rondom en van ouderen. Is die optie van de lokalisering in de centra voor jeugd en gezin daarom niet iets aan de premature kant? Het is een suggestie die ik niet wegwerp, maar het zou op dit moment niet de enige behoren te zijn. Als u er morgen een motie over neerlegt, zou u er dan over willen nadenken hoe u de insteek kiest?

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Ik ben het met u eens dat de centra voor jeugd en gezin prominent naar voren zijn gekomen in de pers. Maar u hebt mij net horen zeggen: gezondheidscentra, Wmo-loketten; het maakt mij eigenlijk niet uit waar het begin is, als de intentie maar is het in elkaar schuiven van die loketten. Als je een steunpunt huiselijk geweld tegen de muur timmert en je tegelijkertijd in hetzelfde pand een loket hebt waar ouderen zorg aangeboden kunnen krijgen, moet je wel goed moet nadenken over de vraag hoe je dat doet. Ik heb die discussie ooit in een ander verband gevoerd rond bijvoorbeeld de combinatie van gedwongen jeugdzorg en vrij toegankelijke jeugdzorg. In het begin was iedereen erg beducht voor het feit dat het allemaal door diezelfde voordeur moest; uiteindelijk was dat met praktische aanpassingen goed te doen. Hoewel mij het beeld van centra voor jeugd, gezin en ouderen heel erg aanspreekt, gaat het mij daar niet per se om. Het gaat mij er primair om dat wij een begin maken met het in elkaar schuiven van de loketten. Wellicht zijn er in de toekomst gemeenten die met centra voor jeugd en gezin én ouderen willen experimenteren. Bij zulke ontwikkelingen is het ontzettend belangrijk om aan te haken bij hetgeen men in de praktijk denkt te kunnen gaan doen. Als wij denken zo'n ontwikkeling vanuit het kabinet of vanuit Den Haag op te kunnen leggen, dan hebben wij de ontwikkelingen van onderaf uit de wijken niet goed begrepen.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Uw verhaal spreekt mij enorm aan. Dat mag ook wel eens gezegd worden. Het moet gaan om de inhoud. Wat willen wij bereiken? Wij moeten hier niet kissebissen over ''jeugd en gezin en ouderen''. Ik vind die combinatie een leuke en interessante gedachte. Men kan best wat aan elkaar hebben. Over het voorzieningenniveau in wijken kan ik mij heel goed iets voorstellen bij een brede school, ook voor

ouderen of bejaarden. Dat is echt een aantrekkelijk perspectief. Zo kan heel veel zorg via één voorzieningenloket aangeboden worden. Het gaat uiteindelijk om de laagdrempeligheid voor degenen die de zorg nodig hebben. Wij moeten niet te benauwd zijn om ouderen, jongeren en mensen van middelbare leeftijd te mixen. Volgens mij hebben zij zelf evenmin iets aan een strikte scheiding tussen die groepen. Chapeau! Laten wij het uitwerken met het kabinet.

Mevrouw **Kant** (SP): Het woord ''loket'' hoor ik even iets te vaak. Het hele idee achter een consultatiebureau voor ouderen in de buurt en in de wijk, zoals het door de ouderencommissie wordt genoemd, is dat er toch veel meer actief vanuit het consultatiebureau gekeken en opgetreden wordt? Hoe gaat het met de oudere? Worden er huisbezoeken afgelegd? Is er sprake van eenzaamheid in de buurt of wijk? Wordt het normaal dat ouderen vanaf een bepaalde leeftijd een voedingstest krijgen om te beoordelen of geen sprake is van ondervoeding, of allerlei andere preventieve gezondheidstests? Er is vastgesteld dat er heel veel ziektes zijn waaraan preventief heel veel gedaan kan worden, zolang je er op tijd bij bent. U wilt toch ook die preventieve ''zorgtak''? Het gaat toch niet alleen om loketten waar ouderen zich moeten melden als zij eens iets nodig hebben?

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Dank dat het net geschetste beeld nog eens herhaalt. Ik ben van harte met u eens dat je je niet op voorhand moet vastleggen op het woord ''loket''. Dat is een veel te passieve invulling van hetgeen ik graag zou willen. Natuurlijk moeten er vanuit de back office activiteiten worden ontplooid richting ouderen of richting mensen in welke levensfase dan ook. De centra voor jeugd en gezin zullen evenmin een loket zijn waar mensen alleen maar komen. Daar worden op allerlei vlakken activiteiten ontwikkeld. Ik geloof dat wij het roerend met elkaar eens zijn. U hebt de mogelijkheden nog eens geschetst en daar kan ik vast nog wel een aanvulling op geven. Dan wordt het een wedstrijdje van ''wie weet het meest'' en ik geloof niet dat dat de bedoeling is.

Verder vestig ik de aandacht op de lokale problemen op het gebied van mobiliteit en geschikt vervoer. De PvdA-fractie onderstreept voortdurend het belang van sociale cohesie en het nemen van verantwoordelijkheid voor elkaar. Daarom zien wij in de Wmo grote kansen, al was het alleen al omdat het ondenkbaar is dat wij blijven accepteren dat zo veel mensen in eenzaamheid en een sociaal isolement verkeren. Voor ouderen staat mobiliteit heel hoog op de agenda. Onze indruk is dat de aandacht daarvoor veel te versnipperd is. Hoe ziet de staatssecretaris dit en zijn er plannen om op dit punt meer gerichtheid en samenhang te bevorderen? Kunnen beide staatssecretarissen net zo de handen ineenslaan om de problemen rond mobiliteit, verplaatsingsbeweging en bereikbaarheid voor ouderen op te lossen als zij dat deden bij kwesties rondom wonen en wijken?

Op het terrein van de ouderenzorg vragen de omstandigheden in de thuiszorg en in de verpleeghuiszorg nog steeds de meeste aandacht. De afgelopen periode zijn er veel debatten gevoerd over de kwaliteit van de zorg. De verpleeghuiszorg valt daarbij het meest op. De PvdA-fractie heeft oog voor de medewerkers in de zorg en ziet dat er met betrokkenheid en inzet wordt gewerkt. Toch duiken er steeds weer verhalen op over instellingen waarin er veel minder sprake lijkt te zijn van betrokken personeel en waarin het management niet meer weet wat er zich op de afdelingen lijkt te voltrekken. Wij moeten echt af van dit harteloze en verzakelijkte omgaan met mensen die kwetsbaar zijn en afhankelijk van de zorg van anderen. Mijn fractie had dit het liefst nog gisteren veranderd gezien. Hoe kan het dat er in onze samenleving niet vanzelfsprekend liefdevol, met respect en met waardering met ouderen wordt omgegaan? Waarom behandelen wij ouderen in verpleeghuizen niet zoals wij met onze eigen ouders willen omgaan?

Een deel van het antwoord op deze vragen is te vinden in het grootschalig organiseren waardoor mensen anoniem en op afstand raken. Om deze reden ben ik groot voorstander van transparantie over de kwaliteit van verpleeg- en verzorgingshuizen. Ik hoop dat de staatssecretaris de resultaten van het nieuwste inspectieonderzoek breed zal uitmeten.

Daarnaast is er inmiddels vele keren aangetoond dat kleinschalige verpleeghuiszorg, het liefst dicht bij huis en in woonwijken, het gewoon beter dan gemiddeld doet. Bewoners knappen er op, personeel heeft er plezier in het werk en blijft jarenlang op dezelfde plek, het ziekteverzuim is er laag, wijkbewoners lopen er gemakkelijk binnen en jongeren steken liever daar de handen uit de mouwen dan dat zij schappen vullen bij de Albert Heijn. Deze instellingen hebben geen problemen met het werven van nieuw personeel. Contact met familie en partners is er vanwege de geringe afstand vanzelfsprekend en leidt niet tot overbelasting. Mijn fractie is blij met het feit dat de staatssecretaris deze vorm van verpleging aanmoedigt en stimuleert door het bouwen van kleinschalige opvang.

Er is echter een punt dat ik hier onder de aandacht breng. Is de staatssecretaris er zeker van dat de kleinschalige opvang echt betaalbaar is? Ik krijg steeds vaker signalen dat vooral de palliatieve zorg een probleem is, omdat deze instellingen niet als zodanig aangemerkt zijn. Daardoor moeten zij tegen een te laag tarief juist de meest intensieve vorm van zorg leveren. Het alternatief is dat bewoners in de laatste maanden van hun leven uit hun omgeving weggehaald moeten worden. Dat is nu net niet de bedoeling bij kleine wooneenheden. Kan de staatssecretaris toezeggen dit door te rekenen, zodat wij er zeker van kunnen zijn dat deze initiatieven hier niet door afgeremd worden in plaats van gestimuleerd? Ook kleinschalige verpleeghuiseenheden moeten in aanmerking komen voor een vergoeding voor de palliatieve zorg die zij wel bieden maar waarvoor zij geen erkenning krijgen.

De PvdA-fractie ziet met lede ogen dat instellingen door schaalvergrotingen en fusies steeds machtiger worden, zonder dat daartegen op het niveau van de cliënt ook maar een enigszins vergelijkbare tegenmacht is ontwikkeld. Ik vind dat gemeenten deze tegenmacht voor cliënten in moeten nemen. Dit moet desnoods voorlopig gebeuren, totdat de tegenmacht wel stevig genoeg staat. De PvdA-fractie vindt dat gemeenten alle steun nodig hebben bij de inrichting van wonen, welzijn en zorg. Zij moeten dus de gelegenheid krijgen, wonen en zorg voor ouderen mee te plannen in hun reguliere woonvisie. Een van de aanbevelingen van de themacommissie gaat hierover.

Dit meeplannen kan niet vrijblijvend zijn. De zorgaanbieders moeten daartoe gedwongen worden. Zij moeten een antwoord geven op de woonwensen en de

planningseisen van de gemeenten. Het kan in mijn ogen niet zo zijn dat een zorgaanbieder toestemming krijgt om uit te breiden en dat hij dat geconcentreerd op één locatie doet, zonder dat daar voldoende sturing aan wordt gegeven of omdat gemeenten in een onderlinge concurrentiepositie worden gemanoeuvreerd. Degene die de grond het goedkoopst beschikbaar stelt, haalt de vestiging binnen. De anderen hebben het nakijken. Op deze manier worden ouderen het slachtoffer van machtsconcentraties. Vooral in de niet-verstedelijkte gebieden leidt dat ertoe dat ouderen voor verpleeghuiszorg uit hun woonplaats weg moeten. Verlies van sociale binding en overbelasting van mantelzorgers zijn de gevolgen. Kan de staatssecretaris toezeggen dat zij in samenwerking met haar collega's voorstellen zal ontwikkelen om gemeenten meer tegenmacht te geven bij de planning van zorgaanbieders? Zorgaanbieders moeten ertoe aangezet kunnen worden, hun capaciteiten daar in te zetten waar er vraag is. Ik overweeg op dit punt een motie in te dienen.

Innovatie in de zorg komt in Nederland langzaam tot toepassing. In de nota van de themacommissie worden Trynwalden en directeur Foeke de Jong aangehaald als het gaat om het organiseren van zorg en alles wat daarbij hoort, ook als geïntegreerd welzijnsbeleid. Wij kunnen het voorbeeld uit Friesland opnieuw noemen. Op dit moment worden daar concrete nieuwe stappen gezet in de integratie van allerlei ICT-toepassingen, weer vanuit een voorloperpositie. Ik zou haast willen zeggen: helaas weer vanuit een voorloperpositie. De staatssecretaris vindt het gebruik van allerlei ICT-middelen ter ondersteuning van belang en wil daar stevige aanzetten voor geven. Het is mijn angst dat het blijft bij ontwikkelen en dat er niet genoeg aansporing tot daadwerkelijke toepassing is. Is de staatssecretaris met de toepassing van ICT in de zorg aan de slag, ook in coördinatie met andere bewindslieden? Is het voornemen van minister Van der Hoeven om te investeren in de ICT-ontwikkeling in de zorg een gecoördineerd plan van het kabinet en dus opgenomen in het plan van aanpak van de staatssecretaris? Ligt er een doortimmerd actieplan aan ten grondslag waarmee tempo en invoering kunnen worden gemeten? Kan de staatssecretaris het toepassen stimuleren met startsubsidies, zoals wij dat kennen bij het stimuleren van het gebruik van HR-ketels, woningisolatie, zonnecollectoren, roetfilters, enz.? Gaat de toepassing van ICT in instellingen volgend jaar mee in de kwaliteitseisen die aan zorginstellingen worden gesteld?

Ik vraag aandacht voor de toenemende zorg over de manier waarop het groeiend aantal mensen met dementie wordt opgevangen. Natuurlijk moeten de mensen zo lang mogelijk thuis met passende zorg worden opgevangen. Tijdens de begrotingsbesprekingen heb ik namens de PvdA-fractie het deltaplan dementie aangeboden. Inmiddels heeft de staatssecretaris werk gemaakt van case managers voor dementerenden. Wij zijn daar heel blij mee. Deze mensen moeten ervoor zorgen dat alle benodigde zorg goed op elkaar afgestemd blijft. Maar hoe gaat de staatssecretaris met de andere aanbevelingen van het deltaplan dementie om? Ik noem de informatiebehoefte van verwanten en mantelzorgers. Ik noem het voorkomen van ondervoeding thuis.

Ik kom op de arbeidsmarktpositie van ouderen. Gelukkig heeft het kabinet de koe bij de horens gevat en een aantal maatregelen genomen die ervoor moeten gaan zorgen dat mensen die middenin het leven staan, niet aan de kant komen te staan omdat zij ouder dan 45 zijn. Het is schrijnend en beschamend dat dit in Nederland kan gebeuren. Ik ben opgelucht dat het niet langer als een gegeven wordt geaccepteerd. Iedereen is nodig. Van de kennis, inbreng en ervaring van oudere medewerkers moeten wij beter gebruikmaken. Veel werk ligt er op het vlak van verkeerde beeldvorming. Het kabinet treft ook een aantal concrete maatregelen: leeftijdsbewust personeelsbeleid, de instelling van een regiegroep ''Grijs werkt'', het project ''Iedereen doet mee''. Het zijn inmiddels bekende begrippen en mijn fractie verwacht daarvan zeker effect.

Ook het werken na je 65ste is een punt van aandacht geweest voor de themacommissie Ouderenbeleid. De minister van SZW heeft daarover inmiddels aangegeven dat hij de ontslagbedingen bij 65 jaar in de cao's niet wil verbieden. Hij wil de sociale partners echter wel oproepen om in de cao's afspraken te maken over de voorwaarden waaronder voortzetting of vernieuwing van de arbeidsovereenkomst vanaf het 65ste jaar mogelijk moet worden. Kan de minister toezeggen dat hij tijdens het voorjaarsoverleg de sociale partners zal oproepen om in de cao's afspraken te maken over de voorwaarden waaronder die voortzetting of vernieuwing van het arbeidscontract vanaf het 65ste jaar mogelijk moet worden geacht?

Tot zover de zienswijze van de PvdA-fractie op het thema ''ouder worden'' in onze samenleving en onze reactie op de voorstellen van de themacommissie en de plannen van het kabinet. Het zal duidelijk zijn: over het onderwerp ''ouder worden'' willen wij nooit meer een aparte commissie aan het werk hoeven zien. Vanaf nu hoort ouder worden bij het leven van alledag en maken wij specifiek doelgroepenbeleid in dit opzicht hopelijk overbodig.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Vandaag gaat het vooral om de vraag hoe wij de leraar, de verpleger en de AOW van onze ouderen in de komende decennia gaan betalen. Het advies van de Raad van State is bekend en wij hebben het eerder voorgesteld: langer doorwerken, ook na het 65ste jaar. Hoe staat de PvdA-fractie daartegenover?

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Volgens mij vraagt mevrouw Koşer Kaya naar de bekende weg. Wij vinden werken tot 65 prima en wij hopen dat wij het budget dat volgens mevrouw Koşer Kaya nodig is voor de houdbaarheid, kunnen vinden in het eerst maar stevig stimuleren van het aan het werk krijgen van de groep in de leeftijd van 45 tot 65. Zoals ik in mijn inbreng gezegd heb: stoppen met werken na je 65ste hóéft niet.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Ik heb bij de begrotingsbehandeling enige voorstellen gedaan om ervoor te zorgen dat het voor mensen die nu aan de kant staan en willen werken, ook na hun 65ste, inderdaad mogelijk wordt om dat te doen. Iedere deskundige, ook de Raad van State, geeft aan dat langer doorwerken de beste manier is om hiermee echt aan de slag te gaan en de problemen op te lossen. Bij mij komt dan de volgende vraag op: die solidariteit waarover de PvdA het voortdurend heeft, gaat die ook uit naar de jongeren en naar de ouderen in de toekomst?

Mevrouw **Wolbert** (PvdA): Ik heb gezegd dat het

ondenkbaar is dat wij mensen van 45, die midden in het leven staan, niet aan de slag helpen en dat zij niet aan de slag komen en buiten het arbeidsproces staan. Daarin moet mevrouw Koşer Kaya toch op zijn minst een stevige solidariteit voelen. Wij moeten alles op alles zetten om deze groep aan de slag te krijgen. Daar zitten wij middenin. Daar beginnen wij nu net stevig aan. Volgens mij spreekt daaruit voldoende solidariteit.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Ik constateer dat ook de PvdA-fractie de rekening naar de toekomst en de jeugd toe schuift en dat ze geen echte plannen en geen echte beslissingen kan nemen.

De **voorzitter**: Concluderen doen wij eigenlijk pas in de tweede termijn.

□

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter. Vorig jaar hebben wij intensief gesproken over de vergrijzing: hoe deze op te vangen, hoe deze te verwerken op de arbeidsmarkt en in onze stelsels, en hoe dit alles te financieren. Bijvoorbeeld de begrotingsbehandeling in het achter ons liggende najaar stond in dat teken. Ik erken dat er een probleem is dat rustig maar wel indringend onder ogen moet komen, maar toch zouden wij de omslag moeten zien te maken – wellicht dient dit debat daarvoor – om de vergrijzing meer als een kans dan als een bedreiging te zien. Vergrijzing wordt vaak als een probleem beschouwd, maar laten wij beseffen dat ouder worden en ook nog een redelijke tot goede gezondheid hebben grote zegens zijn van God, ons aller Schepper en Onderhouder, waarvoor wij niet dankbaar genoeg kunnen zijn. Die dankbaarheid wordt nog intenser als ouderen op de voor hen mogelijke wijze hun diensten en krachten aan de samenleving blijven aanbieden. Mevrouw Willemse sprak terecht over talenten die God aan de mens geeft, talenten van kennis, kunde, levenservaring en dergelijke. Die talenten zijn van grote betekenis. Wij moeten daar zuinig op zijn, wij moeten die talenten koesteren en wij moeten kansen bieden voor de inzet daarvan.

Concrete maatregelen zijn natuurlijk nodig, omdat de ''grijze druk'' op onze stelsels vanaf 2010 alleen maar zal toenemen. Mensen leven langer en blijven langer gezond, wat een grote financiële druk zal leggen op de jongere generaties. Daar staat tegenover dat mensen langer aan het arbeidsproces kunnen en mogen deelnemen, tenminste als daarvoor geen wettelijke barrières meer bestaan. Ik ben ervan overtuigd dat de vergrijzing inderdaad kansen biedt, maar alleen als wij in dit debat met elkaar concrete besluiten weten te nemen rond de thema's ''wonen en woonomgeving'', ''welzijn'', ''zorg'' en ''maatschappelijke participatie''. Kortom: niet alleen aandacht voor de contouren van de toekomst, maar vooral daadkracht hier en nu. Wij moeten ook beseffen dat wij een morele plicht hebben, want het gaat altijd om de generatie waaraan de onze, de generatie van u en mij, veel te danken heeft. Dat verplicht. Het gaat eerst en vooral om een mentale kwestie tussen generaties: achting, beleefdheid, wellevendheid, hulpvaardigheid en dergelijke in het openbaar vervoer, op straat, in de winkel, in en rond de woning enzovoort. Dit is geen limitatieve opsomming; er valt vast nog veel aan toe te voegen. Om die reden hebben wij juist in deze context de waarden- en normendiscussie willen voeren. Wij moeten deze discussie blijven voeren.

Dit plenaire debat heeft lang op zich laten wachten. Het is intussen al heel lang geleden dat de themacommissie werd ingesteld. Ook het rapport is al enkele jaren oud. De vergrijzing is echter nog steeds een belangrijk thema. Vandaag zal ik niet lang stilstaan bij het proces, maar in het algemeen vindt de SGP-fractie dat speciale aandacht voor ouderen dringend gewenst is. De themacommissie was hiervoor een belangrijk middel. Het rapport als zodanig houdt echter een wat onduidelijke status. Ik heb aan dit rapport mogen meewerken in de commissie onder de bezielende leiding van mevrouw Van Oerle-van der Horst. De onduidelijke status wordt deels veroorzaakt door overmacht. Misschien moet ik zeggen: vooral door overmacht. Wij weten allemaal hoe het gegaan is. Ook agendering in dit huis heeft aan de onduidelijke status bijgedragen. Hoe dan ook, dit debat heeft lang op zich laten wachten. Het feit dat het kabinet uitgaat van een lichte manier van coördineren is een nadeel voor het doel van de themacommissie. Dit doel is integraal beleid in plaats van fragmentarisme in beleid en beleidsdoelen, laat staan verkokering en sectorale visies alleen. Die fase moet echt achter ons liggen.

Mijn bijdrage aan dit debat is opgebouwd aan de hand van de thema's van de themacommissie. Maar eerst heb ik nog een algemene vraag. Welke bewindspersoon kan volgens het kabinet het beste op de langere termijn de verantwoordelijkheid dragen voor het integrale ouderenbeleid? Blijft dit de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, of is het op termijn beter dat er een minister komt voor Jeugd, Gezin en Ouderen? Door ouderenorganisaties wordt dit gesuggereerd. Mijn fractie heeft deze gedachte niet op voorhand omarmd, maar vindt het voldoende inhoudelijk om daarover van lieverlee een oordeel te vormen, zodat wij daarop na deze regeerperiode kunnen reageren. Wij horen graag een oordeel van het kabinet hierover.

Voor het thema wonen en woonomgeving heeft de themacommissie Ouderenbeleid een aantal concrete maatregelen voorgesteld om tegemoet te komen aan de woonwensen, de woonvormen en de woonomgeving van ouderen. Het kabinet heeft daarop aangegeven ook het belang te onderschrijven van de beschikbaarheid van toegankelijke woonvoorzieningen. Toch heeft mijn fractie een aantal vragen aan het kabinet over dit thema.

Het kabinet is van mening dat gemeenten voldoende invloed kunnen hebben op de planning en inrichting van wijken ten behoeve van de interactie tussen woning en zorg. Tegelijkertijd geeft het kabinet aan dat het gemeenten zal stimuleren om de behoeften van ouderen in kaart te brengen en te bevorderen dat er op lokaal niveau keuzevrijheid bestaat. Wij vinden keuzevrijheid allemaal belangrijk. Het is een belangrijk sleutelbegrip op dit beleidsterrein, al is het geen dogma. Wij voelen allemaal aan dat er ergens grenzen zijn, zeker als het proces van de individualisering in acht wordt genomen. Dit proces is vaak, zeker politiek-historisch, verbonden aan het thema van de keuzevrijheid. In hoeverre houdt het kabinet rekening met het gegeven dat de VROM-raad in een recent verschenen rapport voorspelt dat de vergrijzing het sterkst gaat toeslaan in gebieden waar nu al veel mensen van middelbare leeftijd en ouder wonen? Op welke manier stimuleert het kabinet dergelijke gemeenten extra om te investeren in een solide

woningaanbod voor ouderen met het perspectief van maatwerk op lokaal niveau?

Daarnaast wil mijn fractie van de regering vernemen op welke manier het beleid van gemeenten en woningcorporaties voor het bouwen van woningen voor ouderen aangestuurd of gecontroleerd wordt. Want hoewel gemeenten, corporaties en lokale zorginstellingen de woonwensen van ouderen het beste kunnen bepalen, wordt in de kabinetsreactie toegegeven dat gemeenten uiteindelijk zelf beslissen over het al dan niet maken van prestatieafspraken. Het lokale ouderenhuisvestingsbeleid vertoont daardoor grote verschillen in kwaliteit. Bijna de helft van de gemeenten scoort nog steeds benedengemiddeld. Bij vier op de vijf gemeenten is het aanbod van seniorenwoningen kleiner dan de vraag. En 88% ervaart knelpunten bij het uitvoeren van het ouderenhuisvestings- en of woonzorgbeleid. De helft van de gemeenten vindt dat de rijksoverheid niet voldoende randvoorwaarden creëert om op gemeentelijk niveau een optimaal beleid te kunnen voeren. Er zijn te weinig financiële middelen en de regelgeving is onduidelijk. Graag een reactie van het kabinet op welke maatregelen genomen zullen worden naar aanleiding van deze analyse.

Daarnaast wil mijn fractie graag weten wat de status is van het project om 255.000 extra nultredenwoningen te realiseren voor 2009, waarvan er 99.000 geschikt moesten zijn voor zorg. Tegelijkertijd vraagt de vergrijzing ook de aandacht van de regering voor de gevolgen voor regio's waar veel ouderen wonen. Extra woningbouw zou ook juist kunnen leiden tot een overschot aan woningen in een bepaalde regio op de langere termijn. Wordt hier ook rekening mee gehouden in het beleid? Op welke manier? Dit is een complexe materie. Regeren is echter vooruitzien. Er moet dan ook op geanticipeerd worden. De vraag is op welke manier. Er zijn immers significante verschuivingen in de bestemming van de woningvoorraad te voorzien.

In de brief van 17 oktober 2007 werd gemeld dat het kabinet op dat moment onderzoek deed naar de gevolgen van het financieel scheiden van wonen en zorg. De financiële scheiding tussen wonen en zorg draagt volgens het kabinet bij aan een grotere variatie van het woonzorgaanbod, zodat ouderen langer in hun eigen wijk kunnen blijven wonen. Wanneer zijn de resultaten van dat onderzoek beschikbaar? Is er al zicht op de resultaten en eventuele vervolgmaatregelen? Graag ontvangen wij een nadere toelichting. De beleidsontwikkeling om zo lang mogelijk te blijven wonen in eigen woning of omgeving wordt door mij gesteund.

Ten slotte op dit thema nog een opmerking over het verbeteren van de woonomgeving. Gemeenten moeten volgens het kabinet vanuit hun regisseursrol bevorderen dat de relevante partijen afspraken maken die ertoe leiden dat wijken ouderenproof zijn. Op het moment dat de eerste kabinetsreactie naar de Kamer is gestuurd, waren er tegen de 70 wijken waar het concept van zorgvriendelijke wijk in enige mate werd gerealiseerd. Wat is de status daarvan op dit moment? Welke vervolgmaatregelen worden door het kabinet genomen?

De themacommissie heeft een sleutelrol voor welzijn benadrukt. Er bestaat een sterke samenhang tussen beperkingen in het functioneren, eenzaamheid, het ontstaan van depressies, en de mate van welzijn. Ik ga daarom in op de voorstellen van de themacommissie en de kabinetsreactie.

De themacommissie heeft aangedrongen op een goede en gezaghebbende aanpak in het openbaar vervoer. Het samenvoegen van de budgetten voor het openbaar vervoer om vervoersvoorzieningen te verbeteren, werd hierbij genoemd als de belangrijkste prioriteit. De SGP-fractie betreurt het dat er op dit moment nog steeds geen sprake is van een wezenlijke verbetering en vraagt de regering welke maatregelen zij binnen welke termijn gaat nemen om de versnippering tegen te gaan.

Mijn fractie staat gereserveerd tegenover de experimenten van gratis stads- en streekvervoer voor ouderen tijdens daluren. Indertijd heeft de SGP-fractie de motie gesteund voor het houden van een pilot op dit punt, maar de vraag blijft of de grote welvaartsdiversiteit die er onder ouderen bestaat niet over het hoofd wordt gezien. Het gratis maken voor iedereen in een doelgroep van zaken die niet gratis zijn, lijkt op langere termijn geen duurzame keuze. Het is doeltreffender en gerichter om ouderen in de lagere inkomensgroepen daarin op enigerlei wijze te steunen. Men kan daarbij denken aan het loket van de gemeente, maar ook aan de fiscaliteit. Daarvoor moet kortom de meest praktische route worden gekozen. Inkomenspolitiek via allerlei versnipperde maatregelen levert een onoverzichtelijk geheel op. Om die reden is mijn fractie vooralsnog sceptisch over uitbreiding van gratis vervoer. Ik hoor graag een reactie van het kabinet hierop.

Het voorzieningenniveau in de kleinere kernen – winkels, gezondheidsconsultatieposten, banken, geldautomaten – maakt een bedenkelijke ontwikkeling door. Onlangs is een initiatiefwetsvoorstel behandeld en enige tijd geleden is een motie van mijn fractie aangenomen. Ook is een convenant gesloten met de banken over het aantal contactpunten in de regio. Toch las ik laatst over het voornemen van een gerenommeerde bancaire instelling om uit te dunnen. De afstand tot het dienstenloket wordt daardoor onmiskenbaar groter, wat voor veel ouderen moeilijk is. Ik zie natuurlijk de initiatieven voor allerlei oproepdienstverlening en belcontacten, maar als ik mijn oor te luisteren leg in mijn omgeving, dan hoor ik dat mensen zich door dergelijke processen een tikkeltje in de steek gelaten voelen. Ik zou graag de ontwikkeling van een tegenkracht zien en ik vraag de regering om daar eens over na te denken.

De status van de consultatiebureaus voor ouderen is de SGP-fractie nog niet helemaal duidelijk. Op dit moment lijken het vooral bureaus te worden die voortkomen uit de sfeer van de zorg. Natuurlijk ligt daar een belangrijk aangrijpingspunt; iedereen wil oud worden. Goede zorg voor ouderen is een belangrijk aangrijpingspunt, maar door die grote nadruk op zorg wordt ouder zijn vooral belicht in samenhang met gebreken. Zou het niet beter zijn om de consultatiebureaus veel breder te maken en er een soort ouderenadviescentra van te maken? Misschien is dat juist de bedoeling. Met een andere aanduiding wordt ook verwarring met het reeds bekende consultatiebureau voor kinderen voorkomen. Ook wordt daarmee de link naar alleen zorg vermeden. Een en ander wordt niet afhankelijk gesteld van de hulpvraag maar ook gerelateerd aan verkenning en signalering van risico's. Ik voerde daarover net een interruptiedebatje met mevrouw Wolbert.

Het zal niemand verbazen dat mijn fractie niet enthousiast is over de passage over levensbeëindiging

op pagina 59 van het rapport. Het voeren van een volgend beleid klinkt wel erg gemakkelijk. Omdat het om beleidsarme uitvoering en redelijk neutrale termen gaat, heeft mijn fractie er indertijd geen punt van gemaakt. Zij heeft echter uitdrukkelijk de kanttekening gezet dat dit kabinet zich heel kritisch moet opstellen ten opzichte van de verruiming van mogelijkheden voor levensbeëindiging. Een volgend beleid voeren veronderstelt immers geen eigen, vooroplopende visie, maar een afwachten wat anderen bedenken. Na het verschijnen van het rapport zijn er verkiezingen geweest en is er een nieuw coalitieakkoord. Wij kennen allemaal de gang der dingen. Er ligt nu ook een brief bij de evaluatie van de euthanasiewetgeving. Wij komen daar binnenkort over te spreken, maar op dit punt maakt mijn fractie dus een voorbehoud. Wij zouden veel liever zien dat er extra inzet werd gepleegd op het vlak van de hospices en de palliatieve zorg. Tegenover de vereenzaming, de keerzijde van de individualistische trend in de samenleving, zien wij graag ruimte voor kerken, geestelijk verzorgers en dergelijke. Natuurlijk is er een eigen verantwoordelijkheid in keuze, maar de overheid zou dat wel moeten willen faciliteren en, daar waar dat gerechtigd is, ondersteunen met voorzieningen.

Met de toenemende vergrijzing zal ook het beroep op de beschikbaarheid van zorg toenemen. Dat heeft diverse consequenties voor de gezondheidszorg. In de eerste plaats zullen er dus voldoende plaatsen in zorg- en verpleegtehuizen nodig zijn. Is er op dit moment ook onderzoek beschikbaar over het soort omgeving waarin mensen over pakweg tien, vijftien jaar willen wonen? Wil men ook echt altijd in de eigen woning blijven wonen? Onder welke omstandigheden wel en onder welke toch maar niet meer? Heeft men daarvoor dan eventueel extra geld over? Of woont men liever in een eigen klein appartement in een verzorgingshuis, omdat daar veel meer ouderen wonen en het veiliger voelt vanwege de op korte afstand beschikbare hulp? Voordat er allerlei plannen worden gemaakt en beleid wordt uitgezet over wat wenselijk is, moet dit alles toch helder zijn. Wij moeten niet denken dat mensen die ouder worden op een bepaalde manier willen wonen en leven, zonder dat wij er zeker van zijn dat dit ook echt zo is. Als je er wat verder in duikt, lijkt het in elk geval nogal genuanceerd te liggen.

De vergrijzing vraagt ook om extra werknemers in de zorg. Waar mensen ook willen wonen, er zal altijd behoefte zijn aan extra werknemers in zorg en welzijn. Ook werknemers in de zorg worden immers ouder, terwijl het aantal mensen dat beschikbaar is voor de zorg, stevig zal moeten groeien. De getallen zijn vandaag al over tafel gekomen; die ga ik allemaal niet herhalen. Is het huidige beleid hiervoor voldoende? Wij spreken er regelmatig over, onder andere met deze staatssecretaris. Dat moeten wij nu niet opnieuw doen, maar het blijft toch wel een reëel punt van zorg. Zijn mensen wel bereid om voor betrekkelijk lage salarissen ook in de toekomst in de zorg te blijven werken? De uitstroom van gediplomeerden is te groot. Er zal dus een gedifferentieerd beroepsprofiel met bijbehorend beloningsbeleid moeten komen. Ik denk ook dat wij de maatschappelijke stage, waarover wij een dezer dagen verder zullen spreken, daarvoor positief kunnen inzetten. Hetzelfde geldt voor de leerwerktrajecten. Ik vind de suggestie van mevrouw Kant om nog eens na te denken over de inservice-opleidingen helemaal zo gek nog niet. Die opleidingen zijn niet verdwenen omdat er slecht werd gepresteerd, maar omdat de breedte ervan ter discussie kwam te staan en omdat het werkgever/werknemerschap in het scholingstraject te rigide kon uitpakken. In deze moderne samenleving, met nieuwe arbeidsrechtelijke verhoudingen en wat dies meer zij, zouden wij er gewoon nog eens over moeten nadenken of dit een prikkel kan worden om mensen meteen te laten werken en tegelijkertijd laten studeren. Ik sta achter de suggestie, er met elkaar op zijn minst met een open mind over na te denken. Dit alles zal om extra budget vragen. Mijn fractie is niet van het soort van ''eisen, eisen, eisen en niet zeggen waar het vandaan moet komen''. Die discussie ontlopen wij natuurlijk niet.

Bij interruptie zei ik vanmiddag reeds groot respect, zeg maar gerust bewondering te hebben voor allen die veel inzet tonen in de zorgsector in den brede. Het imagoprobleem van, zeg maar, de laatste tien jaar moeten wij echt en definitief voorbij.

In dit verband vraag ik de aandacht van de staatssecretaris voor de kwaliteit van de zorg in verpleeghuizen. Wij blijven daar toch wat zorg over houden. Laten wij nu alsjeblieft niet gaan millimeteren met een minuutje hier of daar extra voor. Ouderen die niet meer voor zichzelf kunnen zorgen, moeten goede zorg ontvangen. Punt uit. Zij mogen ook niet aan hun lot worden overgelaten. Wat doet het kabinet nu concreet om de problemen in verpleeghuizen ook echt en dus definitief op te lossen? Moet er in de loop van dit jaar niet een schepje bovenop?

In Trouw van 19 januari 2008 stond een bericht over langlopend onderzoek op de Vrije Universiteit. Ik citeer. Sinds eind jaren zeventig is de ligduur in ziekenhuizen korter geworden. Ouderen worden steeds vaker te vroeg naar huis gestuurd zonder dat er voldoende zorg is geregeld. Mijn vraag is dan simpel: waarom hebben wij die schotten tussen de verschillende soorten zorg nog steeds niet definitief opgelost? Hoe mooi het ook is dat de ligduur korter kan, wij moeten dan wel de aansluiting tussen de ziekenhuiszorg en de zorg thuis goed hebben geregeld. Wat gebeurt er concreet om die aansluiting beter te krijgen? Wil de staatssecretaris toezeggen dat zij deze problemen nog dit jaar zoekt op te lossen?

Dezer dagen kwam het advies van de Gezondheidsraad, Ouderdom komt met gebreken, waarin vier centrale aanbevelingen staan. Eentje richt zich op het informatiepunt, een tweede op de opleidingen, de derde op het onderzoek en de vierde op voldoende maatwerksetting. Graag te eniger tijd een reactie op dit punt. Het advies is gisteren verschenen, dus ik begrijp wel dat dit niet zomaar kan, want het moet goed worden bestudeerd. Ik denk dat het een adequaat advies is, waarover wij binnenkort moeten spreken.

Het SCP en CBS hebben aangegeven dat de vrijwillige inzet voor maar ook van ouderen licht toeneemt. Dat is een mooi gegeven waar wij dankbaar voor moeten zijn. Die vrijwillige inzet en mantelzorg voor ouderen moeten wij vooral ook zo houden. Juist in een samenleving die de afgelopen decennia stevig is geïndividualiseerd, is dit een belangrijk lichtpunt. Het overheidsbeleid moet er dan ook op gericht zijn om die mantelzorgers zo goed mogelijk te ondersteunen. In dit verband mag de regeling voor waardering van mantelzorgers niet ongenoemd blijven. Dat is een van de middelen om de zorg van mantelzorgers ook echt zichtbaar te maken. Op dit moment ga ik niet in op de fricties die er ook bij de

voorgestelde regeling nog zijn, want daarover praten wij binnenkort verder. Wij rekenen daarbij op een welwillende houding van de staatssecretaris. Zo kennen wij haar op dit dossier.

Indringend vragen wij de aandacht van het kabinet voor de grote nadruk op arbeidsparticipatie en tegelijkertijd de druk om mantelzorg te stimuleren. Mensen stimuleren om de arbeidsmarkt op te gaan en tegelijkertijd de faciliteiten af te schaffen voor mensen die ervoor kiezen om hun leven aan zorgtaken te wijden, is natuurlijk volstrekt in tegenspraak met een beleid dat mensen vraagt om toch vooral tijd en aandacht te geven aan mantelzorg. Hoe wil de regering dit beleid met elkaar in overeenstemming brengen? Ik heb hierover al eerder gesproken toen wij het hadden over de overdraagbare algemene heffingskorting. Dit blijft volgens mij een van de grote spanningsvelden die wij op dit terrein onder ogen moeten zien.

Opnieuw een bericht uit de krant: het Nederlands Dagblad van 22 januari. Een op de vijf ouderen die mantelzorg verlenen bij dementie raakt in de problemen als gevolg van langdurige zorg voor dementerende ouderen. Wat betekent zo'n signaal voor het beleid? Hoe denkt de regering over het in die berichten genoemde pleidooi van Alzheimer Nederland voor dementiecoaches? Als mensen mantelzorg geven, moeten wij dat waarderen, maar dan moet er ook wel voldoende begeleiding zijn. Wordt in het kader van de Wmo ook uitdrukkelijk aandacht gevraagd voor deze problematiek? Doen gemeenten ook specifiek iets aan ondersteuning van deze mantelzorgers? Ook vragen wij nadrukkelijk aandacht voor ons destijds aangenomen amendement op de Wmo over de respijtzorg. Juist in dit soort situaties zou dat uitkomst kunnen bieden. Heeft de staatssecretaris er zicht op in hoeverre gemeenten die respijtzorg ook echt goed zijn gaan regelen?

Mede in het licht van onze eerdere opmerkingen over levensbeëindiging, zou het een schande zijn als mantelzorgers er op een gegeven moment geen gat meer in zouden zien en hunnerzijds ten einde raad zouden gaan denken aan levensbeëindiging op verzoek. Om euthanasie in te perken is niet alleen goede palliatieve zorg nodig, maar ook goede zorg voor ouderen in het algemeen en voldoende krachtige support en achtervang voor de zorgverleners.

Op het gebied van werk en inkomen zijn er nogal wat beperkingen voor doorwerken na het bereiken van de leeftijd van 65 jaar weg te werken. Wij pleiten daar al jaren voor en via de discussie op het Internetforum werd duidelijk dat heel veel Nederlanders dat met ons eens zijn. Veel mensen vragen zich af wanneer je eigenlijk oud bent. Volgens het Internetforum is dat uitdrukkelijk niet per definitie op het moment dat je de 65 gepasseerd bent. De SGP wacht de resultaten van de aangekondigde verkenning dan ook vol spanning af en hoopt dat het kabinet komt met een fors pakket aan maatregelen om doorwerken na het bereiken van de leeftijd van 65 jaar te stimuleren. De AbvaKabo/FNV spant, met andere vakorganisaties, een kort geding aan tegen de minister van Binnenlandse Zaken, om het ontslaan van ambtenaren op hun 65ste minder gemakkelijk te maken. Ik heb hier een krantenbericht waar dat in staat en ik ga ervan uit dat het waar is. Indertijd werd je van rechtswege gepensioneerd, maar die tijd hebben wij gehad. In 2002 is afgesproken dat er flexibiliteit zou zijn en dat elk geval apart zou worden bezien, met als inzet dat mensen die dat willen en kunnen, langer doorwerken. Aangenomen dat de berichten die ik aanhaal een begin van waarheid in zich dragen, gaat het om enkele duizenden die tegen hun wil toch worden ontslagen, omdat dit even beter uitkomt. Ik populariseer nu, dat begrijpt men wel. Dit kan natuurlijk niet; daar zouden wij vanaf moeten.

□

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik heb mij afgevraagd hoe belangrijk het is om te debatteren over een document dat al een jaar lang op de langetermijnagenda van de Kamer staat en dat in een vorige kabinetsperiode is opgesteld door een themacommissie, bestaande uit Kamerleden die nu in meerderheid de Kamer hebben verlaten en het rapport dus niet kunnen toelichten en verdedigen. Ik heb trouwens begrepen dat de commissie dit destijds ook niet wilde.

Met alle respect en waardering voor het werk dat de commissie heeft verzet, lijkt het mij goed dat de Kamer reflecteert op de werkwijze, op de conclusies die uit het gevolgde proces kunnen worden getrokken en op het resultaat dat dit heeft opgeleverd. Het is belangrijk om vandaag met elkaar over het ouderenbeleid te debatteren. In de afgelopen tijd hebben wij regelmatig stilgestaan bij de betaalbaarheid van de zorg en de houdbaarheid van ons zorgstelsel met het oog op de vergrijzing. Het is echter van cruciaal belang dat wij eerst met elkaar duidelijk krijgen wat onze visie op ouderen en op vergrijzing is. Vervolgens kunnen wij met elkaar beoordelen welke consequenties die visie heeft voor de uitwerking van het ouderenbeleid en de inrichting van ons zorgstelsel. Wij voeren nu een debat op hoofdlijnen, in het besef dat heel veel onderwerpen verder zullen worden uitgewerkt in de commissies.

De fractie van de ChristenUnie is blij dat er niet alleen brieven en rapporten uit de vorige kabinetsperiode liggen, maar dat het kabinet met een actualisering van het kabinetsstandpunt is gekomen en dat de staatssecretaris voor zichzelf een coördinerende rol ziet weggelegd. De grote spannende vraag is natuurlijk wel hoe zij de vinger aan de pols houdt bij haar collega's, bijvoorbeeld op de terreinen werk en wonen.

In het overheidsbeleid moet er een visie zijn op de wijze waarop wij in onze maatschappij aankijken tegen ouderdom. Vanuit een heel smal economisch perspectief zijn wij misschien geneigd een mensenleven af te schrijven en wellicht zelfs als een verliespost te zien, dit in grote tegenstelling tot andere culturen, waar de jeugd over het algemeen weinig heeft in te brengen en een mensenleven in waarde stijgt naarmate men ouder wordt. Vanuit Christelijk perspectief ziet de ChristenUnie de oudere als mens, als naaste en als uniek schepsel van God. De ChristenUnie gaat genuanceerd met de vergrijzing om, zonder deze tot dramatische proporties op te blazen. In financiële zin gaat het in wezen om niets meer en niets minder dan een verdelingsvraagstuk. Hoe verdelen wij de lasten over arm en rijk, jong en oud, ziek en gezond? Als wij over echte vergrijzingsproblemen spreken, hebben wij het over de steeds grotere eenzaamheid die ouderen in deze geïndividualiseerde samenleving ervaren.

Overigens biedt de vergrijzing ook kansen. Vergrijzing van de samenleving betekent ook verzilvering. De fractie van de ChristenUnie gaat graag de uitdaging aan om de

ervaring en de levenswijsheid van oudere mensen dienstbaar te maken aan de samenleving. Aan de mogelijkheden hiervoor schort het nogal. Ik noem drie dingen. De positie van ouderen op de arbeidsmarkt is beroerd. Er is een grotere variatie nodig in het woon- en zorgaanbod. Bureaucratie en administratieve lasten dienen te worden teruggedrongen. Het kabinet benoemt en erkent deze drie punten. Wat kunnen wij op korte termijn verwachten aan resultaten en verdere concrete acties?

De staatssecretaris heeft de afgelopen maanden al verschillende beleidsvoornemens bekend gemaakt, bijvoorbeeld in de beleidsbrief ''Zorg voor ouderen: Om de kwaliteit van het bestaan'' of in het actieplan AWBZ ''Naar eenvoud in uitvoering''. Deze voornemens raken vooral de zorgbehoeftige ouderen, veelal in de leeftijdscategorie van 75 jaar en ouder. Natuurlijk is overheidszorg voor deze ouderen van groot belang. Het gaat immers om een groep die zorg onbetwistbaar hard nodig heeft en ook kwetsbaar is. Wat kunnen ouderen tussen 50 en 75 jaar van dit kabinet verwachten? Het gaat hierbij om mensen die zich vaak nog helemaal niet oud voelen, maar wel vanuit de arbeidsmarkt en het welzijnsaanbod dit stempel opgedrukt krijgen.

De themacommissie wijst op het probleem van de schotten tussen de verschillende financieringsstromen. Zorg en voorzieningen moeten naadloos op elkaar aansluiten, ook als het geld uit verschillende potjes komt. Welzijn dient een centralere plaats te krijgen. Daarnaast is loopbaanontwikkeling te weinig geïntegreerd. Er zijn meer mogelijkheden nodig voor combinaties van betaald en onbetaald werk. Als wij voor deze weg kiezen, hoeven wij het in het vervolg niet meer te hebben over hét ouderenbeleid.

Vergrijzing heeft ook te maken met ontgroening. Wij leven steeds langer en krijgen minder en later kinderen. Wat ligt er dan meer voor de hand dan het voeren van een gezins- en kindvriendelijk beleid? Ik vraag bijzondere aandacht voor die gebieden in ons land waarin sprake is van bevolkingskrimp, met alle gevolgen van dien voor de lokale samenleving.

De nieuwe generatie ouderen heeft gelukkig doorgaans een goed pensioen opgebouwd na een arbeidzaam leven. Er blijven echter AOW-hiaten mogelijk die voor ouderen met een klein pensioen alsnog tot armoede kunnen leiden. Met name door de toenemende arbeidsmobiliteit bouwen jongeren en ouderen geen volledige AOW op. Mensen wonen en werken niet automatisch meer hun hele leven in Nederland. De toenemende arbeidsmobiliteit maakt het hiaat op termijn alleen maar groter. Dit roept de vraag op in hoeverre ons opbouwstelsel voor de AOW anno 2008 nog toereikend is.

De kwetsbaarheid van ouderen is ook zichtbaar op de arbeidsmarkt. De werkloosheid onder ouderen blijft onverminderd hoog. Als men zich realiseert dat op dit moment sprake is van een hoogconjunctuur, is dit zeer bedenkelijk. De werkloosheid onder ouderen heeft naast financiële redenen ook een sociale reden. Ouderen worden niet gezien als het kapitaal van een onderneming, maar als een kostenpost. Dit hoewel zij dikwijls veel waardevolle kennis en kunde bezitten die moeten worden overgedragen. Dit kan door ouderen in bedrijven een veel prominentere rol te geven, bijvoorbeeld als coach voor jongeren.

Met de discussie over de ouderenwerkloosheid moet tegelijkertijd de discussie over vervroegde uittreding gevoerd worden. Riante uittredingsregelingen leidden er voorheen toe dat ouderen vroegtijdig stopten met werken. Door de tijd heen zijn mensen de vervroegde uittreding als een soort recht gaan beschouwen. Mijn fractie heeft werken altijd beschouwd als een positieve zaak en als een maatschappelijke taak. De solidariteit in de samenleving kan hierdoor werkelijk vormgegeven worden. De overheid mag dan ook van iedere burger verwachten, voor zover hij of zij hiertoe de mogelijkheden heeft, om in het eigen onderhoud te voorzien. Hierdoor betaalt de burger mee aan de sociale voorzieningen voor zwakkeren.

Behalve financiële motieven leiden ook sociale en culturele factoren ertoe dat mensen eerder willen uittreden. Wanneer iedereen in een bedrijf al op 60-jarige leeftijd uittreedt, wil jij dat ook. De overheid zou daarom met positieve argumenten moeten kunnen aangeven waarom doorwerken tot de pensioengerechtigde leeftijd goed is. Ik doel daarbij niet zozeer op financiële argumenten, zoals dat het goed is voor de schatkist. Het gaat mij om het levensloopperspectief, dat iedereen bijdraagt aan de samenleving waar mogelijk zodat onderlinge solidariteit mogelijk blijft. Dit besef moet meer doordringen in de maatschappij.

Bij de begrotingsbehandeling heb ik aandacht gevraagd voor het belang van de beschikbaarheid van geestelijke verzorging. In instellingen is dat bij wet geregeld, maar geestelijke verzorging moet bij een keuze voor extramuralisering en in een tijd waarin mensen steeds minder banden met een kerk of gemeente hebben ook buiten instellingen vanzelfsprekend beschikbaar zijn. De fractie van de ChristenUnie zal dit jaar met een voorstel komen voor de vormgeving hiervan.

Eerder in mijn bijdrage noemde ik de eenzaamheid onder ouderen. Eenzaamheid is vaak nauw verweven met depressie en ook dementie. Ik kijk uit naar het aanvalsplan ter bestrijding van dementie. Een belangrijke manier om eenzaamheid te ondervangen, is omzien naar elkaar. Velen doen dit gelukkig ook. Met de toegenomen druk op arbeidsparticipatie kan er minder tijd ontstaan voor anderen. De activiteiten van vrijwilligers zijn letterlijk en figuurlijk van onschatbare waarde voor het welzijn van ouderen en de economie. Een zeer grote groep ouderen doet zelf vrijwilligerswerk. Dit is puur sociaal kapitaal en dat moet gewaardeerd worden. Daarom moet ook voor oudere werknemers een goede balans mogelijk zijn tussen betaald en onbetaald werk. Deeltijdpensionering is daarbij een optie.

Passende huisvesting is ook relevant voor de bestrijding van eenzaamheid. De vraag is of er voor eenzame ouderen voldoende duurzame en betekenisvolle relaties te creëren zijn. Die vraag gaat natuurlijk veel dieper dan het voorzien in een overheidsaanbod. Er zou meer gezocht moeten worden in alternatieve kleinschalige woonvormen met een vorm van toezicht en coaching. Er moeten coaches zijn die kunnen zorgen voor dagactiviteiten, koffie en maaltijden. Wellicht kan de maatschappelijke stage hierin een plek krijgen. Er is behoefte aan meer plaatsen in de wijk waar mensen elkaar zomaar kunnen ontmoeten en activiteiten met elkaar kunnen ondernemen als zij dat willen. De overheid moet randvoorwaarden creëren voor dergelijke ontmoetingen.

De fractie van de ChristenUnie wil ook maatschappelijk verantwoord ondernemen een plaats geven in het ouderenbeleid en de bestrijding van eenzaamheid. Ik ben

ervan overtuigd dat het bedrijfsleven een ondersteunende rol kan spelen, financieel of door medewerkers de gelegenheid te bieden in de tijd van de baas goede dingen te doen.

In de afgelopen tijd is er nog wel eens bezorgdheid geuit over mogelijke verschraling van de zorg. Het is belangrijk dat ervoor wordt gezorgd dat dit niet gebeurt. Kwaliteit, bereikbaarheid en toegankelijkheid van de zorg dienen gewaarborgd te zijn. Laten wij verschraling van de zorg echter niet verwarren met maatschappelijke verschraling, die zich uit een toename van het aantal mensen dat zich buitengesloten voelt en een afname van mededogen met zwakken in de samenleving. Maatschappelijke verschraling wordt niet tegengegaan met een toename van professionele zorg, maar met meer onderlinge verbondenheid en omzien naar elkaar.

Mevrouw **Agema** (PVV): Ik zie u een paar uur geleden nog staan, hier bij de interruptiemicrofoon, mij de vraag toewerpend hoe ik het grote probleem met betrekking tot personeel in de ouderenzorg op ga lossen. Nu wij gewisseld hebben van plaats, stel ik u dezelfde vraag. Hoe gaat de fractie van de ChristenUnie 500.000 arbeidsplaatsen genereren in de zorg?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik stelde die vraag omdat u met een stevig betoog kwam over alles wat er mis was. Ik heb aan het begin van mijn betoog gezegd, net als vanmiddag bij de Regeling van werkzaamheden, dat ik een debat op hoofdlijnen wil voeren. Arbeidsmarktbeleid is uiteraard een heel belangrijk onderwerp. Daar hebben wij binnenkort een algemeen overleg over. Zo zijn er allerlei deelonderwerpen die verder moeten worden uitgewerkt. Ik heb vanavond een visie willen neerleggen van waaruit de fractie van de ChristenUnie wil werken, in de commissie voor VWS en in andere commissies. Dit is een basis waar wij op kunnen worden aangesproken. In het coalitieakkoord zijn ook verschillende dingen uitgewerkt. Het vervolg komt.

Mevrouw **Agema** (PVV): Die hoofdlijnen moeten natuurlijk wel betrekking hebben op die enorme en onmogelijk opgave. Ik vind het een ongelooflijk zwak argument om ineens op hoofdlijnen te spreken. U bent zo dapper om mij vanmiddag aan te vallen op het personeelstekort in de zorg en nu hebt u zelf niets meer dan een coalitieakkoord waarin in maar 6000 verpleegkundigen extra is voorzien. Ik heb nog een voorstel gedaan om 20.000 extra plaatsen te creëren, al is dat maar 5% van wat wij nodig hebben. Het is een onoplosbaar probleem en ik wil graag dat een bewindspersoon daarvoor verantwoordelijk wordt. Het is immers een majeur probleem. U staat hier nu echter met lege handen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Dit is echt een heel groot misverstand. Ik sta hier heel dapper, met een visie, hoe je kunt omzien naar elkaar en een draagvlak krijgt in de samenleving. Dat heb ik gemist in het betoog van mevrouw Agema. Ik heb in hoofdlijnen gezegd wat er zou moeten gebeuren op de arbeidsmarkt. Hoe blijven meer ouderen met heel veel plezier langer aan het werk? Daar moet waardering voor zijn. Hoe zorg je dat voor ouderen betaald en onbetaald werk beter te combineren valt? Ik heb de waarde van het vrijwilligerswerk genoemd. Over het arbeidsmarktbeleid gaan wij een veel diepere discussie voeren. Hoe zorg je ervoor dat er voldoende goed gekwalificeerd personeel werkzaam is in de zorg? Mevrouw Agema kan mij dan aanspreken op wat ik zojuist heb genoemd: kwaliteit, bereikbaarheid en toegankelijkheid van de zorg. Daar hoort een heel goed plan voor de arbeidsmarkt bij.

Mevrouw **Kant** (SP): Maatschappelijke betrokkenheid en gekwalificeerd personeel komen heel mooi bij elkaar in de thuiszorg. Daar werken veelal vrouwen, zeer betrokken, jarenlang en, gelukkig niet altijd maar wel voor een deel, bij hun vaste mensen. Die betrokkenheid wordt flink schade berokkend door het beleid dat op dit moment wordt gevoerd. Vandaag is er weer een bericht over 500 mensen die worden ontslagen. Vrouwen die met hart en ziel bij andere mensen, ouderen, hulp hebben geboden, worden nu gewoon afgeserveerd. Dat moet mevrouw Wiegman toch iets doen, als zij dat zo belangrijk vindt.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Zeker! Daarom heb ik steeds een kritische bijdrage geleverd in de Wmo-debatten die wij tot nu toe hebben gevoerd. Wij houden daarin de vinger aan de pols. Dat is een beetje het verschil tussen mevrouw Kant en mij. Ik weet niet precies hoeveel spreektijd ik heb gebruikt, maar ik wil ook nog iets van mijn twintig minuten bewaren voor de tweede termijn. Ik heb er nu voor gekozen niet heel diep in de Wmo te duiken. Ik duik nu ook niet diep in de AWBZ. Ik heb wel een paar grondlijnen aangegeven. Zeker tegen mevrouw Kant wil ik iets zeggen over een van die grondlijnen. Spreken wij over de Wmo, dan hoor ik mevrouw Kant nog wel eens zeggen: help, de zorg verschraalt. Wij moeten heel scherp krijgen wat hier precies gebeurt. Is de zorg werkelijk in het geding of zijn er organisaties die hun verantwoordelijkheid niet nemen? Moeten wij niet een stapje terug zetten en nog eens heel goed kijken? Moet de overheid bepaalde dingen die heel goed zijn voor de samenleving via de zorg leveren of is hier veel meer sprake van een soort maatschappelijke verschraling? Wij hebben zorgen als de ondersteunende begeleiding uit de AWBZ worden gehaald, want hoe zit het met de mevrouw voor wie de komst van de verpleegkundige of de verzorgende dat ene contactmoment op de dag is? Dat is niet zozeer een zorgprobleem, maar een veel dieper probleem. Zo'n mevrouw heeft misschien geen netwerk meer of nauwelijks contacten meer. Dat thema heb ik vanavond willen aanstippen. De Wmo-debatten voer ik straks graag en veel gedetailleerder met mevrouw Kant, in commissievergaderingen, met nieuwe, relevante stukken.

Mevrouw **Kant** (SP): Juist vanwege de verbreding stel ik mijn specifieke vraag. Ik heb wel waardering voor wat mevrouw Wiegman zegt, maar in de werkelijkheid berokkent het beleid juist schade aan de mensen die wij zo zouden moeten waarderen, omdat zij uit betrokkenheid belangrijk maatschappelijk werk doen. Zij helpen ouderen thuis. Dat wordt echter niet gewaardeerd, maar met voeten getreden. Als wij op zo'n manier met de inzet en betrokkenheid van mensen omgaan, moet men niet gek staan te kijken als ons land een land van ''ieder voor zich'' wordt. ''Laat de ouderen het maar alleen oplos-

sen''. Als de overheid al uitstraalt dat een vaste hulp van geen waarde is, maar in bepaalde gevallen ook een poetshulp kan zijn, is dat een voorbeeld hoe de mensen met elkaar kunnen omgaan. Daarom trek ik het breder. Wat op dit moment gebeurt, moet mevrouw Wiegman zich toch aantrekken. Het verschil is dat ik nu met voorbeelden kom, maar die voorbeelden komen uit de werkelijkheid, waar zij de ogen blijkbaar toch een beetje voor sluit.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik sluit mijn ogen zeker niet. Ik ben het verschrikkelijk eens met mevrouw Kant dat niet zo met mensen en personeel mag worden omgegaan. Ik hoorde haar echter ook zeggen dat het beleid niet deugt. Daarover verschillen wij van mening. Ik vind het idee, het principe van de Wmo op zichzelf heel goed. Ik ben blij met de rapporten die wij een paar maanden geleden kregen over maatschappelijk verantwoord aanbesteden, om de problemen die zich nu voordoen te ondervangen. Mevrouw Kant zegt dat het beleid niet deugt, maar ik zeg dat de uitvoering op verschillende plekken en bij verschillende organisaties niet deugt. Laten wij er heel hard aan werken dat de uitvoering beter wordt en dat de zorg die de mensen nodig voortdurend centraal blijft staan in het beleid.

Mevrouw **Agema** (PVV): U zegt dat de Wmo deugt. Hoe zit het dan met die Wmo? Gemeenten krijgen een bedrag overgemaakt, schoon aan de haak. Wat zij op die Wmo-zorg beknibbelen, kunnen zij voor andere zaken gebruiken, dus ook voor leuke recepties en noem maar op. Deugt die Wmo dan nog steeds? Of zegt u dat het geld dat schoon aan de haak is overgegaan naar gemeenten alleen moet worden besteed aan Wmo-doelgroepen?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Op deze manier vervallen wij toch in een Wmo-discussie, maar ik wil best op deze vraag ingaan. Je ziet bepaalde dingen in gemeenten gebeuren. In verschillende gemeenten gaan inderdaad dingen niet goed; in heel veel gemeenten gaan dingen wel heel goed. Je kunt gemeenteraden bevragen op het Wmo-beleid. Er zijn Wmo-cliëntenraden die de gemeenteraad bij de les houden dat het geld bestemd voor thuiszorg niet naar de straatstenen mag gaan. Daarop kun je gemeenteraden aanspreken. Ik kom zelf uit de gemeenteraad. Een gemeenteraad is gevoelig voor dit soort argumenten. Het zijn dingen die op lokaal niveau in sommige gevallen verbetering behoeven, maar gemeenteraden kunnen daarop worden aangesproken.

□

De heer **Blok** (VVD): Voorzitter. 1 januari 2030 is voor mij de grote dag: dan mag ik gaan trekken van Drees. Eerlijk gezegd hoop ik dat ik dan net als veel generatiegenoten nog veel plezier heb in mijn werk, goed gezond ben en nog niet meteen aan Drees denk, hoewel ik wel veel sympathie heb voor Drees. Want vroeger was niet alles beter, maar je had nog wel zuinige socialisten.

Overigens ben ik niet alleen in 2030. Er zullen dan zo'n 4 miljoen mensen van Drees trekken, twee keer zo veel als nu. Dat roept een aantal interessante vragen op. Het is ook zeer terecht dat de Kamer er uitgebreid aandacht aan besteedt. Ik wil mijn waardering uitspreken voor het werk van de themacommissie Ouderenbeleid en de voorzitter, mevrouw Van Oerle. Eigenlijk is de VVD het ook eens met de hoofdstrekking van het rapport dat de vergrijzing meer een droomscenario is dan een doemscenario. De toenemende levensverwachting, de betere opleiding en de betere financiële positie van verreweg de meeste ouderen betekenen gewoon enorme winst, ook ten opzichte van de tijd van Drees. In het rapport staat mooi beschreven hoe die vooruitgang er uitziet. Dat zorgt ervoor dat de meeste ouderen volledig mee kunnen draaien in de samenleving. Net als alle Nederlanders hebben zij vooral baat bij goed algemeen overheidsbeleid, veilige en schone buurten, goede huisvesting die aangepast kan worden aan individuele woonwensen, goed onderwijs en een flexibele arbeidsmarkt, gevolgd door een goede pensioenvoorziening. Voor diegenen die echt extra ondersteuning nodig hebben voor zorg, welzijn of financiën, dient de overheid een waarborg te bieden, eigenlijk ongeacht leeftijd. Specifiek beleid voor leeftijdscategorieën is alleen gewenst wanneer er echt een aantoonbare meerwaarde verwacht mag worden.

Ontzettend veel aspecten zijn belangrijk met betrekking tot het ouderenbeleid; vele collega's zijn daarop ingegaan. Maar dat is allemaal binnen twee randvoorwaarden waarmee het verder staat of valt. Die randvoorwaarden zijn: ''kunnen wij het betalen'' en ''hebben wij voldoende handen aan het bed''? Deze twee belangrijke randvoorwaarden wil ik dan ook eerst uitgebreid met het kabinet bediscussiëren voordat wij ingaan op andere zaken.

Het eerste punt betreft de financiële maatregelen met betrekking tot de vergrijzing. Niet voor niets zei ik met anderen dat de minister van Financiën hier had moeten zijn. Dit kabinet neemt wat ons betreft onvoldoende maatregelen. De VVD heeft in haar verkiezingsprogramma laten zien dat wij met een pakket maatregelen de helft van het probleem in één kabinetsperiode zouden kunnen oplossen. Het kabinet zegt hoopvol dat het in deze kabinetsperiode een derde van het probleem oplost, maar het CPB, dat dit soort zaken dan weer doorrekent, stelt dat het kabinet niet verder komt dan een zesde. Kritische economen als Lans Bovenberg beamen dat. Dat is echt een stuk minder dan de VVD had aangegeven en dat is dan nog inclusief die ouderenbelasting, Balkenendetaks, Bosheffing of hoe het ook genoemd gaat worden. Dat valt mij toch een beetje tegen van een kabinet onder leiding van diezelfde heer Balkenende. Hij was degene die zeven jaar geleden nog vond dat de staatsschuld ''in 25 jaar afgelost moest worden''. Nu komt hij niet eens in de buurt van die raming. Sterker nog, de situatie is zeer zorgelijk. Wij weten niet eens of wij niet verder van die raming zullen afdrijven. Vanaf het moment dat de heer Bos de minister van Financiën is, is de ''behoedzaamheidsnorm'' losgelaten. Dat was een belangrijk onderdeel van de Zalmnorm. Voormalig minister van Financiën Zalm begrootte altijd voorzichtig, hij ging iets onder de verwachte economische groei zitten. Als het dan vervolgens tegenzit, hoeft er niet bezuinigd te worden. De VVD-fractie heeft erop gewezen toen het regeerakkoord werd gesloten, maar het was allemaal niet nodig. Ik wijs nog maar eens op het punt dat de VVD-fractie toen aan de orde heeft gesteld. Het is niet voor niets dat er paniek op de financiële beurzen is. Dat is alleen maar een thermometer van wat in de

economie gebeurt. De VVD-fractie heeft daar toen op gewezen. Het had echter voorkomen kunnen worden door vast te houden aan de Zalmnorm, uiteindelijk ook met het oog op de vergrijzing. Vroeger sprak in ieder geval de CDA-fractie zulke bezorgde woorden daarover.

Het kabinet wil wel overgaan tot het heffen van een AOW-belasting: de Bosheffing of Balkenendetaks. Het heeft deze aanbeveling overgenomen uit het rapport van de themacommissie Ouderenbeleid. Dat vond de VVD-fractie nou niet meest de geniale aanbeveling. Sterker nog, wij zijn daar fel op tegen, want op die manier laten PvdA en CDA mensen twee keer betalen voor de AOW en vragen zij van mensen met een klein aanvullend pensioen een offer. Dat zijn juist diegenen die hard gewerkt hebben en netjes gespaard hebben voor hun oude dag. Ik praat nu wel over die extra belasting, maar wanneer komt het kabinet eigenlijk met die plannen? De minister van Financiën is hier dan wel niet aanwezig, maar wel de minister die verantwoordelijk is voor de AOW. Ik ben er erg op tegen, maar het kabinet heeft de ellende nu toch aangekondigd. Er zitten een hoop mensen in spanning. Zij willen weten hoe het eruit komt te zien en of zij die extra belasting moeten gaan betalen. De kans dat dat het geval is, is met dit kabinet wel groot. Laat het kabinet dan in ieder geval precies zien wie het wil treffen in de portemonnee. Daarbij houd ik in mijn achterhoofd dat verschillende adviseurs hebben gezegd dat de uitvoering ervan nog wel eens heel moeilijk kan zijn. Het is een interessante uitdaging en in dit debat zou het kabinet wel eens helderheid kunnen verschaffen. Als die uitvoering niet lukt, blijft er niet veel over van die vergrijzingsmaatregelen. De VVD-fractie hoopt dat het niet lukt, maar voor de positie van het kabinet is dat natuurlijk minder mooi.

Bij ongewijzigd beleid zijn er naar verwachting zo'n 500.000 extra mensen nodig op de arbeidsmarkt. Dit kabinet vergroot alleen maar de problemen op de arbeidsmarkt. Deeltijdwerkers verliezen inkomensafhankelijke regelingen wanneer zij meer uren gaan werken. Door het afschaffen van de sollicitatieplicht voor alleenstaande ouders met jonge kinderen wordt een interessant arbeidspotentieel voor de zorgsector buitenspel gezet. Duizenden zzp'ers in de thuiszorg weten niet of zij nog zorg kunnen verlenen aan hun klanten, omdat het kabinet geen duidelijkheid verschaft over hun positie. Daarom doet de VVD-fractie een aantal concrete voorstellen om de tekorten op de arbeidsmarkt aan te pakken.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): U hebt gelijk wanneer u zegt dat de Zalmnorm ten onrechte is losgelaten. U hebt evenzeer gelijk wanneer u zegt dat straks de vergrijzing ook gefinancierd moet worden; leraren, verplegers en ouderen met een AOW moeten de komende decennia betaald worden. Tegelijkertijd geeft u echter niet aan dat de mensen langer moeten doorwerken, terwijl u weet dat de Raad van State heeft aangegeven dat dat de manier is om die financiering te kunnen doen. De D66-fractie heeft daar voor gepleit, evenals het VVD-lid Zalm. Hoe zit de VVD-fractie daarin? Wilt u ook dat er langer doorgewerkt moet worden?

De heer **Blok** (VVD): De D66-fractie heeft de enorme groep mensen die nu nog langs de kant staat, overgeslagen in die grote stap naar de hogere AOW-leeftijd. Ik verwees al naar het feit dat bijna alle partijen hun vergrijzingsplannen hebben laten doorrekenen. Daar zijn wij goed uitgekomen. Anders dan de D66-fractie, heeft de VVD-fractie heel nadrukkelijk naar bepaalde groepen gekeken. Ik noem er twee.

Er zijn meer dan een miljoen mensen in Nederland die met een uitkering langs de kant staan. Een deel van hen kan werken. Ik herinner mij een recente discussie met minister Donner over het stoppen met herkeuren van 45-plussers. Meer dan de helft van die groep werkt. De VVD-fractie heeft gezegd dat de minister dat niet moest doen. Wij hebben ook als enige tegengestemd. Ik kijk ook even naar de PVV. Het gaat om 100.000 mensen. Dat is al een aardig deel van de genoemde 500.000. Jammer dat de PVV toen niet met ons meestemde. Het kostte ook nog eens een enorme bak geld.

Mijn tweede voorbeeld gaat over de miljoen mensen die langs de kant staan, maar best zouden willen werken als de condities interessant zijn. Dit blijkt uit allerlei onderzoeken. Het betreft dan zaken als buitenschoolse opvang. Hierover heeft mijn fractie samen met die van de PvdA ooit de interessante motie-Van Aartsen/Bos ingediend. In ons verkiezingsprogramma staan ook heel veel maatregelen om die stap naar werk interessanter te maken, zoals ook uit de doorrekening blijkt. In de plannen van de VVD-fractie gaan er veel meer mensen aan het werk. Dit is ook een reactie op de opmerkingen van de PVV-fractie dat het allemaal niet zou kunnen. Het kan wel. Je moet maatregelen nemen en die door laten rekenen. Dan blijkt dat je van de twee groepen van allebei meer dan een miljoen nog een groot deel naar de arbeidsmarkt kun trekken.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): De D66-fractie heeft dezelfde lijn gevoerd in alle gevallen die u nu noemt. Wij zijn ook altijd samen met de VVD-fractie opgetrokken op het gebied van sociaaleconomische hervormingen. Ik denk dat wij altijd samen aan de wieg hebben gestaan van veel sociaaleconomische hervormingen. Wij hebben daar lef voor getoond. Het laatste voorbeeld hiervan is de Wet werk en bijstand. Dat weet u ook. Dat hebben wij allemaal voor elkaar gekregen. Ook de tegenbegroting van de D66-fractie is doorgerekend. Daaruit blijkt dat wij heel goed werk afleveren. Sterker nog, wij kijken naar de toekomst en naar de betaalbaarheid van de vergrijzing. Iedere deskundige, alle mensen die kaas hebben gegeten van dit onderwerp, en de Raad van State zijn het met de D66-fractie eens dat het antwoord zou moeten zijn dat er ook langer doorgewerkt wordt. Wordt de VVD soms soft op sociaaleconomische punten?

De heer **Blok** (VVD): Ik maak eerst een feitelijke correctie. Niet alle maatregelen die de VVD-fractie voorstelt zijn overgenomen door de D66-fractie. Dat kan alsnog.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Als ze zinnig waren wel.

De heer **Blok** (VVD): U kunt dus ook niet alle effecten van door ons voorgestelde maatregelen aan uzelf toerekenen. Op veel terreinen zijn wij het gelukkig wel eens. Ik ga nu een lange rij voorstellen doen. U mag zelf zeggen of deze soft zijn. Ik reken eigenlijk wel op uw steun.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Ik begrijp dat langer doorwerken voor de VVD-fractie niet bespreekbaar is.

De heer **Blok** (VVD): Nee. Dat begrijpt u helemaal niet. Onze voorstellen hebben ook betrekking op langer doorwerken, maar het nu verhogen van de AOW-leeftijd terwijl er nog 2 miljoen mensen langs de kant staan, is een paar stappen te snel.

Mevrouw **Agema** (PVV): De heer Blok beweert dat het allemaal wel kan: 500.000 medewerkers in de zorg erbij tot 2020. Toch komen er maar 250.000 extra arbeidsplaatsen bij in al die sectoren. De heer Blok begint nu met de 100.000 45-plussers die hij wil herkeuren. Dat zijn er dus ook al geen 500.000. Kan hij concreet met het rekensommetje komen? Hij kan goed rekenen. Hoe komt hij aan die 500.000 medewerkers in de zorg in 2020?

De heer **Blok** (VVD): Er moet wel een gelijk speelveld zijn. Ik heb al eerder gezegd dat alle partijen die hier aan het debat deelnemen met hun concrete vergrijzingspunten naar het CPB zijn gegaan. Daarmee hebben wij aangegeven dat de werkloosheid spectaculair afneemt, dat er een grote groep mensen naar de arbeidsmarkt komt. Ik noemde u twee groepen van een miljoen waarvan een groot deel naar de arbeidsmarkt komt. Dan kom ik makkelijk op 500.000. De PVV-fractie heeft niets geleverd, behalve een ontzettende klaagzang. U heeft beloofd dat u uw plannen door laat rekenen. Ik neem dus aan dat u bij de volgende begroting op gelijke voet met ons staat. Ik neem aan dat u uw plannen dan concreet onder elkaar heeft gezet en heeft laten doorrekenen. Dan kunnen wij een concrete discussie voeren zoals ik die met bijvoorbeeld de D66-fractie kan voeren, omdat zij wel met hun water naar de dokter zijn geweest.

Mevrouw **Agema** (PVV): Zo makkelijk komt u niet weg. Ik heb u een concrete vraag gesteld. Wij zeggen dat het niet lukt om binnen twaalf jaar 500.000 medewerkers in de zorg erbij te hebben. Er moet een noodplan worden opgesteld. De verantwoordelijkheden moeten centraal gehouden worden. U zegt dat het wél kan. U kunt goed rekenen en u moet mij dit maar eens voorrekenen. Hoe komt u aan 500.000 extra mensen in de zorg? U spreekt van een miljoen mensen hier en een miljoen mensen daar. U bent niet concreet en verwijt mij dat ik niet concreet ben.

De heer **Blok** (VVD): Ik noem u twee groepen van ruim een miljoen mensen. Daarbinnen moeten wij 500.000 mensen vinden. Ik zal zo meteen een voorstel doen voor de tienduizenden bijstandsmoeders. Ik daag mevrouw Agema nogmaals uit, haar plannen concreet te maken. Pas dan hebben wij hier een fatsoenlijke discussie.

Ik kom op mijn concrete maatregelen. De VVD is zeer tegen het afschaffen van de sollicitatieplicht voor bijstandsmoeders met jonge kinderen. Wij vinden dat zeer schadelijk regeringsbeleid. De bijstandsmoeder is de heilige maagd van de ChristenUnie geworden. Als iedereen eeuwig maagd blijft, krijgen wij het vergrijzingsprobleem al helemaal niet onder de knie. Het is echt een serieuze zaak. Tienduizenden vrouwen en hun kinderen worden langdurig langs de kant geparkeerd. Vandaar dat de VVD voorstelt om ouders met jonge kinderen niet vrij te stellen, niet langs de kant te parkeren, maar een verplichte stage in de zorg aan te bieden. Op die manier kunnen zij met de sector kennismaken. Zij zullen ondervinden dat het daar bij uitstek mogelijk is om in deeltijd te werken en om door te groeien van eenvoudig naar geschoold werk. Op die manier snijdt het mes aan twee kanten. Vrouwen worden niet langs de kant geparkeerd en de personeelsproblemen in de zorg worden concreet aangepakt.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Waarom pakt u specifiek deze groep eruit? Het gaat niet om vrouwen die aan de kant worden geparkeerd, het gaat om vrouwen die de ruimte krijgen om gedurende vijf jaar voor hun gezin te zorgen. Bovendien krijgen zij in die periode scholing aangeboden om vervolgens een baan te kunnen krijgen. Ik neem aan dat u het coalitieakkoord uit uw hoofd kent. U zegt dat deze mensen kleinschalig kunnen beginnen, maar er zijn natuurlijk ook mensen bij die op dit werkgebied ervaring hebben.

De heer **Blok** (VVD): Als zij ervaring hebben, is het nog mooier. Waarom kies ik deze groep? Omdat u deze groep uitsluit. Het is een bewuste keuze. Toen u met ons in de regering zat, is een sollicitatieplicht voor deze groep ingevoerd. Toen vond u dat nog... Draaien is natuurlijk niet helemaal onbekend bij het CDA, maar toch. Met u viel er in ieder geval over te praten. Wat de PvdA van heilige maagden vindt, weet ik niet zo goed. Ik weet wel dat de PvdA-wethouders sociale zaken in de grote steden hebben gevraagd om dit niet te doen. Wij weten dus ook dat dit echt een idee is van de ChristenUnie-fractie, waarmee u omwille van coalitiebelangen akkoord bent gegaan, maar dat de VVD-fractie zeer, zeer schadelijk acht. Tienduizenden vrouwen en hun kinderen worden bewust langs de kant geparkeerd, terwijl wij juist het mes aan twee kanten kunnen laten snijden. Daarvoor bent u medeverantwoordelijk.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Deze mensen worden helemaal niet aan de kant geparkeerd. Ik vind dit een onderwaardering voor het werk dat deze mensen in die periode kunnen doen. U hebt waarschijnlijk ook gelezen dat de Vereniging van Verpleeghuisartsen niet zo blij is met uw voorstel om deze mensen zo in te zetten. Deze mensen doen heel zinvol werk en krijgen onderwijl scholing. Wat het opvoeden van kinderen aangaat: later zullen wij in de samenleving nog wel eens terugkijken en bedenken hoe belangrijk het is dat vooral in de eerste levensjaren van de kinderen één van de beide ouders zich maximaal kan inzetten voor het gezin.

De heer **Blok** (VVD): Deze laatste opmerking vind ik echt niet kunnen. Er zijn in Nederland honderdduizenden werkende ouders. Ik hoor daar zelf bij, net zoals een heleboel andere mensen in deze zaal. Nederland draait op anderhalfverdieners. U zegt nu eigenlijk dat al die anderhalfverdieners hun kinderen slecht opvoeden en dat dit eigenlijk niet zou moeten. In België en andere landen om ons heen is het al tientallen jaren zo dat vrouwen werken en zijn de voorzieningen veel beter. Mensen uit Nederland sturen hun kinderen in België naar school, want zij vinden dat de kinderen daar zo goed opgevoed zijn omdat daar discipline is op school. De CDA-fractie zegt nu dat werkende ouders slechte ouders zijn. Dit gooi ik verre van mij.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Dat hoort u mij niet zeggen. Wij hebben het hier over alleenstaande ouders. Veel mensen die dat zelf willen, moeten het doen. Als wij menen dat deze mensen het recht hebben

om de eerste jaren voor het gezin te zorgen, is dat gewoon een visie die wij mogen hebben. U mag daar natuurlijk anders over denken.

De heer **Blok** (VVD): Wat ik de CDA-fractie letterlijk heb horen zeggen – wij kunnen natuurlijk altijd de Handelingen opvragen – is dat wij er later spijt van zullen krijgen dat zo veel ouders niet beschikbaar waren voor het opvoeden van de kinderen in de eerste jaren. Ik vind dat een schandalige opmerking.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Laat ik het over een andere boeg gooien. Hoe waardeert de heer Blok keuzevrijheid? Hoe waardeert hij de vrijheid om ervoor te kiezen om zelf voor de kinderen te zorgen, maar voor de categorie waarvoor hij plannen heeft, de mensen die graag willen werken, ook de vrijheid om te kiezen in welke sector zij willen werken?

De heer **Blok** (VVD): Mevrouw Wiegman kent naar ik aanneem de Wet werk en bijstand. Deze wet gaat uit van het principe dat alle Nederlanders om half zeven opstaan om hun brood te verdienen maar dat degenen die echt niet kunnen werken, een beroep kunnen doen op al die andere Nederlanders voor de periode dat zij niet kunnen werken. Zo'n voorziening kan alleen maar werken als al die andere Nederlanders weten dat het echt om een noodvoorziening gaat. Mensen die daar om wat voor reden dan ook in belanden, zullen hun uiterste best doen om er zo snel mogelijk weer uit te komen. Zo is die wet. Dan kan het niet zo zijn dat je om welke reden dan ook tegen een bepaalde groep zegt: u hoeft helemaal niet deel te nemen. Je kunt natuurlijk wel zeggen: ik heb kinderopvang nodig. Dat ben ik volstrekt met mevrouw Wiegman eens. Zij kent de VVD dan ook al jarenlang als een partij die daarvoor pleit. Voor buitenschoolse opvang geldt hetzelfde. Dat die dan veel betaalbaarder moet zijn voor mensen met een laag inkomen: tot uw dienst. Dat is echter iets heel anders dan mensen ten minste zes jaar langs de kant te parkeren, en als er meer kinderen zijn nog langer, want dan weten wij donders goed wat er gebeurt. Als je zes jaar niet op de arbeidsmarkt geweest bent, is de kans klein dat je nog aan de slag komt. Gedurende die zes jaar heb je natuurlijk een zeer beperkt inkomen, waarvan die kinderen ook moeten leven. Deze verantwoordelijkheid neemt de ChristenUnie-fractie zeer bewust op zich.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik constateer dat de heer Blok in de richting van het CDA verwijten uit over een bepaald beeld dat wordt geschetst. Hij schetst zelf een beeld van mensen die langs de kant geparkeerd staan, alsof zij zitten te nietsnutten. Ik merk op dat hij dus niet of nauwelijks waarde hecht aan informele zorg, laat staan economische waarde. Dat vind ik ontzettend jammer.

De heer **Blok** (VVD): Ik hecht bij uitstek waarde aan zorg, want mijn voorstel is juist om deze vrouwen in te schakelen. Parkeer hen niet langs de kant, maar schakel hen in voor de ouderenzorg waarover wij het nu hebben en waarin de tekorten zo groot zijn. Ik werp wel de redenering van de CDA-fractie verre van mij als zou het schadelijk voor kinderen zijn als hun moeder werkt. Als vader die getrouwd is met een werkende vrouw, zoon van een werkende moeder en kleinzoon van een werkende oma werp ik dat verre van mij.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Dan kan ik constateren en concluderen dat de VVD alleen waarde hecht aan de professionele zorg en niet aan de informele zorg. Dat is heel erg jammer.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Het zal duidelijk zijn waar de SGP-fractie in deze discussie staat. Vergelijkt de heer Blok geen onvergelijkbare dingen? Hij verwijst naar zijn eigen positie en naar de collega's hier. Er zijn er heel veel die werken, terwijl de kinderen ergens anders worden opgevangen en verzorgd. Bij de bijstandswetgeving en de eventuele sollicitatieplicht gaat het echter om de rol van de overheid. In het eerste geval is het altijd nog de vrije keuze van mensen hoe zij hun leven inrichten, in eigen verantwoordelijkheid. In het tweede geval gaat het om de overheidstaak en het mandaat van de overheid om te zeggen: ''Gij zult dit doen en dat niet doen'', tegen het licht van de keuzevrijheid die in de traditie van dit thema in de sociale wetgeving altijd heel belangrijk is geweest. Ik verwijs naar de maatregel die hier in 1988 is besproken. Dat heette toen ''de meisjesmaatregel 1990''. Toen is dit begonnen. Ik weet het nog heel goed. Mevrouw Kraaijeveld-Wouters trok te velde om hier iets te regelen en de VVD-fractie voegde zich daar toen graag bij. De heer Blok moet niet een te grote broek aantrekken.

De heer **Blok** (VVD): Op het punt van verre verledens moet ik altijd mijn meerdere erkennen in de heer Van der Vlies, maar hij vroeg of het redelijk is dat de overheid deze eis verbindt aan de bijstandsuitkering. Daarbij moeten wij natuurlijk kijken naar de vraag wat alleenstaande ouders in Nederland over het algemeen doen. Wij weten dat een op de drie huwelijken in Nederland eindigt in een echtscheiding. Dat is heel verdrietig, maar dat is een feit. Er zijn dus honderdduizenden alleenstaande ouders in Nederland. Wij weten dus ook dat het overgrote deel van die alleenstaande ouders werkt. Ik geef toe dat dat vaak heel moeilijk is, maar het overgrote deel doet dat. Het is dus mogelijk. Dan komt deze vraag aan de orde: moet je, omdat de ChristenUnie dat wil, de tienduizenden vrouwen die daar grote moeite mee hebben – die moeite realiseer ik mij – langs de kant parkeren? Of moet je concluderen dat veel meer vrouwen het wel kunnen en dat wij de randvoorwaarden moeten bieden, waaronder de kinderopvang en de buitenschoolse opvang, maar dan ook de voorwaarde moeten stellen die verder in de Bijstandswet geldt, namelijk dat men moet toewerken naar betaald werk, zeker als er grote tekorten zijn zoals nu in de ouderenzorg?

De heer **Van der Vlies** (SGP): Het is te smal om dat te hechten aan de inbreng van de ChristenUnie – die valt op zich natuurlijk te respecteren – binnen deze coalitie als tot voor kort coalities van wisselende samenstelling dit thema verder droegen. Ik heb het meegemaakt. Eerst kwam er een vrijstelling van sollicitatie tot twaalf jaar, daarna tot vijf jaar. Wij hebben allerlei varianten gehad, met wisselende meerderheden in dit huis. De SGP-fractie was daar altijd bij en stond altijd op het standpunt dat je mensen die dat wensen de ruimte moet geven. Het is

ook een investering in de kwaliteit van de samenleving als mensen met hun kinderen bezig zijn. Wel moeten zij kunnen herintreden op de arbeidsmarkt. Een component van het huidige coalitieakkoord is dan ook dat een scholingstraject aangereikt wordt.

De heer **Blok** (VVD): Ook de heer Van der Vlies vraagt waarom ik dit nu aan de orde stel. Ik doe dit omdat dit kabinet een andere keuze maakt dan het vorige. De sollicitatieplicht is er nu wel. Daarover is toen ook gedebatteerd. De plicht is toen verdedigd door een VVD'er, de heer Rutte nota bene. Toen was het CDA nog dezelfde mening toegedaan. Ik heb al gezegd dat enig draaien van die partij niet nieuw is. Zo kan ik wel analyseren waar het vandaan komt. Ik verwijs ook naar al die wethouders van de PvdA. Het komt dus echt van de ChristenUnie. Volgens mij is de ChristenUnie er ook trots op. Ik zie mevrouw Wiegman-van Meppelen Scheppink enthousiast knikken. Ik vind het een heel domme maatregel. Dat mag ik ook zeggen. Ik geloof niet dat ik de ChristenUnie ernstig beledig door erop te wijzen dat het idee bij deze partij vandaan komt, waarmee zij ook verantwoordelijk is voor de consequenties.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Iedereen die het belang van vrouwen verdedigt, zou eigenlijk moeten zeggen dat de sollicitatieplicht er moet komen. Ik ben het op dat punt eens met de heer Blok. Ik vraag mij af of hij mijn motivatie deelt. De meeste gescheiden vrouwen komen in de bijstand terecht. De meeste vrouwen bouwen onvoldoende AOW op. De meeste gebruikers van voedselbanken zijn vrouw. Vanwege de zelfredzaamheid van vrouwen is de sollicitatieplicht noodzakelijk.

De heer **Blok** (VVD): Dat is absoluut waar. Zojuist sprak mevrouw Koşer Kaya over de punten waarover wij het eens zijn. Dit is een van die punten. Wij geloven beiden in de zelfredzaamheid van vrouwen.

Mevrouw **Willemse-van der Ploeg** (CDA): Ik wil duidelijk stellen dat ook in de vorige periode, met name door de heer Bruls, is bepleit om de gemeente de ruimte te laten om een oordeel te vellen over de sollicitatieplicht van alleenstaanden in de bijstand.

De heer **Blok** (VVD): Als mevrouw Willemse-van der Ploeg het standpunt van de heer Bruls zou handhaven, zou dat al winst zijn ten opzichte van het standpunt van de ChristenUnie.

Met het tweede concrete voorstel wil de VVD werken en langer werken voor vrouwen aantrekkelijker maken. De buitenschoolse opvang moet goed geregeld worden. Er spelen nog steeds veel knelpunten in de buitenschoolse opvang. Er moeten geen inkomensafhankelijke regelingen komen waardoor een dag langer werken niet leidt tot een dag extra loon. Het grootste potentieel aan veelal goed opgeleide herintreders is te vinden onder deeltijdwerkers.

Ik heb een aantal cijfers voor de PVV. Er is een potentieel van 780.000 partners zonder eigen inkomsten die zouden kunnen intreden. In Nederland zouden 2 miljoen deeltijders langer kunnen werken. Het kabinetsbeleid richt zich vooral op werklozen met een uitkering rond het minimum, 390.000 in totaal. Deze groep is heel belangrijk. De overige groepen zijn echter veel groter. Zij worden vergeten. In het onderzoek naar de armoedeval, dat minister Donner zelf aan ons heeft gestuurd, wordt er zeer nadrukkelijk op gewezen dat de zo noodzakelijke verhoging van het arbeidsaanbod het effectiefst is als het beleid zich richt op inkomensgroepen met een hoge bevolkingsdichtheid. Dit zijn de grote middengroepen in Nederland, die ook nu al met een hoge belasting- en premiedruk worden geconfronteerd. Dit is bijvoorbeeld de groep van 2 miljoen deeltijdwerkers. Van iedere extra verdiende euro houden zij misschien de helft, en vaak veel minder over. Kortom, zorg ervoor dat de inkomensafhankelijke regelingen mensen niet ontmoedigen om te gaan werken of meer te gaan werken.

Het derde concrete voorstel gaat over de zelfstandigen zonder personeel. Juist in de zorg vormen zij een heel belangrijke groep. Aan het einde van het afgelopen jaar werden duizenden werknemers lastig gevallen met naheffingen van de loonbelastingen en sociale premies, waardoor zij niet meer wisten of zij nog konden blijven werken. Ook hun klanten wisten dit niet meer. Bij de bespreking van de begroting van Sociale Zaken is een motie van mij aangenomen, waarmee ik een einde aan dat jaarlijkse circus en al die onzekerheid wilde maken en één duidelijke wettelijke regeling nastreefde. Ik vraag staatssecretaris Bussemaker, toe te zeggen dat alle zelfstandigen in de thuiszorg niet meer lastig worden gevallen.

Mijn vierde concrete voorstel is geen automatisch ontslag op 65-jarige leeftijd. Ook daarover heb ik gesproken bij de behandeling van de begroting van Sociale Zaken. Ik heb toen voorgesteld dat de overheid het goede voorbeeld moet geven. Ik ben benieuwd naar de reactie van PvdA en CDA. Die hebben daar zo-even immers warme woorden aan gewijd. Ik vraag om te stoppen met het automatisch ontslag op 65-jarige leeftijd in alle overheids-cao's en die te vervangen door doorwerken met wederzijds goedvinden. Ik ben blij dat ook de FNV en andere bonden dit steunen. Ik zal mijn motie daarover opnieuw indienen. Ik reken daarbij op steun van de fracties die daarover warme woorden hebben gesproken. Staatssecretaris Bussemaker zit met de zorgsector om tafel. Ik vraag haar af te spreken om het automatisch ontslag bij 65 jaar te vervangen door maatwerk met wederzijds goedvinden.

Mijn vijfde concrete voorstel gaat over 45-plussers, die het moeilijk hebben op de arbeidsmarkt. Die kunnen nog veel. Wat is er dus meer logisch dan gericht werven onder deze leeftijdsgroep, ook als het gaat om mensen met een andere beroepsachtergrond, en die om te scholen voor de zorg? Een 45-jarige kan immers nog zeker twintig jaar werken. Ik vraag de staatssecretaris dan ook met de zorg af te spreken om gericht te werven onder 45-plussers uit andere sectoren.

Binnen die belangrijke randvoorwaarden snij ik enkele thema's aan die sterk te maken hebben met de kwaliteit van de zorg en de langetermijnvisie van het kabinet. Alle fracties hebben hun zorg uitgesproken over de kwaliteit van de ouderenzorg. Hoe kan er een einde worden gemaakt aan de ''pyjamadagen''? In zorginstellingen zijn wij afhankelijk van raden van toezicht, die niet altijd ingrijpen wanneer een management pyjamadagen laat ontstaan. De vraag is dan ook wie die raad van toezicht corrigeert als dat niet bij het management ingrijpt. Veel particuliere bedrijven zijn met minder gevoelige dingen bezig. Ahold levert brood en hagelslag, dat ook elders te krijgen is. De ING levert bankdiensten, die ook elders te halen zijn. Aan het toezicht daarop door de raad van

commissarissen zijn echter veel meer eisen gesteld dan in de zorgsector. Wat verboden is bij Albert Heijn, bijvoorbeeld commissarissen die elkaar benoemen, is de regel in de zorgsector. Dat gaat allemaal via coöptatie. Het zijn allemaal vriendjes van elkaar. Dan moeten wij niet verbaasd zijn dat de correctiemechanismen niet werken. Van dergelijke maatschappelijke ondernemingen heeft het kabinet echter grote verwachtingen. Het moet dus met een antwoord op de vraag komen wie de raad van toezicht corrigeert als die de directie niet corrigeert.

De AWBZ is de grootste regeling binnen de ouderenzorg. De omvang was het afgelopen jaar 24 mld. Daar kunnen veel ministeries in ronddraaien. Er is een enorme stapel aan rapporten van allerlei wijze instellingen waarin staat dat dit niet handhaafbaar is. De ouderenzorg wordt er echter voor een groot deel uit gefinancierd. Regeren is, zoals wij weten, vooruitzien. Wij mogen dus van het kabinet een visie op de toekomst van de AWBZ verwachten. Het kabinet heeft een advies gevraagd aan de SER, wellicht met de goede herinneringen aan eerdere adviezen in gedachten. Misschien is de heer Bakker al gebeld om ook iets over de AWBZ te vinden als de SER er niet uitkomt. Het kabinet kan echter ook gewoon iets doen in plaats van advies aanvragen. Wanneer wordt bijvoorbeeld de scheiding tussen wonen en zorg aangepakt? Dit is een prominent punt in het CDA-programma. Het CDA regeert mee. Wanneer gaat het kabinet hiermee iets doen? Ook hiervoor heeft de VVD in het verleden concrete voorstellen gedaan. Op herstel gerichte zorg en een deel van de ouderenzorg moet uit de AWBZ en naar de zorgverzekering. Kabinet en regeringspartijen hoeven het daar niet mee eens te zijn, maar laat hen dan een eigen mening hebben. Anders kan niet gegarandeerd worden dat de AWBZ een volwaardig pakket blijft bieden voor de werkelijk langdurige en onverzekerbare zorg. Overigens is het intrigerend dat in het regeerakkoord staat dat er geen ruimte is voor commercie binnen de AWBZ. Op dit moment zijn er een heleboel particuliere aanbieders van thuiszorg; er zijn al capaciteitsproblemen. Gaat het kabinet die verbieden? Als het die niet gaat verbieden, wat betekent die zin dan?

Ik stel nog een ander punt aan de orde dat nog niet is besproken maar dat mijn fractie nauw aan het hart gaat, namelijk de zeggenschap van ouderen in het pensioenfonds. In de kleine pensioenfondsen hebben ouderen zeggenschap, maar in de grote bedrijfstak-pensioenfondsen, zoals ABP en PGGM – de zorg nota bene – hebben ouderen geen recht op een bestuurszetel. Het is echt mogelijk want bij de kleinere fondsen gebeurt het wel. Onder meer de ANBO wijst er al jaren op dat dat eens geregeld moet worden. Ook op dit punt geldt dat ik veel warme woorden heb gehoord over ouderen. Ik kijk natuurlijk ook naar het CDA en de PvdA. Laten wij boter bij de vis doen en afspreken dat ouderen recht krijgen op een zetel in het bestuur van bedrijfstakpensioenfondsen.

Ik vat samen. De VVD-fractie ziet vergrijzing als een van de belangrijkste en ook als een van de meest positieve ontwikkelingen in Nederland. Om ervoor te zorgen dat die onbezorgde oude dag mogelijk blijft, is er echt veel meer nodig dan dit kabinet biedt. Dat is eigenlijk teleurstellend voor een kabinet met het CDA, dat zich altijd voor laat staan op rentmeesterschap maar nu een groot deel van de problemen over de heg gooit. In de richting van de PvdA verwijs ik naar Drees, waarmee ik ook begon. Ik heb niet het gevoel dat deze PvdA handelt in de geest van die degelijke en zuinige socialist.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

□

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Voorzitter. Er is al veel gezegd vanavond, of vandaag moet ik eigenlijk zeggen, want dit debat loopt al een aantal uren. De thema-commissie Ouderenbeleid heeft het rapport Lang zullen we leven opgesteld. Dat is een prachtige titel, want meestal zeg je dat als het feest is, terwijl ik, als ik de bijdragen zo hoor, af en toe toch een beetje de indruk krijg dat er sprake is van een depressie en van allerlei gedoe. Ik zou eigenlijk niet op die toer willen verdergaan, want dat lijkt mij helemaal niet zinvol. Ik wil van de gelegenheid gebruikmaken om de commissie – mevrouw Van Oerle is hier aanwezig – te bedanken voor al haar inspanningen. Ik heb zelf ooit deel uitgemaakt van de commissie-Blok, die onderzoek deed naar het integratiebeleid. Dat is hartstikke leuk om te doen, maar het is ook pittig. Het is dan ook plezierig als dat op een goede manier wordt besproken. Het is natuurlijk jammer dat het rapport er al vrij lang ligt, waar het aanvankelijk de bedoeling was om de verkiezingsprogramma's te beïnvloeden en om het debat voor de verkiezingen te voeren. Hopelijk is het geen mosterd na de maaltijd, maar gezien alle bijdragen heb ik die indruk zeker niet. Ik wil de commissie complimenten geven voor het rapport. Het is goed dat wij als Tweede Kamer een poging hebben gewaagd om muren te slechten en om ministers, staatssecretarissen en onszelf uit de verkokering te halen. Dat lijkt mij al pure winst, wat ook geldt voor het feit dat er drie bewindspersonen eensgezind in Vak K zitten. Ik kom daar straks nog even op terug als het gaat om de coördinerende rol. Sommigen willen een coördinerend minister, maar in dit geval vraag ik mij toch af of dat de handigste weg is.

Bij de voorbereiding van mijn bijdrage moest ik denken aan een bekende tegeltjeswijsheid. Ik ben de oudste van de GroenLinks-fractie, dus ik vind het wel een eer dat ik hierover het woord mag voeren. Die tegeltjeswijsheid luidt als volgt: iedereen wil oud worden, maar niemand wil oud zijn. Dat is eigenlijk wel de spijker op zijn kop. Gelukkig rekent de commissie ook af met deze tegeltjeswijsheid. Het rapport van de themacommissie is in toon positief en optimistisch. Dat spreekt de GroenLinks-fractie aan. Wij sluiten ons er ook graag bij aan: ouderen zijn geen betreurenswaardige mensen. Zij zijn in onze ogen meer dan enkel een doelgroep in de zorg of de volkshuisvesting. Het zijn gewoon mensen. Dat zeg ik ook wel eens over studenten, maar je zou het ook over ouderen kunnen zeggen. Het zijn gewoon mensen met leuke dingen en met problemen, die soms ook zorg nodig hebben. Dat geldt natuurlijk ook voor een heleboel andere mensen. Ik zou er ook niet voor zijn om ze in een soort gated communities – om met mevrouw Agema te spreken – weg te zetten of om er heel moeilijk en ingewikkeld over te gaan doen. Het zijn gewoon mensen die deel uitmaken van onze samenleving en die wij daar ook op alle mogelijke manieren bij moeten betrekken. Daarmee moeten wij natuurlijk niet de problemen ontkennen, maar wij moeten ze ook niet groter maken dan zij in werkelijkheid zijn.

Van Gent

Mevrouw **Agema** (PVV): Gated communities zijn natuurlijk geen plekken waar ouderen worden weggezet, maar plekken waar ouderen zelf willen wonen. Dat komt doordat ouderen, zoals je nu in Kanaleneiland ziet, van hun scooter worden gesleurd door straattuig en vervolgens met botbreuken in het ziekenhuis terechtkomen. Daarom willen die ouderen gated communities. Mevrouw Van Gent kan dan wel badinerend doen, maar wat heeft zij als oplossing als het gaat om de veiligheid van ouderen in woonwijken?

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik ben er natuurlijk tegen dat ouderen van de scooter worden gesleurd, in elkaar worden geslagen of op een vreselijke manier worden behandeld. Het valt mij echter wel op dat mevrouw Agema de hekken in Utrecht wil weghalen en ze vervolgens elders weer wil plaatsen. Wij moeten er gewoon voor zorgen dat mensen in veilige, goede buurten kunnen wonen zonder dat er een hek omheen komt of bepaalde groepen bij elkaar worden gezet. Misschien wil zij als PVV-lid in zo'n gated community. Ik zal het haar niet verbieden en misschien lucht het ook wel op. Het is alleen wel vreemd dat zij aan de ene kant een hek wil weghalen, maar vervolgens het liefste om heel Nederland een hek wil zetten en Nederland vervolgens wil opdelen in gated communities. Ik ben ook niet voor dat hek in Utrecht. Dat zeg ik haar ook, want ik vind dat een beetje een rare vertoning. Daar voel ik mij eerlijk gezegd niet zo lekker bij. Ik hoop niet dat ik in zo'n gated community moet gaan wonen. Voorzitter, dat is mijn mening daarover.

De **voorzitter**: Dank u. U kijkt mij aan, maar ik heb niet zo'n community, dus kan ik u ook niet uitnodigen.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): U hebt hier de leiding.

Mevrouw **Agema** (PVV): Wij moeten de boel hier natuurlijk niet ridiculiseren. Als de minister voor Wonen, Wijken en Integratie op dit onderwerp zit te giechelen en te giebelen, dan is zij een minister van niks. Zij is verantwoordelijk voor die wijken en het is haar verantwoordelijkheid dat die mensen daar achter hekken zitten. Zij zit hier nu wel te knikken – ik zal niet overgaan op scheldwoorden – maar het is werkelijk te beschamend voor woorden dat de minister gewoon zit te giebelen als het gaat om ouderen in Kanaleneiland die de straat niet meer op kunnen, met rollators om hekken heen moeten en worden bespuugd. Dat vind ik te beschamend voor woorden! Ik wil dat die gated communities niet nodig zijn, maar helaas zijn er veel ouderen die zich niet veilig voelen, bang zijn en dan uiteindelijk kiezen voor een woonwijk met een hek er omheen. Niet omdat dit was wat zij wilden, maar omdat dit de enige plek is waar zij zich nog veilig voelen.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Mevrouw Agema, ik moet wel zeggen dat de zwartgalligheid die u verkondigt, er in ieder geen bijdrage aan levert dat mensen zich veiliger zullen voelen in hun woonomgeving. Ik heb dat ook bij interruptie in uw eerste termijn gezegd. Toen heb ik u een redelijke vraag gesteld, namelijk met wat voor oplossingen de PVV komt. Ik wil daarover ook best met u meedenken. U gaf alleen nul op het rekest. Dat vind ik nog steeds jammer. Daar lach ik ook niet om, want dat is niet om te lachten, maar dat is eigenlijk heel erg treurig. Ik ben ook tegen dat hek. Als oplossing ruilt u het ene hek in voor het andere hek. Dat lijkt mij niet de juiste oplossing.

Ik zal u nog een voorbeeld geven. De mensen op het platteland van Friesland voelden zich daar prima op hun plek, waren nergens bang voor, waren zich niet bewust van problemen en voelden zich niet bedreigd. Toen ging de regiopolitie in Friesland een onderzoek doen onder deze mensen. Zij moesten een ellenlange vragenlijst invullen met vragen als ''is er wel eens bij u ingebroken'', ''bent u wel eens bedreigd'', enzovoort. U kunt het zich wel voorstellen, want u zit nog beter in die materie dan ik. Na het invullen van die vragenlijst, bleek opeens – op niks gebaseerd – dat mensen zich een stuk onveiliger voelden dan daarvoor. Dit terwijl de situatie eigenlijk hetzelfde was. Ik vraag u om niet zo zwartgallig te doen en niet alleen zulke doemscenario's te schetsen. Dat is wel uw goed recht, maar ook de mensen over wie u het hebt, willen graag oplossingen voor hun problemen en die oplossingen geeft u niet. U wilt daarover niet met mij in discussie en dat vind ik nu zo jammer. Ik zal straks een aantal oplossingen noemen en dan nodig ik u uit om weer vanuit de bankjes naar de interruptiemicrofoon te komen. U kunt dan zeggen of u het met mij, met mijnheer Van der Vlies of met wie dan ook eens bent, maar u moet hier niet alleen loze praatjes verkopen, want dat vind ik echt waardeloos. U moet ook niet gebaren met uw vinger, want dat is beneden uw niveau.

Mevrouw **Agema** (PVV): Ik sta hier werkelijk met verbijstering naar te kijken, want het gaat er natuurlijk om dat ik niet zwartgallig ben. De voorbeelden die ik geef, zijn de feiten van vandaag, anno 2008. Ik maak ze niet zwartgalliger. De ouderen in de De Gasperilaan worden opgejaagd, bespuugd, van hun rollator of scootmobiel afgetrokken, beroofd en belanden in het ziekenhuis. Het is de realiteit. En de oplossing die ik daarvoor aangedragen heb, is dat niet die rijkere ouderen de wijk, de stad en het land uit moeten gaan, maar dat het Marokkaanse tuig de wijk, de stad en het land uitgezet moet worden als het voortdurend met politie en justitie in aanraking komt en een brevet van onvermogen geeft voor wat betreft de integratie in de Nederlandse samenleving. Dat is de oplossing: een dubbele nationaliteit en voortdurend in aanraking met politie en justitie, voortdurend de bak indraaien, voortdurend mensen beroven betekent gewoon de wijk uit, de stad uit, het land uit. Helderder kan ik het niet brengen.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Mevrouw Agema, u discussieert op deze manier en dat is uw volste recht. Ik vind het irritant, maar het is ook mijn volste recht om dat te vinden. Wij leven in een rechtsstaat; die voor iedereen geldt. Als iemand iets flikt wat u beschrijft – ik zal proberen contact te leggen door dezelfde soort bewoordingen te gebruiken als u doet – namelijk een ander van een rollator of scooter afrukken, is dat natuurlijk onaanvaardbaar. Ik denk dat de Kamer dat unaniem onaanvaardbaar vindt. Dat moet worden aangepakt, en wie dat soort dingen doet moet worden opgepakt en gestraft. De mensen die dit meemaken, kunnen wij dit niet aandoen. Dat ben ik helemaal met u eens, maar ik mag toch ook wel iets van u vragen? U vertegenwoordigt een serieuze politieke partij. U komt aan met oplossingen die niet kunnen, zoals mensen het land uitzetten. U weet

dat dit niet kan, zeker niet op korte termijn, of u moet de rechtsstaat helemaal aanpassen. Wij hebben het over de toekomst en de inrichting van het ouderenbeleid. U hebt zelf een heleboel problemen geschetst. Wat ik u vraag, is niet steeds dezelfde mantra te herhalen, maar ook met oplossingen te komen voor de vele problemen rond ouderen. Dat zij van hun scooter worden afgerukt is niet het enige probleem. Het gaat er ook om dat de ouderen zorg krijgen en een goed inkomen. Het gaat erom dat er voldoende werkers zijn in de zorg. De huisvesting moet in orde zijn. Wij moeten het hebben over de toekomst van de AOW. Wat zijn uw plannen daarover? Ik hoor u daar niet over, en dat vind ik jammer.

De toon van de nota waarover wij het hebben, is positief en optimistisch. Ik heb aangegeven dat de fractie van GroenLinks daar blij mee is. Ouderen zijn mensen met levenservaring. Zij hebben tijd om te genieten, zou je kunnen zeggen. Ouderen doen, met het klimmen der jaren, steeds minder betaald werk, maar zetten zich massaal in voor het vrijwilligerswerk of als oppasoma of oppasopa, hoewel dat laatste minder wordt, want de opa's en oma's werken ook. Zij hebben dan geen tijd om gratis kinderopvang te verzorgen. De samenleving verandert, en daarom zijn er andere oplossingen nodig voor de toekomst. Daarin moeten wij meedenken. Ik stel voor dat wij het ''tobberige'' woord vergrijzing afschaffen en het voortaan met elkaar hebben over ''verzilvering''. Ik wil dat wij ouderen niet afschrijven, maar dat wij hen inlijven in onze samenleving.

Ik wil bij vier onderwerpen wat langer stilstaan: de arbeidsdeelname van 55-plussers, de AOW en de fiscalisering daarvan, de zorg en het wonen.

In aanbeveling 33 van de themacommissie wordt gevraagd om een coördinerend bewindspersoon en om een budget voor betrokkene. Dat laatste is wel belangrijk, want anders wordt het lastig opereren. Waarom moeten wij dit zo op één bewindspersoon toespitsen? Je krijgt weer allerlei grensgevechten. De bewindslieden die nu in vak K zitten, hebben allemaal hun eigen specialiteit. Staatssecretaris Bussemaker en minister Vogelaar hebben eensgezind gewerkt aan de Nota Huisvesting. Dat loopt goed en ik vraag aan beide bewindspersonen of het beter zou gaan als er een coördinerend bewindspersoon was. Als het alleen maar een vlag is op een mooi schip – laat ik het positief uitdrukken – dan hoeft het wat ons betreft niet.

Voor de fractie van GroenLinks is werk een zeer belangrijk thema. Vorige week is er een in mijn ogen alarmerend rapport verschenen van TNO over de positie van oudere mensen zonder werk. De belangrijkste conclusie was dat werkloze 55-plussers niet of nauwelijks meer aan een baan komen. Van alle werkzoekenden die TNO heeft gevolgd, heeft na een jaar solliciteren slechts 3% een baan. Is de minister van SZW hiervan geschrokken, net als de fractie van GroenLinks? Ik erger mij er eigenlijk dood aan dat het zo gaat. De 55-plussers worden gewoon afgeschreven. Ik krijg al jarenlang mailtjes van mensen die ouder zijn dan 55 jaar en die zich uit de naad solliciteren. Zij proberen er alles aan te doen om weer een plek te verwerven op de arbeidsmarkt, maar dat lukt niet, omdat zij heftig gediscrimineerd worden op basis van hun leeftijd. Wij mogen ons hierbij niet neerleggen. Werkgevers zijn ook niet allemaal jong. Een wijde blik verruimt het denken, zou Loesje zeggen. Dat geldt mijns inziens ook voor leeftijd. Ik vraag dan ook om ingrijpen.

De Regiegroep GrijsWerkt is niet genoeg. Het klinkt prachtig, maar levert nog te weinig op. Ik vraag de minister om de Kamer een plan van aanpak te doen toekomen teneinde de positie van ouderen te versterken. Als onderdeel van dit plan moeten 55-plussers goedkoper worden en dient er voor werkgevers een no-riskpolis voor ziekte en arbeidsongeschiktheid te komen.

De andere kant van dezelfde medaille is dat ik van werkgevers een toezegging verwacht om zich in te spannen om werklozen van 55 jaar en ouder aan een baan te helpen. Ik hoop dat wij hiermee direct aan de slag kunnen en niet hoeven wachten op de commissie-Bakker. Niet alles kan immers worden neergelegd op het bordje van deze commissie. Bovendien zijn wij dan weer een half jaar verder. Ik vraag het kabinet om zijn visie.

Solidariteit moet volgens mij voortdurend georganiseerd worden. Het gaat om solidariteit tussen arm en rijk, tussen jong en oud, tussen autochtoon en allochtoon, tussen oudkomers en nieuwkomers et cetera. Om solidariteit te bereiken tussen oudgedienden en nieuwkomers of jongeren en tussen insiders en outsiders is actie nodig.

Een van de belangrijkste campagnethema's bij de laatste verkiezingen was de toekomst van de AOW. Ik vind het daarom jammer dat minister Bos vandaag niet aanwezig is. Ik reken erop dat hij donderdag wel present is. Deze discussie is immers belangrijk en moet gevoerd worden binnen een commissie voor ouderenbeleid. Ik mag hopen dat Marcel van Dam minister Bos nog langer in de houdgreep heeft. Het moet afgelopen zijn met het schrijven van columns; er moet eindelijk iets gebeuren. Ik vraag in dit geval minister Donner hoe het staat met de AOW. Het coalitieakkoord besteedt ruim een halve pagina aan de fiscalisering van de AOW met als strekking dat rijke ouderen gaan meebetalen aan de AOW. Voor de fractie van GroenLinks geldt dat nivelleren niets te maken heeft met leeftijd, maar consequent moet worden doorgevoerd. Ik ben benieuwd hoe het overleg hierover verloopt en wanneer de Kamer een wetsvoorstel ontvangt. Mogen wij dit nog voor het einde van deze kabinetsperiode verwachten?

Ik heb e-mailberichten ontvangen over het stopzetten van een AOW-uitkering bij overlijden. Wat ik hierover heb gelezen, vind ik vrij schokkend. De SP-fractie gaf een voorbeeld waarin een van de partners overlijdt. Het onmiddellijk stopzetten van de uitkering levert allerlei problemen op, bijvoorbeeld voor subsidies. Ik wil hierover opheldering hebben. Er is duidelijk sprake van een aanpassing van de regeling. Vroeger werd de AOW-uitkering minder snel stopgezet. Als een van je ouders of een familielid alleenstaand is en overlijdt, moet de familie de zaken afhandelen. Het huis moet dan vaak ook acuut ontruimd worden en de AOW wordt meteen stopgezet. Dat zijn vrij ingewikkelde zaken. Ik hoor graag van het kabinet of enige clementie kan worden betracht. De huidige gang van zaken leidt vaak tot de nodige problemen.

Het is bekend dat ouderen vaak geen gebruik maken van regelingen, bijvoorbeeld wanneer zij bij de gemeente moeten aankloppen voor bijzondere aanvullende regelingen. Ik heb al eerder voorgesteld om ''bijzondere-bijstandteams'' in het leven te roepen om mensen te informeren over de mogelijkheden en regelingen die er zijn. Die teams zouden ook bij mensen op huisbezoek kunnen gaan om rustig uit te leggen wat er mogelijk is. Staatssecretaris Aboutaleb heeft toegezegd dat hij daar

werk van gaat maken. Hoe staat het daar nu mee? Wordt dit nu consequent doorgevoerd of is slechts een enkele gemeente daarmee aan de slag?

De zorg voor hulpbehoevende ouderen is in gevaar door de personeelstekorten. Wij beschikken over wisselende cijfers van verschillende onderzoeksbureaus. Het is echter wel duidelijk dat wij veel meer mensen nodig hebben in de zorg. De Raad voor de Volksgezondheid spreekt over 700.000 extra mensen in de komende decennia ten opzichte van de 1 miljoen mensen die nu in de zorg werken. Ziet de staatssecretaris van VWS deze dreiging ook en, zo ja, wat gaat zij daar concreet aan doen?

De suggestie van de VVD-fractie met betrekking tot vrouwen in de bijstand, vind ik op zich prima. Ik heb een aantal jaren geleden een nota gemaakt met de aansprekende titel ''Van aanrecht naar baanrecht''. Die ging met name over vrouwen in de bijstand met kleine kinderen. Ik ben er helemaal niet voor om de zweep erover te halen en vrouwen in de bijstand met kinderen gelijk fulltime aan het werk te zetten. Ik vind echter wel dat er perspectief moet worden geboden. Wie zijn er immers arm in Nederland? Dat zijn vrouwen in de bijstand. Het zijn ook vrouwen die niet gewerkt hebben, geen pensioen hebben opgebouwd en met een karige AOW moeten zien rond te komen.

Ik vraag hartstochtelijke voorstanders van ontheffing van de sollicitatieplicht soms of zij bereid zijn om deze vrouwen tegemoet te komen met betere voorzieningen, zoals een bijverdienregeling of een hogere uitkering. De kinderen van deze vrouwen moeten immers in armoede opgroeien. Deze vrouwen hebben bovendien als hun kinderen groter zijn zo'n grote afstand tot de arbeidsmarkt dat zij niet meer aan de bak komen. Het vooroordeel leeft dat deze vrouwen niet willen werken. Als je echter met deze vrouwen spreekt, hoor je vaak de klacht dat de instanties hen veel te veel laten liggen omdat zij er geen enkel belang bij hebben om hier iets aan toe doen.

Als ik vraag om deze vrouwen tegemoet te komen, hangen de fracties van de ChristenUnie, de SGP en het CDA hangen gelijk in de gordijnen. Ik vraag hun om met een echt alternatief te komen voor deze vrouwen. Dat doen zij niet. Zij laten het zitten. Dat vind ik echt te gemakkelijk. Ik wil deze vrouwen goed opleiden en een goede bijverdienregeling geven, langer dan een halfjaar. Ik zou deze vrouwen een betere combinatie van zorg en arbeid toewensen en meer mogelijkheden om op de arbeidsmarkt terecht te komen. Deze fracties zeggen dan dat zij dat verder prima vinden, maar claimen vervolgens het recht voor vrouwen om ervoor te kiezen om zelf hun kinderen fulltime op te voeden. Dat mogen zijn vinden, maar dan moeten zij deze vrouwen ook een hogere uitkering geven zodat zij niet de hele maand de touwtjes aan elkaar hoeven te knopen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik hang hier niet in de gordijnen. Ik sta gewoon aan de interruptiemicrofoon. Het gaat gewoon om de vraag hoe keuzevrijheid wordt gewaardeerd en de zorg voor kinderen. De vrijheid om te kiezen om voor de kinderen te zorgen is een heel waardevol goed. Als iemand heel graag wil werken, eventueel gecombineerd met zorg, moeten wij daarin faciliteren en perspectief bieden. Daar is de fractie van de ChristenUnie het helemaal mee eens.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Gaat mevrouw Wiegman dan met mij samen voorstellen indienen om het perspectief van het werken in deeltijd een stuk te verbeteren? Dat gebeurt nu niet. Als een soort tussenoplossing zou ik daar best aan willen meewerken. Wij hebben het nu over de keuze om via de bijstand voor de kinderen te zorgen. Is mevrouw Wiegman dan ook bereid om de bijstand voor deze vrouwen te verhogen? Het is natuurlijk geen vetpot.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): De heel concrete invulling is iets om verder te bespreken in de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Mevrouw Van Gent vindt daar mijn collega aan haar zijde.

Vanavond hebben wij het over ouderenbeleid. De enorme focus op de bijstandsmoeders valt mij op. De teneur van mijn betoog was veel meer dat wie aan de kant staat en graag wil werken – niet alleen bijstandsmoeders, maar ook die grote massa mensen die nog helemaal niet zo oud zijn – een plek kunnen krijgen op de betaalde arbeidsmarkt. Maar hoe kan ook jonge moeders en ouderen de mogelijkheid worden geboden om informele zorg te geven. Hoe kun je dat waarborgen?

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik zou de informele zorg veel meer over jonge moeders en vaders, vrouwen en mannen willen spreiden. Die opdracht hebben wij nog te vervullen. De jonge moeders in de bijstand zou ik graag goed scholen. De VVD wil een soort stageplekken voor die bijstandmoeders. Ik zou er zo snel mogelijk volwaardige banen voor willen scheppen. Er moet een goede combinatie van arbeid en zorg mogelijk worden gemaakt. Er hebben heel veel mensen zorg nodig, dus wij slaan twee vliegen in een klap. Er moet nog meer gebeuren. Het lijkt mij geen goed perspectief dat mevrouw Wiegman toch een groep moeders thuis wil laten. Het klinkt heel sympathiek, maar wie zijn er uiteindelijk arm in Nederland? Dat zijn heel vaak moeders in de bijstand. Als hun kinderen groter worden, maken zij weinig kans meer, omdat zij een grote afstand hebben tot de arbeidsmarkt. Heel wat oudere vrouwen hebben lang in de bijstand gezeten. Nu hun kinderen het huis uit zijn of achttien zijn geworden, zijn die vrouwen zwaar de pineut. Dat is doodzonde. Wij moeten deze vrouwen niet zo wegzetten.

Mevrouw Wiegman zou mij nog een antwoord geven op mijn indringende vraag of zij, gelet op wat zij allemaal wil, ook bereid is deze vrouwen een hogere uitkering te geven. Dan ben ik de eerste om met haar samen daarvoor een voorstel te doen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): De bestrijding van armoede is heel belangrijk, maar laat dat niet ten koste gaan van de informele zorg. Juist de keuze die de ChristenUnie maakt en die ik heel herkenbaar terugzie in de keuzes van het kabinet, is niet zozeer om de mensen in de bijstand te stoppen, als een soort generieke maatregel. Wij willen de gezinnen versterken, bijvoorbeeld met het systeem van gratis schoolboeken of met het kindgebonden budget. De positie van de ouders wordt dan beter.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik praat graag nog eens verder met mevrouw Wiegman, vooral ook over de positie van de man, het plan voor de man, waar wij het

al eens eerder over hebben gehad. Wat emancipatie betreft, zijn wij het over één ding eens. Er moet nog veel gebeuren. De keuzevrijheid moet ook een echte vrijheid zijn. Daar twijfel ik ook nogal eens aan. Vaak word je gewoon aan de kant geschoven.

Het consultatiebureau voor ouderen heb ik de brede school voor bejaarden in de buurt genoemd. Je kunt het ook het ene voorzieningenloket noemen. Het zou heel goed zijn als er in buurten een voorzieningenloket was waar de mensen kunnen eten, zorg kunnen krijgen en elkaar kunnen ontmoeten. Het moet niet zo zijn dat de ouderen in het ene pandje zitten, de kleuters in een ander pandje en weer anderen weer ergens anders. Ik zou ze willen mixen, een beetje zoals de PvdA aangaf. Ik ben heel benieuwd naar de reactie van het kabinet. Vooral voor de prachtwijken zou dat een goede oplossing zijn. Ik ben heel benieuwd hoe dat gaat werken.

Mevrouw **Agema** (PVV): Ik geloof werkelijk mijn ogen niet. Vanmiddag heeft mevrouw Van Gent mij tot drie keer toe lopen tetteren dat ik het arbeidsprobleem in de zorg moest oplossen. Ik zei dat ik dat niet kon. Ik heb een voorstel gedaan voor een overheadplan; het ging om nog geen 5% van de te realiseren 500.000 arbeidsplaatsen in de zorg. Nu is mevrouw Van Gent zelf aan de beurt, maar ik hoor helemaal niets. Is zij met mij van mening dat het arbeidsmarktprobleem van de zorg helemaal niet op te lossen is of komen haar voorstellen nog?

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Zeker, mevrouw Agema. Ik ben blij dat u zich op een punt door mij uitgedaagd voelt. Maar ga even zitten, ik was er bijna aan toe. Dus ik geef wel antwoord op die vraag. Dat is de conclusie.

Ik wil meer aandacht vragen voor de werkers in de zorg. Als je daar meer mensen wilt aantrekken, zul je de condities waarop je hen aantrekt optimaal moeten maken, zodat het aantrekkelijk, interessant en wervend wordt om daar aan de slag te gaan. Dat betekent betere salarissen, kinderopvang, minder bureaucratie en minder werkdruk. GroenLinks heeft dat allemaal keurig doorgerekend in het verkiezingsprogramma; wij maken er heldere keuzes in. Mevrouw Agema, leest u het nog eens na, want het zet wel degelijk zoden aan de dijk.

Een ander voorstel is dat het kabinet werk moet maken van een goede regeling voor de persoonlijke dienstverlening. Ik zou dat bijna een ''Bussemakertje'' willen noemen, want ik weet dat de staatssecretaris er altijd hartstochtelijk voor heeft gepleit toen zij nog in de Kamer zat. Dat betekent een betaalbare huishoudelijke hulp, een klusjesman of -vrouw en boodschappenservice. Dat kan in onze ogen bijdragen aan de wat informele zorg die dan wordt geboden, waardoor ouderen wat langer thuis en zelfstandig kunnen blijven wonen. Daarin kunnen die brede buurtposten of hoe ze ook heten – de termen vliegen ons om de oren – een heel goede rol spelen.

Mevrouw **Agema** (PVV): Wij zijn het helemaal eens met een hoger salaris voor de medewerkers in de zorg. Wij hebben ook een voorstel gedaan: 8% erbij voor die mensen. Wij zijn het ook eens met een lagere werkdruk, maar die bereik je natuurlijk alleen door die extra medewerkers. Maar concreet: hoeveel mensen heeft u nu extra voor de zorg?

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Het gaat om heel veel mensen. U weet net zo goed als ik dat wij de 700.000 mensen die wij nodig hebben niet per se allemaal tegelijkertijd morgen nodig hebben. Daar zal een aantal jaren overheen gaan. De heer Blok sprak over 2030, als hij als late babyboomer aan de AOW toe is. Daar moet je nu aan beginnen en dat moet je opbouwen. Ik zal zo nog een aantal voorstellen noemen. Ik ben blij dat wij het eens zijn over betere arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden voor de werkers in de zorg. Mevrouw Agema, laten wij daar dan ook werk van maken, want dan kunnen wij misschien een stap zetten.

Mevrouw **Agema** (PVV): Ik volg het voorbeeld van mevrouw Van Gent door ook mijn derde interruptie te gebruiken. U hebt dus helemaal geen concrete getallen en concrete oplossingen.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): U wilt het gewoon niet horen, maar ik heb net aangegeven dat het om heel wat arbeidsplaatsen gaat. Dat staat ook in onze doorrekening van het verkiezingsprogramma. Ik zal het morgen precies voor u meenemen, want u bent zelf te beroerd om een kopietje te maken. Dat doe ik voor u; daar doe ik helemaal niet flauw over. Dan verwacht ik wel een kopietje retour waarin uw aantallen staan, want dan kunnen wij gelijk oversteken en misschien ook nog een beetje optellen en aftrekken. Dat zou heel plezierig zijn.

Een tweede ''Bussemakertje'' betreft het zorgverlof. Het zou goed zijn om nauwkeuriger te kijken naar het zorgverlof, de mantelzorg; ik heb het dan ook over het betaald zorgverlof. Nu mag vaak familie in de eerste en tweede graad dat doen. Ik ben er zelf voor om dat wat breder te trekken en niet alleen familie, maar ook netwerken daarvoor in aanmerking te laten komen. Je kunt dan die zorg verlenen en wordt daarvoor financieel gecompenseerd. Ik vraag de staatssecretaris haar visie daarop te geven. Bijvoorbeeld het PGB is een interessante optie, zodat mensen zelf meer invloed krijgen en houden hoe zij die zorg wensen in te kopen. Die zorg moet dan natuurlijk wel beschikbaar zijn.

Met de stijging van het aantal 65-plussers van 2,5 miljoen naar 4 miljoen is een uitbreiding nodig van het aantal ouderenwoningen. Zelf spreek ik liever over ''levensloopbestendige wonen'' en ''levensloopbestendig bouwen''. Ik ben blij dat de meeste van mijn collega-Kamerleden eveneens daarover spraken. De Kamer had bijna morgenavond nog een debat gevoerd met de minister voor WWI over de bouwproductie, maar dat is voorlopig uitgesteld. Kan de minister wel alvast aangeven hoe die bouwproductie zich verhoudt tot dat levensloopbestendig bouwen? Ik vind dat je daar vrij streng in moet zijn, ook om te voorkomen dat er weer aparte gemeenschappen komen voor ouderen of aparte units voor mensen met een handicap. Ik wil het lekker door elkaar mixen, want anders krijg je eenzijdige, saaie wijken, waar elke sociale structuur van verschillende generaties ontbreekt. Dat is niet iets wat de GroenLinks-fractie voorstaat. Het maakt mij niet uit hoe het allemaal heet: tandemwoning, kangoeroe of kalkoennest. Het is allemaal leuk. Mensen willen ''latten'', samenwonen of in een woongroep leven. Dat moet ook allemaal in dat levensloopbestendig bouwen meegenomen worden. De diversiteit speelt hierin een rol, evenals de keuzevrijheid

van ouderen om te bepalen hoe en waar zij willen wonen.

Het thema ''scheiding van wonen en zorg'' houdt de GroenLinks-fractie bezig. Het moet niet een totaalpakket zijn dat verplicht afgenomen moet worden. Mensen moeten een keuze kunnen maken. Wij zijn ervoor om wonen en zorg veel meer te splitsen. Ik vraag de minister voor WWI expliciet of zij in het kader van de krachtwijken en de nieuwbouwwijken afspraken heeft gemaakt over de levensloopbestendige woningen. Daaraan koppel ik de vraag over het particulier opdrachtgeverschap. Ouderen nemen steeds vaker het initiatief om op een bepaalde manier, alleen, met zijn tweeën of in een groep, te gaan wonen, Voor de bouw van zo'n woning hanteren zij dan zelf het opdrachtgeverschap. Er moeten daarbij de nodige drempels genomen worden op het gebied van deskundigheid en ondersteuning. Het zou goed zijn om dat soort zaken met de bouwers en de corporaties te bespreken.

Anderen hebben reeds aangekaart: scheiden doet lijden. Dat lijkt mij nooit zo leuk, maar het is zeker pijnlijk als er nog liefde in het spel is. Als een van beide partners ziek wordt en verpleegd moet worden, kan dat leiden tot scheiding van de partners, Die scheiding gaat mij zeer aan het hart. Inderdaad, je hart breekt bij dat soort dingen. Ik wil gewoon de keiharde toezegging dat dat in Nederland niet meer zal voorkomen.

□

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Voorzitter. Ik zal geen filosofische inbreng houden, in die zin dat ik begin met een lange uitweiding. Ik val meteen met de deur in huis. Met de installatie van de themacommissie Ouderenbeleid heeft de Tweede Kamer duidelijk gemaakt hoe belangrijk ouderenbeleid en vergrijzing zijn. Hebben dit kabinet en de coalitiepartijen echter het lef om echte keuzen te maken?

Het politieke vraagstuk van onze tijd en van de komende decennia is: hoe betalen wij over twintig jaar nog onze onderwijzers, onze verplegers en onze AOW'ers? Dit kabinet is daar nog niet uit. Het durft het ontslagrecht niet te moderniseren, hoewel dat toch een gedeelte van de oplossing was. De commissie-Bakker moet nu in plaats van het kabinet bedenken hoe de publieke sector betaalbaar blijft. De Kamer moet echter niet alle verantwoordelijkheid afschuiven. Zij kan ook zelf meedenken over oplossingen.

Een deel van die oplossing ligt in dit debat, in de vraag hoe wij met 65-plussers omgaan. Onze ouderen blijven langer gezond en worden steeds ouder. Dit lijkt mij goed nieuws. Wij staan er vaak niet bij stil, maar de huidige welvaart is gebaseerd op het rentmeesterschap van onze ouders en grootouders. Zij investeerden in ons onderwijssysteem, onze infrastructuur, onze gezondheidszorg en onze sociale zekerheid. Zonder deze investeringen in de toekomst zouden wij niet hebben geprofiteerd van de voorzieningen van de Nederlandse Staat. Ook onze kinderen hebben dit recht. Dit verplicht ons om maatregelen te nemen om de welvaart evenredig over de verschillende generaties te verdelen.

Tegelijkertijd zorgt dit er ook voor dat wij voor nieuwe uitdagingen komen te staan. Ik noem het uitdagingen, maar als wij niet oppassen, groeien deze uitdagingen natuurlijk uit tot zeer grote problemen. Het kabinet noemt voorbeelden hiervan in zijn brief. Zo zal bijvoorbeeld het aantal mensen met dementie stijgen van 175.000 nu tot 320.000 in 2030. Deze mensen moeten alle zorg krijgen die zij nodig hebben. Op dit moment staan tegenover elke 65-plusser 3,2 werkenden. In 2030 is dit gedaald tot 2,4 en 2,8 werkenden. Dat is veel te weinig. Het maakt onze verzorgingsstaat onbetaalbaar. Er is echter wel hoop. Er staan namelijk nog veel te veel mensen langs de kant: vrouwen, ouderen, allochtonen, jongeren. Dat ben ik met de heer Blok eens. Het kabinet lijkt dit ook te snappen als het schrijft dat een proactief vergrijzingsbeleid ook betekent dat wordt geïnvesteerd in jeugd, onderwijs en innovatieve kracht om het economische draagvlak voor de vergrijzing te verstevigen. Het kabinet weet toch dat alle deskundigen zeggen dat de beste manier om de solidariteit tussen generaties in de toekomst te waarborgen, het moderniseren van het ontslagrecht en langer doorwerken is? Dit langer doorwerken heeft niet alleen betrekking op leeftijd, maar ook op het aantal uren. Natuurlijk moeten wij gewoon langer doorwerken. In Duitsland en Denemarken gebeurt het al. Die noodzaak is er in Nederland net zo goed. Bismarck stelde meer dan een eeuw geleden de grens op 65 jaar. Nederland volgde begin twintigste eeuw en nam de pensioengerechtigde leeftijd van 65 jaar over. Inmiddels is honderd jaar verstreken en zijn mensen op hun vijfenzestigste fit, vitaal en nog lang niet oud. Ouderen zijn niet ziek, zwak en misselijk.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Het klinkt zo mooi, langer doorwerken na je vijfenzestigste. Er is echter een verschil tussen een laag- en een hoogopgeleide. Je ziet dat laagopgeleiden vaak eerder beginnen met werken. Zij zouden extra de pineut zijn als zij ook nog na hun vijfenzestigste moeten doorwerken. Zou het geen betere invalshoek zijn dat iedereen 40 jaar werkt? Dat kan levensloopbestendig worden ingevuld. Dat betekent dat mensen bijvoorbeeld tussen hun dertigste en veertigste minder werken, omdat dit voor velen een drukke periode is. Zij kunnen dit dan compenseren na hun vijfenzestigste.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Mijn fractie heeft de levensloopregeling in het leven geroepen samen met de fracties van de VVD en het CDA. Deze levensloopregeling moet beter ingevuld worden. Uit ieder onderzoek blijkt echter dat als wij straks de problemen aan willen kunnen, wij hier kleur in moeten bekennen. De Raad State vindt dit ook. De D66-fractie bekent kleur. In onze tegenbegroting, die ook is doorgerekend, blijkt dat wij als enige een oplossing bieden voor de problemen die op ons afkomen. Wij zijn dat verplicht aan onze kinderen, die straks ook af en toe van vrije tijd moeten kunnen genieten. Wij zijn het ook verplicht aan onze ouderen, die hetzelfde niveau van zorg moeten krijgen als wij nu hebben.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Er zijn mensen die na een studie op hun 24ste of 25ste gaan werken. Er zijn ook mensen die op hun 15de aan de slag gaan. Moeten zij ook tot hun 67ste doorwerken? Maakt u onderscheid tussen zware en wat lichtere beroepen? Dat moet echt nader onderbouwd worden.

Mevrouw **Koşer Kaya** (D66): Het gaat er eerst om dat een principiële keuze wordt gemaakt. Vervolgens kun je discussiëren over de beste vorm. D66 zal altijd voor die

mensen strijden die het echt niet kunnen. Die mensen zullen niet hoeven te werken. Die mensen zullen ook een beschaafd inkomen moeten hebben. Het gaat erom dat je een principiële keuze maakt voor een oplossing van een probleem. Wij durven openheid van zaken te geven. Ik hoop dat de andere partijen dat ook doen.

De AOW-leeftijd moet omhoog naar 67. D66 heeft hier een goed voorstel voor: elk jaar wordt de pensioengerechtigde leeftijd met een maand verhoogd. Over 24 jaar zijn wij dan waar wij zijn moeten. Mijn generatie zal straks twee jaar langer doorwerken. Ik zal dat met alle plezier en alle liefde doen voor onze ouderen, maar ook voor onze kinderen die ook vrije tijd moeten kunnen hebben. Ons plan is door het CPB beoordeeld als een van de beste om de vergrijzing te kunnen opvangen. Alle deskundigen zijn het erover eens. Waarom durft dit kabinet er niet aan? Het CDA wil Gods water over Gods akker laten stromen. Ik hoop dat de partij tot inkeer komt en lef durft te tonen. Waarom kiezen voor het gedrocht van minister Bos? De Raad van State is er duidelijk over: te bureaucratisch en te weinig opbrengst. Waar zijn wij in 's hemelsnaam mee bezig? Heel veel ouderen zijn bezorgd over dit plan, dat nog steeds moet komen. Het CDA zal het niet willen. Daarom moeten wij er lang op wachten. Waarom blijft de VVD de problemen maar voor zich uitschuiven? Waarom zadelt de VVD de volgende generatie op met een enorme last? Hoe gaat de heer Blok dit uitleggen? Ook 65-plussers die zelf graag willen werken, worden hierin belemmerd. In veel cao's staat dat mensen automatisch ontslagen worden wanneer zij de leeftijd van 65 bereiken. Hoe bedoel je: de arbeidsparticipatie van ouderen bevorderen? Cao's waarin dit soort bepalingen worden opgenomen, zijn niet meer van deze tijd. Waar blijft de doorwerk-cao van dit kabinet? Naar aanleiding van mijn schriftelijke vragen is door het kabinet toegezegd dat deze cao in januari van dit jaar een feit zou zijn. Waarom moeten de bonden een kort geding starten om dit mogelijk te maken?

Een op de vijf 65-plussers wil langer blijven doorwerken. Deze wens sluit goed aan op andere behoeften in de maatschappij. Er is een tekort aan arbeidskrachten, dat door de vergrijzing nog verder zal toenemen. Werkgevers zijn vaak niet bekend met de mogelijkheid om langer door te werken na het 65ste jaar. Hierdoor maken zij nog niet optimaal gebruik van deze groep op de arbeidsmarkt. Ook 65-plussers kennen de huidige mogelijkheden niet goed. Ik vraag de minister om 65-plussers en bedrijven proactief op deze mogelijkheden te wijzen. De overheid moet een campagne starten om deze onder de aandacht te brengen. Een website waarin alle rechten en plichten zijn vermeld, is een vereiste. Dat is toegezegd; ik wil dan ook weten wanneer die website er komt.

Deze mogelijkheid kan worden aangevuld door het actief benaderen van 55-plussers. Waarom maakt dit kabinet geen echt werk van zzp'er-schap? Juist voor ouderen zou dat ideaal zijn. Dan kunnen zij aangeven hoeveel zij willen werken en wat zij precies aankunnen. Voor werkgevers is het prettig dat zij niet met allerlei extra verplichtingen zitten.

De modernisering van het ontslagrecht is ook zoiets waarover het kabinet geen beslissing durft te nemen, terwijl die modernisering er wel voor zorgt dat mensen die nu nog langs de kant staan, de mensen van wie het kabinet de mond vol heeft, meer kans krijgen op de arbeidsmarkt. Dat zijn de ouderen, de allochtone vrouwen, de jongeren. Ik weet dat minister Donner hiervan heel graag werk wil maken. Ik zal het hem daarom nu niet moeilijk maken. Het moet er echter wel van komen en ik ben blij dat de minister in zijn schriftelijke antwoord op mijn vraag de deur niet heeft dichtgegooid. Dat biedt perspectief, hoop ik. De commissie-Bakker denkt op dit moment na over de betaalbaarheid van de publieke sector in de komende decennia. Dat moeten de coalitiepartijen echter niet aangrijpen als excuus om nu zelf niets meer te doen. Wij kunnen vandaag al een stap in de goede richting zetten. Ik vraag het CDA en de PvdA om mijn pleidooi te steunen en de rekening niet door te schuiven naar de komende generaties. Dat zou niet solidair zijn en niet getuigen van rentmeesterschap.

Ik wil nog enkele opmerkingen plaatsen. De eerste betreft homoseksuele ouderen en allochtone ouderen. Deze ouderen hebben ook hulp nodig. Ik kon uit de stukken niet opmaken wat voor deze ouderen precies zal worden gedaan. Ik hoor bijvoorbeeld dat in verpleeghuizen homoseksuele ouderen niet kunnen zeggen dat zij homoseksueel zijn. Dat kan natuurlijk niet. D66 vindt dat onacceptabel. Ik wil dat dit kabinet in kaart brengt welke problemen er zijn en hoe zij precies kunnen worden opgelost. De wensen van de ouderen moeten daarbij leidend zijn.

Dan de ouderen die gedwongen worden om na jaren van samenleven gescheiden in verpleeghuizen opgenomen te worden. Ook dat is niet acceptabel. Liefde tussen twee ouderen moet in stand blijven. Ik zag bij een werkbezoek met een aantal collega's in Zweden overigens een mooi voorbeeld, waarbij twee mensen die heel lang gehuwd waren, in een verpleeghuis zaten maar niet bij elkaar in de kamer wilden wonen. Dat mag ook best, maar het moet hun keuze zijn.

Er zijn veel te weinig seniorenwoningen en andere geschikte woningen voor ouderen. Passende woonvormen zijn niet voorhanden. Er moet ook kleinschalige verpleegzorg voor deze ouderen komen. Daarom is het van belang dat dit kabinet anticipeert op de toekomst en kijkt naar wat allemaal nodig is om dit voor elkaar te krijgen. Ik zie echter geen initiatief van dit kabinet om hier concreet invulling aan te geven. Ik hoop dat initiatief in dit debat wel te horen. Afwachten is niet het antwoord. Ik verwacht van dit kabinet ook een proactief optreden.

Het laatste punt: de gezondheidscentra. In een interruptiedebat met mevrouw Wolbert heb ik al aangegeven dat ik nog geen maand geleden een motie heb ingediend. Daarbij heb ik aangegeven dat in veel gemeenten eerstelijnsgezondheidscentra gevestigd of in ontwikkeling zijn waarvan de logistieke en infrastructurele omgeving reeds voldoet of gaat voldoen aan de vereisten van de nog op te richten Centra voor Jeugd en Gezin. Het is van belang dat zorg geïntegreerd wordt, hetgeen ook past binnen de beleidsdoelstellingen van het ministerie van VWS om te voorkomen dat mensen toch weer van het kastje naar de muur worden gestuurd. Mevrouw Wolbert heeft daar ook voor gepleit. Ik heb nog even bekeken welke partijen voor deze motie hebben gestemd. Dat waren de SP, D66, de PvdD en de PVV. Het verheugt mij om te vernemen dat nu een grote meerderheid voor datzelfde idee is: de PvdA wil het nu wel, de ChristenUnie wil het nu wel, de SGP wil het nu ook en GroenLinks wil het ook. Dat is mooi. Beter een maand later dan nooit.

Koşer Kaya

De beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**: De regering zal morgen om 15.30 uur antwoorden.

Sluiting 22.27 uur

□

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende brieven:
een, van de staatssecretaris van Justitie, ten geleide van de eerste halfjaarlijkse voortgangsrapportage uitvoering plan van aanpak ''Terbeschikkingstelling en Forensische zorg in de strafrechtelijke kaders'' (29452, nr. 79);
een, van de minister van Financiën, over openbare gesprekken met de president van De Nederlandsche Bank (31200-IXB, nr. 10);
een, van de staatssecretaris van Financiën, over het politiek akkoord over het omvangrijk btw-pakket tijdens de Ecofin Raad (21501-07, nr. 593);
een, van de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, houdende wijziging van het Besluit beheer autobanden, autowrakken, batterijen, beheer elektrische en elektronische apparatuur en het Besluit beheer verpakkingen en papier en karton in verband met aanpassing van de meldings- en mededelingstermijn (29383, nr. 85);
een, van de minister voor Wonen, Wijken en Integratie, over de bouwregelgeving (28325, nr. 67);
een, van de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat, inzake reactie op de recente ontwikkelingen rondom de beveiliging van de ov-chipkaart (23645, nr. 183);
een, ten geleide van het verslag van het Telecommunicatie- en Energiedeel van de Raad voor Vervoer, Telecommunicatie en Energie (21501-33, nr. 145);
een, van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, inzake invulling die Nederland wil geven aan maatregelen onder het Europees Visserij Fonds (29675, nr. 29);
drie, van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, te weten:
een, ten geleide van verslag van de Raad WSB (21501-31, nr. 138);
een, over maatregelen ter verhoging van de arbeidsparticipatie (29544, nr. 134);
een, inzake reacties op de aangenomen moties en amendementen ingediend bij begroting Sociale Zaken en Werkgelegenheid (31200-XV, nr. 65);
een, van de minister voor Jeugd en Gezin, ten geleide van het jaarwerkprogramma 2008 van de Inspectie jeugdzorg (29815, nr. 123);
een, van het lid Van Velzen, inzake medeverdediging van het voorstel van wet van het lid Van Velzen houdende een verbod op de pelsdierhouderij (Wet verbod pelsdierhouderij) door het lid Waalkens (30826, nr. 4);
een, van de leden van Velzen en Waalkens, over het advies van de Raad van State (30826, nr. 5).

Deze brieven zijn al gedrukt en rondgedeeld;

2. een brief van de minister van Defensie, inzake het AIV-advies inhuur private militaire bedrijven.

De Voorzitter stelt voor, deze brief door te zenden aan de betrokken commissie en niet te drukken;

3. een brief van de Staten van de Nederlandse Antillen, ten geleide van afschrift van motie ingediend op 7 januari 2008.

De Voorzitter stelt voor, deze brief door te zenden aan de betrokken commissie;

4. een brief van de staatssecretaris van Defensie, inzake antwoord op brief van de heer Matser.

De Voorzitter stelt voor, deze brief door te zenden aan de betrokken commissie ter vertrouwelijke kennisneming door de leden.

□

De Voorzitter en de eerste en tweede ondervoorzitter stellen voor, te stellen in handen van

a. de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties:
- Wijziging van de Paspoortwet in verband met het herinrichten van de reisdocumentenadministratie (31324, R1844);

b. de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap:
- Wijziging van diverse onderwijswetten in verband met het door de scholen om niet ter beschikking stellen van lesmateriaal aan de leerlingen in het voortgezet onderwijs (31325);

c. de vaste commissie voor Economische Zaken:
- Wijziging van de Elektriciteitswet 1998, de Mijnbouwwet en de Gaswet in verband met toepassing van de rijkscoördinatieregeling op energie-infrastructuurprojecten (31326);

d. de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit:
- Voorstel van wet van de leden Van Velzen en Waalkens houdende een verbod op de pelsdierhouderij (Wet verbod pelsdierhouderij) (30826).